

11

Matica hrvatska
Ogranak Županja

Županjski Zbornik

2003.

MATICA HRVATSKA
Ogranak Županja

ŽUPANJSKI ZBORNIK
Za povijest, kulturu, umjetnost i društvena pitanja

Nakladnik: Matica Hrvatska – Županja

Za nakladnika: Zlatko Kokanović

Članovi uredništva: Mirjana Franić, Jakob Horvatović, Zlatko Kokanović,
Ivica Oršolić, Stanislav Oršolić, Mirko Šarčević, Dubravko Tkalac, Stjepan
Tomić, Martin Verković

Glavni urednik: Stjepan Tomić

Lektor: Mandika Juko, prof.

Likovna ideja: Zlatko Kokanović

Grafičko oblikovanje: Željko Batarilović

Fotografije na naslovnici: Zvonimir Tanocki, umjetnički fotograf
- Fototeka Zavičajni muzej Stjepan Gruber Županja

Tisak: "Novi Time" d.o.o. - Đakovo

Naklada: 1000 primjeraka

ISSN 1330-1845

MATICA HRVATSKA
Ogranak Županja

ŽUPANJSKI ZBORNIK

ZA POVIJEST, KULTURU, UMJETNOST I
DRUŠTVENA PITANJA

Broj 11

Županja, listopad 2003.

PROSLOV

"Časak meka, čas k'o grom,
vječna jeka za naš dom!"

August Šenoa

"Domoroci, što ste tužni,
što ste duhom svi klonuli?"

Ivan Filipović

"Ljubi rode jezik vrhu svega,
za njeg živi, umiri za njega"

Petar Preradović

"Hoću, tato, kunem ti se vjerom,
junak bit ću mačem ili perom,
za tu našu domovinu krasnu"

Đuro Arnold

RIJEČ GLAVNOG UREDNIKA

Konačno, nakon deset godina iščekivanja i priželjkivanja, pred nama je "Županjski zbornik", 11. po redu od prvog broja tiskanog već daleke 1967. odnosno prije 35 godina.

Taj naš prvijenac, kojem je izdavač Ogranak Matice hrvatske Županja, uredio je prof. Stjepan Gruber, prvi predsjednik Matice hrvatske u Županji. Zaslužan je i za osnivanje Zavičajnog muzeja sa imenom utemeljitelja. Svojim sadržajem prvi Zbornik obuhvatio je književnost, umjetnost, nauku, ekonomiku (gospodarstvo) i društvena zbivanja.

Dvije godine kasnije (1969.), Ogranak MH Županja, pod vodstvom prof. Grubera, tiska drugi "ŽZ" u kojem se ističe prilog Stjepana Pavičića: "Razvitak naselja u županjskom području" (biv. Kotar Županja; nap. S. T.) sa opisom mjesta od Alšana do Gunje.

Treći Zbornik, tiskan 1971. godine, nosi naziv "Županjski zbornik". Izdavač MH Županja, a uredili su ga prof. Ivo Baotić, ing. Josip Gurka i Krunoslav Tkalac (glavni i odgovorni urednik i tada direktor Zavičajnog muzeja u Županji). Najboljima u tome Zborniku smatraju se prilozi Ive Balentovića: "Jedna šokačka lady" i "Ne Zeppelin, nego – Švarcoplan".

Za opremu četvrtog "Županjskog zbornika" Krunoslav Tkalac u redakcijski odbor okupio je još prof. Zlatu Bašić, Štefaniju Gut, Stjepana Leakovića i ing. Miju Strepačkog. "Prodori rijeke Save kod Županje", autora Karla Bušića – Jelića dragocjen je prilog proučavanju prošlosti županjske Posavine u tome zborniku iz 1973. godine.

Kao po nekom nepisanom pravilu, peti "Županjski zbornik" pojavio se dvije godine poslije prethodnog (1975). Radove za taj Zbornik odabrao je redakcijski odbor: prof. Ivan Baotić, Ankica Grabarić, prof. Ivan Jelić, Mirko Jurjević, Stjepan Kokanović, Stjepan Leaković, prof. Višnja Plemić (glav. i odg. urednik), Ivica Reljanović i Branko Sinčić. Sa dva priloga o životu Šokaca uz granicu Ilija Lešić Bartolov vraća čitatelje u vrijeme Vojne krajine (Granice).

Na šesti broj "Županjskog zbornika", umjesto uobičajene dvije, čitatelji su čekali četiri godine: u ruke im je došao 1979. g. U redakciji su bili isti ljudi iz 5. broja "ŽZ", izuzev Mirka Jurjevića. Njega je zamijenio Stjepan Leaković (oba su u svoje vrijeme bili predsjednici Skupštine općine Županja). Iz priloga izdvajamo "Tradicijska narodna glazbala na području županjske općine", Stanislava Oršolića.

Tri godine kasnije (1981.) izašao je sedmi broj "ŽZ". Redakcijski sastav sličan je onom iz prethodnog broja toga glasila MH Županja, sa jednom promjenom: na mjesto S. Leakovića došao je Andrija Rosotrunović. Između priloga objavljenih na 144 stranice rečenog broja svojom dokumentarnošću svakako se ističe napis "Krajiški čardaci" (sa pet crteža) mr. Marka Babića iz Zagreba.

U redakciji osmog broja "ŽZ", tiskanog 1984. godine, bili su: Mijo Adlešić, Marko Bačić, Ivan Baotić, Stjepan Kokanović, Višnja Plemić, Viktor Primorac, Andrija Rosotrunović, Ilija Vestermajer i Ilija Vidović. Uz prilog Želimira Janjića "Pučki pjesnici" (Manda Oršolić, Županja, Marko Kopčalić i Stjepan Trconić, Strošinci te Ilija Dretvić – Filakov, Gradište) pažnjom privlači i "Život i djelo Josipa Lovrečića" Martina Grgurovca Šiminog.

Slijedeći, deveti broj po redu "ŽZ" pojavio se već slijedeće, 1985. godine! U redakciji su bili: M. Adlešić, I. Baotić, Augustin Klarić, S. Kokanović, V. Primorac, A. Rosotrunović, Stjepan Šinka, I. Vetermajer, I. Vidović i Manda Zečić. "Riječi i prezimena turskog podrijetla kod starosjedilaca na području općine Đakovo, Vinkovci i Županja", autora Tome Šalića, također je značajan doprinos proučavanju prošlosti istočnog dijela Slavonije.

Na slijedeći, deseti "ŽZ" čekalo se sedam godina! Na njegovo izdavanje (1992.) konačno se odlučuju članovi redakcije: Janja Juzbašić, Marija Filipović, Jakob Šestić, Martin Verković, Stanislav Oršolić i Antun Lešić (redosljed iz 10. "ŽZ", nap. S. T.) sa glavnim i odgovornim urednikom Mirkom Šarčevićem. Taj, zaokruženi i jubilarni broj "Županjskog zbornika" po mnogo čemu se razlikuje od ranijih brojeva te još uvijek popularne edicije Ogranka Matice Hrvatske Županja. Umjesto bilo kakvog komentara o tome broju tiskanog u tijeku Domovinskog rata, dakle u teškim uvjetima, recimo samo ovo: Ne dao Bog da na sljedeći, 12. "Županjski zbornik" čekamo tako dugo!

Stjepan Tomić

ZAŠTO SMO ČEKALI ŠEST GODINA?

Naslov ovoga priloga jeste neobičan, ali i primjeren. Uostalom, 11. broj Županjskog zbornika konačno je ugledao svjetlo dana. Prethodni Zbornik pojavio se prije 11 godina, a potom su uslijedila stradanja pučanstva županjskog kraja: ljudi su živjeli u znaku opće opasnosti 1261 dan, odnosno od 29. travnja 1992. do 12. listopada 1995. godine. Prošle su još dvije godine nekakvog iščekivanja. Napokon, u restauraciji "Jelen" u Županji, 27. veljače 1997. okupilo se desetak najupornijih "Matičara" sa željom da se pojavi i XI. Županjski zbornik, glasilo Ogranka Matice hrvatske Županja.

Međutim, uz duhovne, bolje reći emocionalne poteškoće, na putu izlaženja Zbornika ispriječili su se i materijalni problemi. Ovi potonji, na sreću, riješeni su trudom g. Zlatka Kokanovića, predsjednika Ogranka MH Županja.

Naime, da bi Zbornik ipak izašao g. Kokanović, je rečeni problem "prelomio" ulaganjem vlastitih sredstava – sve u dogovoru i sporazumu sa g. Romeom Blažević, vlasnikom Tiskare "Novi Time" d.o.o. Đakovo. Ovdje treba istaknuti i doprinos g. Blaževića. On je, da bi olakšao poteškoće oko tiskanja, troškove osobno snizio za 30% od realne cijene koštanja!

Za plemenitu gestu g. Kokanovića i Blaževića, u ime članova Ogranka MH Županja zahvaljujemo se.

Članovi uredništva

Iz povijesti Županje

ŽUPANJA NEKAD I SADA

(U naselju Županja Blato 1755. godine bilo je 708, a prema popisu iz 1991. Županja ima 11 947 žitelja)

U istočnom dijelu Slavonije, na prijelazu iz slavonske u bosansku Posavinu, neposredno uz najveću krivinu rijeke Save (granična dužina prema BiH iznosi 68 km), sporo se razvijalo naselje pod imenom Županje Blato. Otkud takav naziv? Do gradnje prvog obrambenog savskog nasipa (u 18. stoljeću), zbog čestog izlivanja vode iz riječnog korita nastajale su blatne močvare, pa otuda ime mjesta kakvo nalazimo na Mercatovoj karti Europe 1554. godine. Za Županju se, međutim, zna od početka 13. st. Tada su uređene župe između Dunava, Drave i Save, a Županja je tada pripojena Vukovskoj župi. Kasnije, potkraj 17. st., spominje se kao veće mjesto. Budući da u blizini nije bilo nikakvog trgovišta, a Slavonski Brod, Đakovo i Ivankovo su za tadašnje prilike daleko, Županja je već u to vrijeme slovila kao jedno od trgovačkih središta.

Od 708 do 11 947 stanovnika

Županje Blato, kako se u staro vrijeme nazivalo, za Turaka je bilo veće mjesto. Godine 1699. izabrano je za sjedište velikih graničarskih Posada s kapetanom na čelu. O tome svjedoči i graničarski "čardak" (granična postaja, karaula) u kojem je danas Zavičajni muzej "Stjepan Gruber". U starom naselju, preimenovan u Županju, godine 1755. živjelo je 136 obitelji sa 708 žitelja. Krajem 18. st. naseljavaju je doseljenici iz susjedne Bosne. Prema popisu pučanstva 1991. u Županji je bilo 11 947 stanovnika.

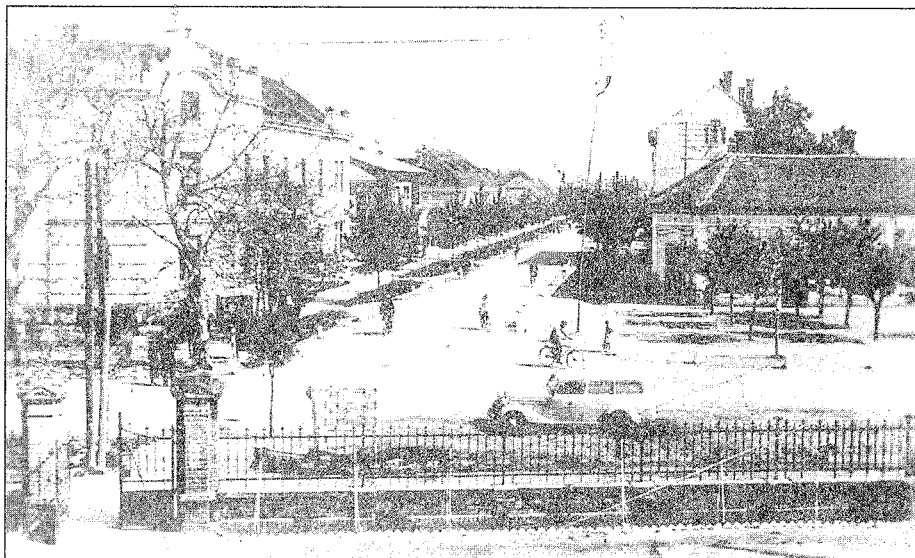
Sve do 1908. glavna prometna veza sa Županjom bila je rijeka Sava. I danas postoji pristanišna zgrada – "kapetanija" (sada je u njoj Etnografski odjel županjskog muzeja), a uz nju donedavno i stara gostionica sa balkonom s kojeg su gosti, na smjenu, iščekivali dolazak lađe. Dolaskom željeznice do Županje prije 93 godine, nestalo je idiličnog života uz rijeku Savu.

Iz vremena putovanja Savom, godine 1843. zabilježen je žalostan događaj: sredinom lipnja u Savi, između Bošnjaka i Županje, potonuo je prvi hrvatski parobrod "Sloga", koji je samo godinu dana prevezio putnike od Siska do Beograda i natrag.

Bijela kuga

Starosjedioci, županjski Šokci nekada su činili jezgro pučanstva Županje. Međutim, dolaskom željeznice, od 1908. njihov broj naglo pada. Tako na primjer, u Županji 1955. živi još svega 501 obitelji starosjedilaca, a danas imamo 160 kuća u kojima žive potomci starih Šokaca. Gdje su? – "Pojela ih bijela kuga"!, reče nam čika Iva Kovačević – Bilkin, jedan od pravoužitnika, s karakterističnim brcima koje s ponosom "suče".

Da nije "svježe krvi" - doseljenika iz drugih krajeva Lijepe naše, poglavito iz susjedne Bosne, porast stanovništva u gradiću na Savi bio bi još sporiji. Prema popisu iz 1961. godine bilo je 7.024, a 20 godina kasnije (1981.) samo 8.861 žitelj. Broj žitelja 31. ožujka 1981. bio je čak i manji u odnosu na 31. ožujka 1971. Sada sa nestrpljenjem i zanimanjem očekujemo rezultate popisa od 1. do 15. travnja 2001. Nažalost već prve procjene kazuju da nas je još manje u Županji, čak i unatoč izbjeglom i prognanom pučanstvu.

Na slikama: Središte Županje iz 1952. godine (vidi se samo jedan automobil Doma zdravlja), a ispred stare škole nema sadašnjeg drvoreda koje sada zakriljuje zgradu iz 1875. godine i nekada graničarski "čardak", danas Zavičajni muzej, građen u doba Vojne krajine (Granice) - (Foto: S. Tomić)

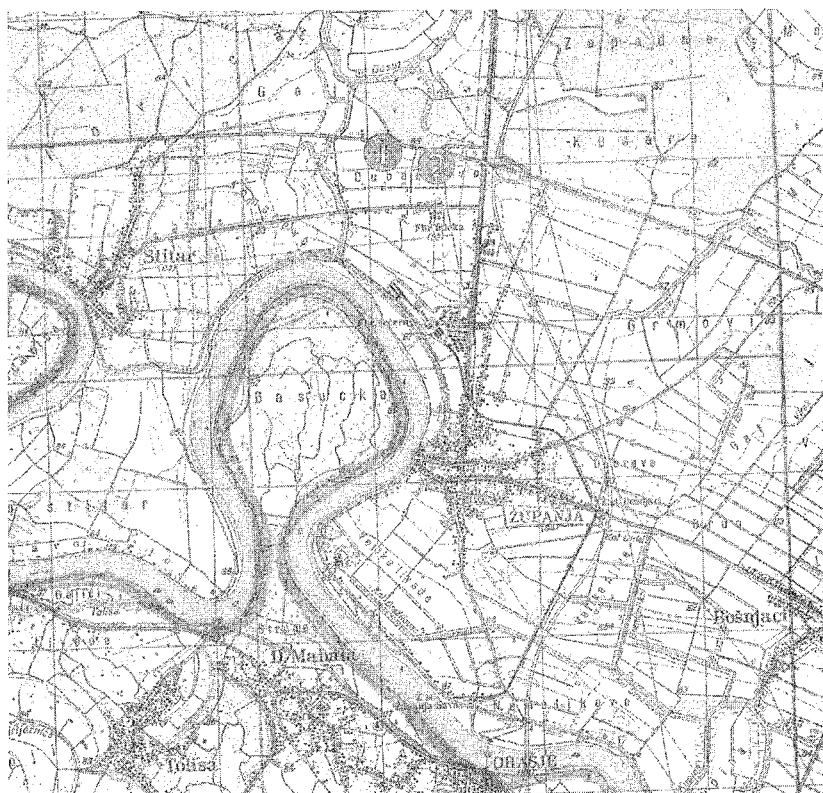
PRETPOVIJESNA ARHEOLOŠKA NALAZIŠTA DUBOVO-KOŠNO I DUBOVO KOD ŽUPANJE

Na temelju posebnih konzervatorskih uvjeta građenja Uprave za zaštitu kulturne baštine iz Osijeka, Zavičajni muzej Stjepana Grubera iz Županje izvršio je zaštitna istraživanja na pet lokaliteta uz južni trak autoceste Zagreb-Lipovac, dionica V. Kapanica – Županja, poddionica B. Greda – Županja u razdoblju od 18. siječnja do 14. kolovoza 2000. godine.¹ To su sljedeći lokaliteti: 1. Tećine, k.o. Babina Greda (420 + 500 – 420 + 800 km); 2. Ritić i Jos, k.o. Babina Greda (421 + 950 – 422 + 500 km); 3. Ritić, k.o. Babina Greda (422 + 500 – 422 + 750 km); 4. Rastovica Dolnja, k.o. Babina Greda (426 + 250 – 426 + 800 km); 5. Dubovo-Košno, k.o. Županja (433 + 200 – 434 + 500 km).

Probnim rovovima i sondama na svim lokalitetima istraženo je 3413 m², a sustavno 8575 m² na Dubovo-Košno te 1900 m² na nalazištu Dubovo. Ukupno je istraženo 13593 m² u 140 radnih dana. Na četiri lokaliteta s području k.o. Babina Greda (Tećine, Ritić i Jos, Ritić, Rastovica Dolnja) probna istraživanja su pokazala da na njima nema kulturnih slojeva, iako je površinski bilo pojedinačnih keramičkih nalaza (19./20. stoljeće). S druge strane, probna istraživanja na lokalitetu Dubovo-Košno, k. o. Županja jasno su naznačila da se na tom najvećem lokalitetu pokretni nalazi koncentriraju na dva odvojena prostora.

Istraživanja zaštićene arheološke zone južnoga traka autoceste i područja do označene južne granice eksproprijacije na prostoru budućega odmorišta na lokalitetu Dubovo-Košno (sl.1) izvršena su na dvije mikrolokacije.² Kako se radi o dva lokaliteta različite vremenske pripadnosti bilo je potrebno i u nazivu napraviti diferenciju. Nalazište na k.č. br.: 2138, 2137/1-2, 2136 i 2135 označeno je kao Dubovo-Košno (sl.1,1), a ono na k.č. br.: 2041/1-2 kao Dubovo (sl.1,2). Istraživanja su vršena metodom stratigrafskih jedinica. Na obje mikrolokacije primijenjena je geodetski snimljena kvadratna mreža 5,00 x 5,00 m s točnim usmjerenjem S-J, odnosno I-Z bez obzira na terenske datosti

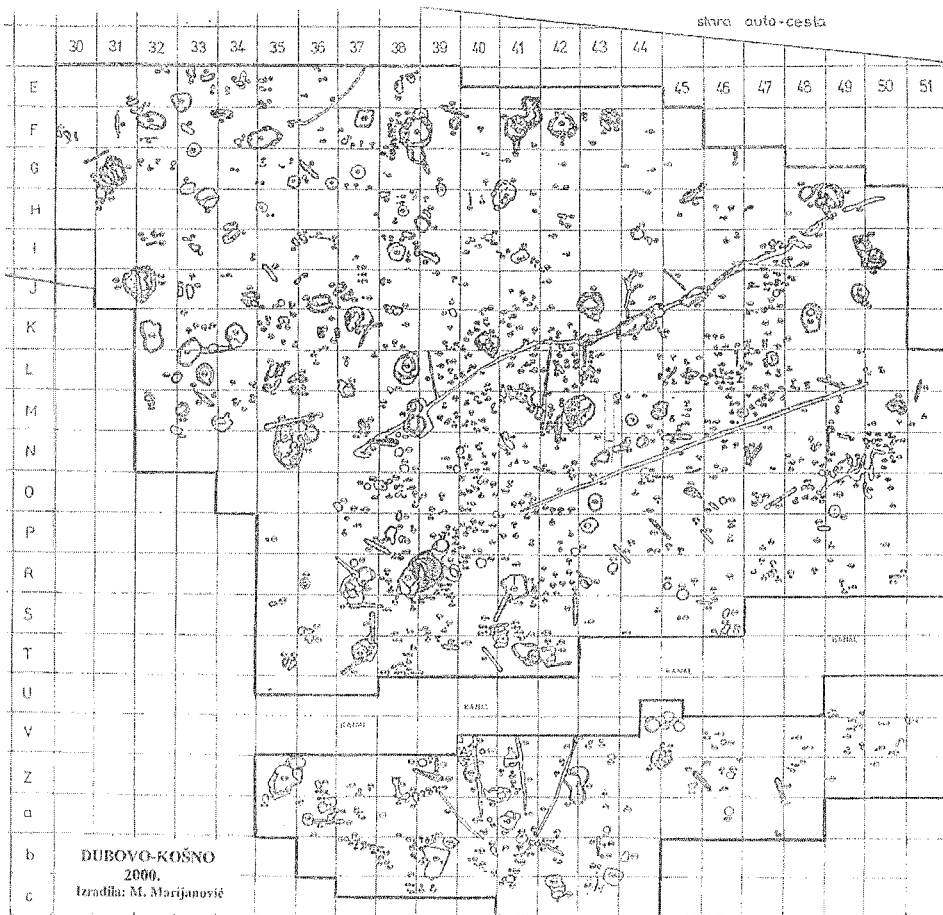
(cesta i sl.). Kvadranti su označeni slovima u smjeru S-J, a brojevima u smjeru I-Z.

Sl. 1: ① Dubovo-Košno; ② Dubovo

1. DUBOVO-KOŠNO (Sl.1: 1)

Nalazište je smješteno u ravničarskom predjelu bez značajnijih reljefnih oscilacija na cca 82 m/nv, nedaleko od rijeke Save, sjeverno od Županje i u blizini današnjega motela "Rastovica" (sl.1,1). Gotovo ni po čemu se ne izdvaja od okolnoga krajolika, ni vanjskim izgledom, visinom ili nekim drugim svojstvima. Zemljište na kojemu se istraživalo podijeljeno je na više parcela, neke su obrađene, neke zapuštene. Na udaljenosti od cca 70-80 m južnije od stare autoceste nalazište presijeca jedan melioracioni jarak smjerom zapad-istok, a drugi od ceste put jugoistoka. Na lokalitetu Dubovo-Košno istražena je površina od 8575 m², odnosno 1022 naseobinske jedinice (sl.2).

Sl. 2: Plan nalazišta Dubovo-Košno

Osim površinskih nalaza iz kasnoga brončanog, latenskog i rimskog doba,³ kulturni sloj s nasebinskim objektima nalazi se već na dubini 0,40 – 0,50 m. Otkriven je veliki broj raznovrstnih nasebinskih jamskih i nadzemnih objekata. Jamski objekti su različitih oblika (kružni, eliptični, bubrežasti, osmičasti), u većini primjera vezani su s drugim jamama i objektima u složenije sklopove (sl.3 – sl.6). Pretežito su duboki između 0,50 i 1,50 m, ali ih ima i dubljih, poput velike jame u kv. R 38-39 (SJ 1144) koja ide do dubine od 4,20 m (sl.2).⁴

Čini se da je većina jamskih objekata imala funkciju radnih/radioničkih prostora, neke su zacijelo upotrijebljene kao ostave ili su poslužile kao bunari i otpadne jame, a rijetko i kao stambeni objekti. Funkciju zemunice donekle zadovoljavaju jamski objekti u kv. F/G 38-39, E/F 41, H 48-49, M/N 35-36,

M/N 38-39, R 38-39, T 41-42, V 44-45 i Z 35 (sl.2). S druge strane, veliki je broj manjih jama od stupova koji se naročito koncentriraju oko većih objekata prateći njihov nepravilan oblik, međutim u nekim primjerima mogu se evidentirati i koncentracije stupova koje tvore nešto pravilniji, pačetrovinski oblik. Taj pravokutni oblik najčešće zatvaraju kraći uski i duboki jarci s najvećom koncentracijom južnije od kvadranta reda L (sl.2, sl.6).⁵ Oni su zasigurno također bili ukomponirani u naseobinsku arhitekturu zajedno s okolnim jamskim objektima i ostacima stupova. U tom smislu najbolji primjer daju kratki jarci u kv. N 47, N 49, O 47-48, P 45, P 45-46 i P/R 43-44 koji ne zatvaraju niti jedan veći jamski objekt pa je njihova gore spomenuta funkcija vrlo vjerojatna. Takovi, nešto veći jarci u kv. K/L/M 42-43 i kv. V/Z/a 40-41 zaista tvore prave, konzistentne izdužene pravokutne objekte, zasigurno temelje nadzemnih kuća. Oba su objekta imala smjer sjever-jug. Posebno je zanimljiv naseobinski kompleks u kv. V/Z/a/b 39-42 u kojemu je spomenuti pravokutni objekt s istočne i zapadne strane flankiran dodatnim nešto plićim i koso postavljenim jarcima (poput neke vrste ograde) koji se na južnoj strani završavaju trokutasto, gotovo apsidalno. Možda pandan tom sklopu čine objekti u kv. E/F 32-37 gdje je, također, ustanovljen jedan krak slična jarka (ograde), međutim, glavnina tog sklopa ostala je pod starom autocestom. Primjer drukčije konstruirane ograde nalazimo u kv. Z/a/b 36-38 gdje je niz razdvojenih stupova/kolaca gotovo paralelno postavljen prema zapadnom ogradnom zidu kompleksa V/Z/a/b 39-42 (sl.2).

O arhitekturi naseobinskih objekata preliminarno se može reći da su zastupljene već poznate, uobičajene tehnike gradnje pretežito kombinacijom drva i kućnoga lijepa.⁶ I jedna i druga vrsta materijala pronađena je u većim količinama na svim dijelovima naselja. Osim drva i lijepa, zacijelo su u gradnji nastamba bili upotrijebljeni i drugi organski materijali, posebno u gradnji krovništa (trska, koža i sl.). Jamski su objekti uglavnom inkorporirani u nadzemne objekte, iako ima i takvih koji su bili samostalni pa su, dakle, arhitektonski bili zasebna cjelina sa stupovima koji su nosili krovnište. Stupovi unutar nadzemnih objekata, često u vrlo nepravilnim dispozicijama, vjerojatno su služili za podupiranje krovne konstrukcije.

Nadalje, u samome središtu naselja smjerom sjeveroistok-jugozapad postavljena su dva dulja jarka, prvi dublji (sl.6), drugi znatno plići. Prvi ide od kv. H 50 do kv. N 37, a presijeca ga ili je u njegovoj blizini više jamskih objekata. Njegov smjer kretanja koljenasto se iskrivljuje upravo kod spomenuta pravokutnog objekta u kv. L/M 42-43. Drugi, južniji i plići jarak gotovo je pravocrtan, a ide od kv. L 50 do kv. O 41 (sl.2), a zanimljivo je da ga ne presijecaju niti nadslojavaju drugi naseobinski, jamski ili slični objekti. U blizini tog plitkoga jarka nema većih objekata, ali je svakako zanimljivo da je

on paralelno postavljen spram većega i dubljega nešto sjevernijega jarka (sl.2). Pravu funkciju i jednoga i drugoga jarka teško je, međutim, pouzdano utvrditi. Je li riječ o odvodnim-drenažnim ili graničnim jarcima koji su služili kao ograda na periferiji naselja u jednoj fazi njegova razvitka ili, pak, o dijelovima (temeljima) većih i složenijih naseobinskih objekata, odnosno ogradama za držanje i čuvanje stoke? Možda su imali i neku drugu funkciju u smislu organizacije naselja, ali i organizacije zajednice te ustroja svakodnevna života.

Naselje je presječeno današnjim melioracionim jarkom na njegovoj južnoj periferiji, a profili u kv. reda T, U i V govore da je on uništio kulturne slojeve ne samo u središnjem dijelu nego i na njegovim pokosima. To se posebno jasno vidi na primjerima naseobinskih objekata u kv. Z 35-36 i V 44-45. Nažalost, najznačajnije uništenje kulturnih slojeva načinjeno je na prostoru kv. U/V 38-43 gdje je prekinut naseobinski sklop s većim izduženopravokutnim zdanjem (sl.2).

Donekle je sretna okolnost da se jugozapadna i južna granica eksproprijacije uglavnom poklapa s rubnim dijelovima naselja, dakle, i istražene površine. Nedostatak ili smanjena koncentracija objekata na tim stranama, uz stanovitu rezervu, vrlo vjerojatno upućuje na zaključak u tom smislu. S druge, sjeverne strane, naselje se gotovo sigurno širilo ispod stare autoceste (posebno u kv. B/C/D 32-43), vjerojatno i sjevernije od nje, na prostoru koji nije istraživani. Ipak, čini se da je glavina naselja bila istražena tijekom 2000. godine, da je obuhvaćena njegova zapadna, jugozapadna, južna, jugoistočna i istočna periferija (sl.2). Po gustoći naseobinskih objekata, s jednakom vjerojatnosti može se govoriti o središnjem dijelu, odnosno okosnici ili transverzali naselja koju čine svi istraženi kvadranti od broja 35 do broja 45, s najvećom koncentracijom od broja 38 do 43 (sl.2).

S obzirom da pokretni inventar pokazuje jedinstvo u kulturnokronološkom smislu, a da terenski pokazatelji govore da nema elemenata za vertikalnu stratigrafiju, odnosno višeslojnost, razvoj naselja na lokalitetu Dubovo-Košno zacijelo možemo promatrati u okviru horizontalne stratigrafije i širenja naselja prema istraživanjima utvrđenim rubovima. Zapravo, može se dijelom govoriti o bar dvije faze gradnje ili više faza dogradnje pojedinih naseobinskih sklopova. Najbolji primjer u tom smislu daje spomenuti dulji jarak koji se proteže od kv. H 50 do kv. N 37 na čijem se traku nalazi ili ga presijeca nekoliko jamskih objekata. Sličnu potvrdu o jednoj ili, vjerojatnije, više dogradnja pružaju manji jarci u kv. N 47, N 49, O 47-48, P 45, P 45-46 i P/R 43-44 čija orijentacija (oni se kadikad i preklapaju) nije usklađena u odnosu na orijentaciju glavnih objekata oblika izdužena

pravokutnika u kv. K/L/M 42-43 i kv. V/Z/a 40-41 te primjeri preklapanja manjih jaraka s jamskim objektima na više drugih mjesta (sl.2).

Na organizaciju naselja zasigurno su, pored gospodarskih i društvenih, utjecali i prirodni čimbenici od terenskih uvjeta do regionalnih klimatskih svojstava. Da je upravo i klima mogla utjecati na organizaciju naselja te gradnju naseobinskih objekata možda govori orijentacija izduženopravokutnih objekata u kv. K/L/M 42-43 i kv. V/Z/a 40-4 koji su tako postavljeni da uglavnom neutraliziraju djelovanje neugodnih sjevernih, sjeverozapadnih i sjeveroistočnih vjetrova (sl.2).

Raster naselja svakako je tipičan za pretpovijesno neolitičko razdoblje, a spada u tip ravničarskih neutvrđenih naselja s jamskim i nadzemnim objektima, odnosno odgovara naseljima "kratkotrajne upotrebe", obično smještenima u blizini utvrđenih tellova. Najbliže analogije nalazimo u Vinkovcima (potok Barica, Ervenica uz Bosut, Ervenica-Trbušanci) gdje slična, neutvrđena naselja također pripadaju stupnjevima I-B/II sopotske kulture. S. Dimitrijević smatra da se tek naselja III stupnja sopotske kulture grade "gotovo isključivo na utvrđenim prostorima".⁷

Uz veliki broj naseobinskih objekata (nadzemne kuće, jame, stupovi, ograde, itd.) otkrivene su značajne količine pokretnoga arheološkog materijala, najviše ulomaka keramike (sl.7) i mikrolitičkih te drugih kamenih nalaza, zatim životinjske kosti, pougljenjeno drvo, sjemenke, itd. Zbog kiselosti tla posebno su stradale organske tvari, kosti domaćih i divljih životinja, da i ne spominjem druge materijale koji se nisu sačuvali niti u tragovima.⁸ Dakako, i unutar pojedinih kategorija pokretnoga inventara preliminarno se može utvrditi daljnja podjela zasnovana na tipološkoj analizi. Tako se u skupini keramičkih nalaza jasno prepoznaje standardna podjela na grubu, prijelaznu i finu keramiku s više varijacija, a prevladavaju lonci i zdjele te kupe na stopi s punim stubastim središnjim dijelom. Slično je i s mikrolitičkim materijalom gdje se, uz velik broj jezgra i odbojaka, najčešće prepoznaju brojni tipovi sječiva, grebala, strugala, satirača, svrdla, itd., dok se krupniji kameni nalazi uglavnom odnose na razne tipove klinova i sjekira, brusova i žrvnjeva.⁹ Pronađeno je i desetak utega i pršljenova, veći broj jelenskih dijelom obrađenih i za alatke prilagođenih rogova, više obrađenih koštanih alatki (igle, šila, harpun i sl.) što je, svakako, važno s aspekta razmatranja gospodarske aktivnosti neolitičkih zajednica.¹⁰ Treba još naglasiti da nisu otkriveni ostatci ognjišta/vatrišta niti ijedan predmet isključivo obredne ili vjerske, sakralne ili funeralne pripadnosti što je činjenica od posebne važnosti.

Ako su, kako je gore rečeno na površini otkriveni keramički i metalni nalazi iz kasnoga brončanog, latenskog i rimskog doba, onda je nedvojbeno da

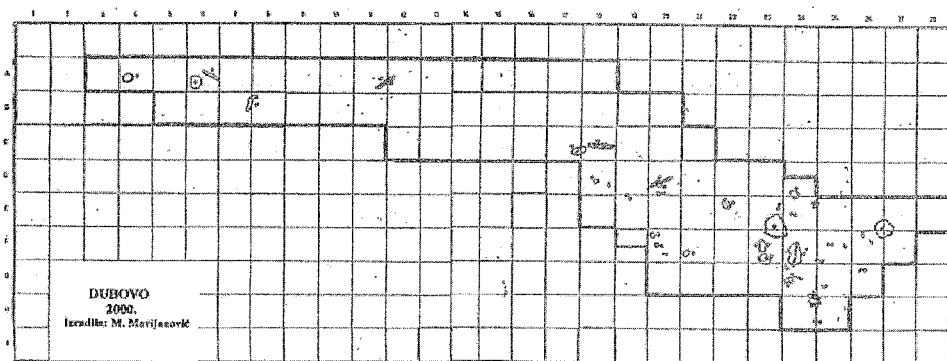
pokretni inventar iz kulturnoga sloja s naseobinskim objektima pripada sopotskoj kulturi. Potvrdu dataciji dale su i analize ^{14}C šest uzoraka pougljenjena drveta,¹¹ a tipološka svojstva keramičkih, kamenih i mikrolitičkih nalaza jednako sigurno upućuju da je riječ o pretpovijesnom naselju sopotske kulture, ponajprije faza I-B/II.¹² Ipak, na sopotski je inventar, posebno keramički, značajna utjecaja imala vinčanska kultura s jedne, te korenovska i brezovljanski tip kulture, s druge strane.¹³ Zapravo je riječ o simbiozi nekoliko vrlo sličnih neolitičkih kulturnih elemenata nastalih na supstratu starčevačke kulture.

U općim okvirima, može se reći da je na lokalitetu Dubovo-Košno riječ o privremenom (sezonskom) naselju koje su njegovi stanovnici "demonirali" onoga trenutka kada su vjerojatno već bili iskorišteni tamošnji prirodni resursi ili zbog nove unutarnje organizacije zajednice, možda i zbog nekoga drugoga nama nepoznata razloga. Po svim pokazateljima, neplansko uništenje naselja, požarom ili razaranjem od neke druge, neprijateljske zajednice, treba odbaciti kao mogućnost prestanka života na lokalitetu Dubovo-Košno. Vjerojatno je u blizini bilo njihovo stalno stanište-naselje, upravo uz rijeku Savu gdje je utvrđeno nekoliko izvanrednih položaja (Šlajs, Repovac, Garište). Zato su svi naseobinski objekti bili na kraju zapunjeni uništenim ili nepotrebnim materijalom (drvo, kućni lijep, keramika), ali i predmetima koji su sitni i do kojih vjerojatno nije bilo teško doći ili ih izraditi (mikrolitičke alatke) te predmetima koji su bili teški za prenašanje (žrvnjevi, brusovi i sl.). Posebnu težinu ima gore spomenuta činjenica da nisu otkriveni predmeti obredne ili vjerske pripadnosti - takve su, zacijelo, zbog njihove važnosti, stanovnici privremena naselja na lokalitetu Dubovo-Košno ponijeli sa sobom na novo naselje ili na trajno stanište. Teško bi bilo povjerovati da tamo nije bilo vjerskih i obrednih predmeta, bez obzira na spomenuta svojstva naselja na Dubovo-Košnu.

2. DUBOVO (Sl.1,2)

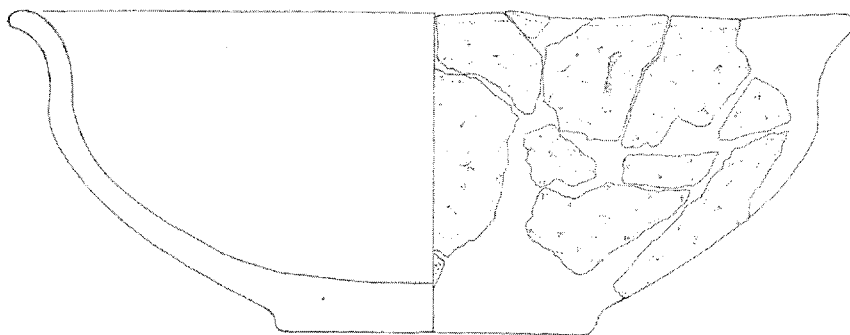
Na drugoj mikrolokaciji nazvanoj Dubovo, odnosno k.č. br. 2041/1-2, istražena je površina od 1900 m² (sl.8). Lokalitet je smješten na neznatno povišenu terenu u odnosu na okoliš (također cca 83 m/nv) te u neposrednoj blizini motela "Rastovica" (sl.1,2). Istraživanja su pokazala da je riječ o gotovo potpuno uništenu pretpovijesnom arheološkom nalazištu, tim prije, jer su pokretni nalazi bili vrlo plitko, svega 0,15-0,20 m ispod površine. Uništavanje lokaliteta najvjerojatnije se dogodilo u vrijeme gradnje stare autoceste kada su, izgleda, gornji ili površinski slojevi jednostavno bili skinuti, a dodatno i stalnom obradom zemlje, posebno u posljednje vrijeme

duboka oranja. Tako je između istraživane površine i stare autoceste stvorena depresija koja je vjerojatno nastala upravo u vrijeme gradnje stare autoceste.

Sl. 8: Plan nalazišta Dubovo

U takvim okolnostima teško je bilo identificirati kulturne slojeve. U oranjem uništenom površinskom sloju zajedno su otkriveni keramički nalazi i mikrolitički materijal, a na dubini 0,40 m, dakle, već u intaktnom sloju evidentirani su jamski objekti uglavnom nepravilnih oblika s najvećom koncentracijom u kv. C/D/E/F/G/H 17-27. Istražen je 41 objekt (sl.8). Tlocrti jamskih objekata dijelom su slični tlocrtima na lokalitetu Dubovo-Košno, međutim, bitno se razlikuju po nekoliko elemenata. Uglavnom su plići i sterilni pa je njihova kulturnokronološka pripadnost dvojben¹⁴.

Sl. 9

Ipak, osim pojedinačnih nalaza mikrolitičkoga materijala, u razorenu sloju nađeno je dosta fragmenata keramičkih posuda (sl.9). Pokretni inventar na Dubovu kod Županje najvećim dijelom pripada vremenu od završne faze ranoga do početne faze kasnoga brončanog doba. S obzirom na to da su izvršena ograničena istraživanja perifernoga dijela nalazišta i da je uglavnom riječ o poremećenim slojevima, zasada se može reći da su zastupljeni nalazi keramike s "hatvanoidnim" ukrasima i svojstvima kasne vinkovačke kulture, zatim keramika slična keramici u brodskoj kulturi srednjega brončanog doba¹⁵ te materijal koji je tipološki najbliži posavskoj kulturi i nekropolama tipa Barice-Gređani.¹⁶ Nisu otkriveni nalazi koji bi pripadali drugim (starijim ili mlađim) razdobljima. Metalnih nalaza, nažalost, nije bilo.

Bilješke:

- ¹ Zaštitna istraživanja omogućilo je Ministarstvo financija RH uz posredništvo Ministarstva javnih radova i Hrvatske uprave za ceste. U stručnoj ekipi i radu na terenu sudjelovali su arheolozi i tehničko osoblje iz Županje, Vinkovaca, Osijeka, Đakova, Virovitice, Varaždina, Splita, Makarske, Zadra i Zagreba, zatim studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Filozofskog fakulteta u Zadru.
- ² Lokalitet je registriran pod nazivom Dubovo-Košno, međutim, istraživanja su pokazala opravdanost podjele na, zapravo, dva lokaliteta (Dubovo-Košno i Dubovo).
- ³ Latenski (keramika) i rimski (brončana fibula) nalazi mogu se odrediti kao slučajnost, a kasnobrončanodobni nalazi (keramika) vjerojatno su u svezi s obližnjim naseljem na lokalitetu Dubovo.
- ⁴ Razina vode vjerojatno je u neolitičko doba bila niža, kako to pokazuju neki drugi lokaliteti u Slavoniji (Z. MARKOVIĆ, Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica 1994, 36). Zanimljiva je, također, pojava limonitnih konkreција koje se javljaju na dnu dubljih jama, naročito u SJ 1144. One su vjerojatno posljedica stvaranja savskih nanosa (analiza i podatci: dr. M. Crnjaković, Prirodoslovni muzej u Zagrebu).
- ⁵ Istraživanja su pokazala da nije riječ o tzv. "drenažnim" jarcima nego dijelovima (ili temeljima) nadzemne stambene arhitekture. Gotovo redovito u njima su, naime, ustanovljeni ostatci rupa od stupova.
- ⁶ S. Dimitrijević, Srednji i kasni neolit u istočnoj Slavoniji, zapadnom Sremu i Baranji, Praistorija jugoslavenskih zemalja 2, Sarajevo 1979, 270-271; Z. MARKOVIĆ, n. dj., 37-41.

- ⁷ S. DIMITRIJEVIĆ, n. dj. 271-272. Usp., također: M. Krznarić-Škrivanko, Prapovijesno naselje na Ervenici u Vinkovcima, *Opuscula archaeologica*, sv. 21, Zagreb 1997, 205 i d.
- ⁸ Osim analize fizičkih i kemijskih svojstava tla (analizu izvršio mr. B. Vrbeč, Šumarski institut Zagreb-Jastrebarsko), izvršene su i mineraloško-petrografske analize kamenoga i mikrolitičkoga materijala (dr. M. Crnjaković, Prirodoslovni muzej – Zagreb), zatim osteološka analiza (dr. M. Jurišić, Uprava za zaštitu kulturne baštine – Zagreb), polenska analiza (dr. M. Culiberg, Biološki inštitut – Ljubljana) te ¹⁴C analize pougljenjena drva (dr. B. Obelić, Institut Ruđer Bošković – Zagreb).
- ⁹ Po analizi dr. M. Crnjaković (Prirodoslovni muzej – Zagreb) uobičajeni materijali upotrijebljeni za izradbu alatki su: siltit, kvarcni siltit, kvarc bjelutak, kvarcna breča, rožnjak, radiolarijski rožnjak, zamjenski rožnjak, pješčenjak, amfibolit, eruptiv, efuzivna stijena, serpentinit, tuf.
- ¹⁰ U tom smislu, uz zemljoradnju, sasvim je sigurno jedna od najvažnijih gospodarskih aktivnosti neolitičke populacije bilo bavljenje stočarstvom, lovom i ribolovom (S. DIMITRIJEVIĆ, n. dj., 351-354; Z. MARKOVIĆ, n. dj., 36-37). Po preliminarnim (usmenim) podacima dr. M. Jurišića od domaćih životinja najzastupljenije su vrste: govedo, svinja, ovca i koza, a od divljih najviše je otkriveno kostiju jelenske divljači.
- ¹¹ Na Institutu Ruđer Bošković u Zagrebu analizirani su slijedeći uzorci: kv. F 38, SJ 148 (starost - 6530±100), kv. H 8, SJ 160 (starost - 6220±135), kv. H 49, SJ 308 (starost: 6380±100), kv. M 42-43, SJ 281 (starost: 4685±85), kv. R 38-39, SJ 1144 (starost: 6220±95) i kv. Z 43, SJ 1804 (starost 6320±100). Treba primijetiti da samo uzorak iz kv. M 42-43, SJ 281, svojim vrijednostima iskače iz gotovo ujednačenih vrijednosti drugih uzoraka.
- ¹² S. Dimitrijević, n. dj., 275 i d., sl.15, sl.16.
- ¹³ S. Dimitrijević, n.dj., 297 i d.; Z. Marković, n. dj., 74 i d.
- ¹⁴ Samo je na dnu jedne jame u kv. E/F 23-24, zacijelo na razini paleotla, odnosno nekadašnje močvare (podatci dr. M. Crnjaković), otkriveno nekoliko puževa.
- ¹⁵ S. Dimitrijević, *Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla*, Izdanja HAD 4, Vinkovci 1979, 141; N. Majnarić-Pandžić, *Brodsko Posavlje u brončano i željezno doba – posljednja dva tisućljeća prije Krista*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Slavonskom Brodu u povodu 750. obljetnice prvog spomena imena Broda, Slavonski Brod, 104-106.
- ¹⁶ B. Čović, *Barice – nekropola kasnog bronzanog doba kod Gračanice*, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XIII, Sarajevo 1958, 77 i d.; K. Minichreiter, *Brončanodobne nekropole s paljevinskim grobovima grupe Gređani u Slavoniji*, Izdanja HAD, sv. 9, Zagreb 1984, 91 i d.; N. Majnarić-Pandžić, n. dj., 110-112. I analiza ¹⁴C jednoga uzorka pougljenjena drva iz kv. E 23 (starost: 2920±95) izvršena na Institutu Ruđer Bošković ide u prilog spomenutoj dataciji.

UZ 200. OBLJETNICU CRKVE MUČENIŠTVA SV. IVANA KRSTITELJA U ŽUPANJI

Na tornju Župne crkve Mučeništva sv. Ivana Krstitelja u Županji ispisana je brojka 1800.

U spomenici župe piše da je te godine tadašnji župnik, Ante Sunčić iz Bribira (u Dalmaciji) počeo graditi novu crkvu. Temeljni kamen novoj crkvi postavljen je 1800. godine. Premda je puk pritisnut raznim nevoljama, uzdajući se uz pomoć Božju i svoje vjernike, taj je svećenik uspio dovršiti gradnju crkve za dvije i pol godine! Crkva je građena od čvrstog materijala. Duga je 14, a široka 5, 5 i visoka 14 hvati.

Mi smo 2002. godine svečano proslavili 200 godina te naše Crkve. Toliko u ovom gradu vjerno služi Bogu i ovdje vjernom narodu. Za tu obljetnicu temeljito smo ju obnovili i pri tome ukrasili.

Na Crkvi su izvedeni mnogi radovi: novi crijep, novi žljebnjaci, nove bakrene rine i oluci, sve nove letve, a izmjenjeni su dotrajali rogovi i grede. Obojana je izvana silikatnim bojama. Unutar Crkve uvedena je nova rasvjeta sa novim rasvjetnim tijelima. Restaurirani su oltari, a glavni oltar svetog Ivana Krstitelja još više je istaknut sa dva nova kipa (svetog Petra i Pavla), koje sam nabavio u Fatimi (Portugal) kad smo išli na naše zavjetno hodočašće u Fatimu, Lurd, Peray le Monial u Francuskoj. Hodočašće je trajalo punih 14 dana, od 23. lipnja do 7. srpnja 2002. godine.

Uklonjen je stari, dotrajali pod u Crkvi i postavljen novi od multikolor granita. Crkvu smo ponovo oličili, zadržavši sve prijašnje oslike, a ornamentiku su obnovili akademski slikari iz Ukrajine. Nabavljene su nove klupe – sve od hrastovine, zatim nove četiri ispovjedaonice, a kao vrhunac svega imamo novi oltar "prema puku" te ambon, krstionicu, stol za kalež, ampulice, knjige i ostalo. Sve je od kamena "sivca" iz Pućišta na otoku Braču. U oltar i ambon gospodin Ivan Briski, kipar iz Zagreba ugradio je dva reljefa od bijelog mramora. Na zidovima Crkve ugrađeno je osam križeva od sličnog

kamena, kao i sav namještaj. Ti križevi znak su da je Crkva posvećena, a posvetu Crkve obavio je naš, đakovački biskup dr. Marin Srakić, 13. listopada 2002. godine.

U ovome prilogu izostavio sam imena darovatelja koji su pomogli u obnovi Crkve. Svima se, međutim, zahvaljujem, a o duhovnoj proslavi prigodom posvete Crkve rekao bi sljedeće.

Uz uređivanje Crkve slavljenice, istovremeno smo učinili i sa "crkvom na otvorenom". I za nju smo uveli novu rasvjetu, s novim razglasom, a tlo (prilaz do te crkve) uredili smo dvije godine ranije. Nabavljene su i nove, montažne klupe tako da sada Svetu misu možemo slaviti i u "crkvi na otvorenom". Na Uskrs 2002. nazvao sam ju Crkvom blagopokojnog kardinala Franje Kuharića.

Duhovnu obuku započeli smo s prvim petkom u listopadu 2002. U našoj Crkvi slavljenici te večeri, prvi puta u njenoj povijesti, slavljena je grkokatolička liturgija sv. Ivana Zlatoustog, a predvodio ju je vlč. gospodin Nikola Kekić, rektor Grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu. Uz njega je tada bio i dr. Zvonimir Kurečić, profesor Istočnog bogoštovlja na Teološkom fakultetu u Zagrebu.

Od ponedjeljka, 7. do petka 11. listopada, u našu su župu hodočastili župljani iz pet župa našeg dekanata. Predvodili su ih njihovi župnici. Naši župljani okupljali su se svaku večer kod druge kapelice, svaki puta sa drugom skupinom vjernika. Naime, 7. listopada okupili smo se kod Kapelice Majke Božje (Ulica Vladimira Nazora). Tada je dvije stotine starica i staraca uzelo po jednu upaljenu baklju i s bakljama pošli u Crkvu. S tim bakljama zahvaljivali smo se Bogu i našoj slavljenici za njeno služenje žiteljima treće životne dobi.

U utorak 8. listopada od Kapelice sv. Ane i Joakima, 200 muževa i žena sa bakljama zahvaljivalo je Bogu i slavljenici za dvije stotina godina njenog služenja našim obiteljima. U crkvi su nas tada čekali župljani iz Cerne sa svojim župnikom.

Srijeda 9. listopada bila je dan naše mladeži. Okupili smo se kod Kapelice Gospe Fatimske (Ulica Srečka Albinija). Tu su baklje uzeli djevojke i mladići, njih 200 i također zahvaljivali Bogu i slavljenici zato što je kroz 200 godina pokazivala put u život ovdje vjernoj i radosnoj mladeži, koja rado slavi Sveta otajstva i želi živjeti po nauku Crkve.

Četvrtak je pripao našoj djeci. Okupili smo se kod Kapelice posvećene Majci Božjoj kraj puta, Ulica J.J. Strossmayera. Tada nije bilo dovoljno baklji za svu djecu koja su željela nositi upaljene baklje pa je jednu baklju nosilo po dvoje ili troje djece. U Crkvi nas je čekala okupljena zajednica s hodočasnicima iz Štitara predvođeni svojim župnikom. U Crkvi su nas očekivali i hodočasnici iz Gradišta sa svojim župnikom.

U petak 11. listopada bio je Dan srca Isusova. Tada smo se okupili kod nove Kapelice Presvetog srca Isusovog (na početku Ulice veliki kraj) također sa 200 hodočasnika s upaljenim bakljama koji su se nakon Svete mise uputili prema Crkvi slavljenici. U njoj je 200 štovatelja Srca Isusovog primilo svijeće. Dočekali su ih vjernici – hodočasnici iz Župe sv. Nikole Tavelića (Župa II. Županja) sa svojim župnikom.

Sve te pripreve završili smo svečanom akademijom u Kinu Mladost. Rečenih dana imali smo izvrsno vrijeme, izuzev u četvrtak i petak, ali nije nas kiša omela. U svečanosti akademije uključila se cijela Županja: KUD-ovi i udruge, pjevači i svirači, plesači i glumci.

Pred biskupa su pošli jahači Konjogojske udruge "Stari graničari". Oni su preuzvišenog pratili od Bošnjaka do Županje odnosno župne kuće. Crkva je bila svečano ukrašena, a Sveta misa počela je u 10, 30 sati. Tada je biskup posvetio Crkvu.

Uz Moći sv. Leopolda Mandića, darovanih od biskupa Ilije Janjića iz Kotora, ugradili smo Povelju o posveti Crkve. Taj značajni dokument potpisali su posvetitelj biskup Marin Srakić, župnik Ivan Varoščić i pet članova Ekonomskog vijeća: Tomislav Živković, Manda Bušić, Ljubica Janjić, Željko Šimić i Vlado Matanović.

Nakon Svete mise priređen je svečani ručak u holu županjske Gimnazije. Svima hvala.

Na kraju napominjem: Da nije bilo darovatelja, raspoložениh izvođača, susretljivih trgovaca, vrsnih stručnjaka i iznad svega Božje pomoći, ne bismo se toliko radovali. Stoga je naša radost bila velika premda su se pojavljivale neke zapreke na tome putu radosti. Zahvaljujem i onima koji su nam pomogli i te zapreke otkloniti.

Sada smo na našu Crkvu ponosni, radosni i s veseljem u nju ulazimo, slaveći sveta Otajstva i glas iz Crkve slušamo.

(Sl. 10)

SVETI OTAC IVAN PAVAO II. PO TREĆI PUTA U HRVATSKOJ

Prisjećam se kad sam, kao mladi kandidat za svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije, došao u Đakovo. Tada su nam poglavari govorili da je tadašnji papa Ivan XXIII., kao nuncij na putu u Bugarsku posjetio i Đakovo. U biskupijskom muzeju čuvaju stolicu na kojoj je taj papin izaslanik sjedio i rado ju pokazuju posjetiteljima te muzejske ustanove. U rečenoj prigodi nuncij Svete stolice reče da je Đakovačka katedrala najljepša crkva između Venecije i Istambula (Carigrada).

Vremena se, međutim, brzo mijenjaju i papa je mogao doći i u Hrvatsku. Bio je u Zagrebu 1994. i 1998. godine te u Mariji Bistrici, Splitu i Solinu. Papa je 3. listopada 1998. proglasio blaženim heroja Katoličke crkve, robijaša komunizma i bezboštva, zagrebačkoga nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca. Sav je hrvatski narod zbog toga bio radostan i oduševljen. A evo i ove, 2003. godine Sveti Otac Ivan Pavao II. po treći puta dolazi u Hrvatsku, na pet dana. Sjedište u tim danima bila mu je bogoslovija Riječke nadbiskupije. Iz Rijeke je odlazio:

- 6. lipnja u Dubrovnik, gdje je blaženom proglasio časnu službenicu Božju Mariju Propetog Isusa Petković,
- 7. lipnja bio je u našem Osijeku i srcu biskupije Đakovu,
- 8. lipnja u Rijeci je s okupljenim mnoštvom vjernika i
- 9. lipnja ispraćen je iz Zadra uz sveopće oduševljenje mnoštva vjernika okupljenih na tome slavlju.

Kad se zna da je Sveti Otac stigao u Hrvatsku 5. lipnja poslije podne te da je iz zrakoplova izašao na otoku Krku, tada s punim pravom možemo govoriti da je Hrvatska u tih pet dana bila Vatikan.

Želim ovdje napisati nekoliko redaka o boravku Svetog Oca u našoj biskupiji. Rado to činim. Bit će mi još draže ako se poštovani čitatelji ovim malim prilogom okoriste.

Dakle, toga 7. lipnja godine Gospodnje 2003. hrvatski zrakoplov dovezao je Svetog Oca u zračnu luku Klisa – Osijek, u 9, 45 sati. Tu ga je

dočeka biskup domaćin dr. Marin Srakić, a na dočeku su još bili: dr. Goran Granić, potpredsjednik Vlade RH i predsjednik Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, zatim Tonino Picula, ministar vanjskih poslova, Zdravko Bosančić, župan osječko-baranjski, dr. Zlatko Kramarić, gradonačelnik Osijeka, Zdravko Marković, direktor Zračne luke Osijek i drugi.

Na drugom kraju Osijeka, u športsko-zračnoj luci, Svetog Oca čekalo je mnoštvo razdraganog puka, približno 220 tisuća. A kada se pojavio automobil "papamobil", oduševljenje je bilo na vrhuncu.

Premda je prije podne toga dana Sunce jako pržilo, a temperatura bila blizu 40 stupnjeva, vjerni puk je klicao, pljeskao, pjevao i molio, a suze same oblijevale razdraganoga lica. Kada je veliki crkveni zbor, za tu prigodu posebno sastavljen i od naših županijskih župnih zborova, zapjevao snažnim glasovima "Evo velikog svećenika", svi smo bili svjesni: "Da, to je taj Veliki svećenik".

Prije svečanog misnog slavlja, Svetog Oca je pozdravio biskup domaćin dr. Marin Srakić, zaželeivši Svetom Ocu dobrodošlicu i pri tome rekao da mi na ovim prostorima "Ne želimo biti zarobljenici prošlosti, nego narod s pogledom u budućnost". Te su riječi popraćene velikim pljeskom u znak odobravanja i potvrđivanja. Dao dobri Bog da tako i bude.

Sveti Otac u svojoj propovijedi sve nas je do srca taknuo kad je rekao "Kršćaninov poziv jest svetost. Predraga braćo i sestre treba vas Crkva i u Slavoniji i u Srijemu. Nakon teških vremena rata, koji je u stanovnicima ovoga kraja ostavio duboke i još uvijek neizlječive rane, zalaganje za pomirbu, solidarnost i društvenu pravdu zahtijevaju hrabrost pojedinaca prožetih vjerom, otvorenih bratskoj ljubavi, osjetljivih za obranu dostojanstva osobe stvorene na sliku Božju".

Sveti Otac rekao je i ovo: "Dragi vjernici svjetovnjaci, muževi i žene, pozvani ste velikodušno preuzeti na sebe svoj dio odgovornosti za život crkvenih zajednica kojima pripadate. Lice župa, mjesta prihvaćanja i poslanja, ovisi također o vama... ni jedan kršćanin ne može ljenčariti".

Svetog Oca zadivila je ljepota Slavonije: "Idući zrakoplovom prema Osijeku, mogao sam se diviti ljepoti slavonske ravnice zvanj Žitnica Hrvatske. Te su me misli odvele k zemljoradnicima. Njima se obraćam s posebnom ljubavlju. Draga braćo i sestre, znam da vam je život naporan i da količina uroda zemlje koji put ne odgovara svemu onome mučnom poslu što ga valja uraditi, a taj je posao izgubio i na vrijednosti. Mlađi se naraštaj još prije rata opredjelio za život u gradu. Potičem vas da ne gubite nadu i da imate na umu kako ste u težačkom poslu koji nas na tako rječit način podsjeća na biblijsku dužnost povjerenu čovjeku da sebi podloži zemlju i bude gospodar vidljivoga svijeta. Budite svakodnevno suradnici Boga stvoritelja. Znajte da

su vam Crkva i papa blizu i žele da se poljoprivredi i onima koji obrađuju zemlju, prizna prava vrijednost u sveukupnom razvoju društvene zajednice".

Na kraju je Sveti Otac rekao da nas sve povjerava Mariji, Josipovoj zaručnici, Isusovoj majci, koju toliko štujemo. "Marija je sve nas dovela Isusu".

Mi smo iz Županje išli na susret sa Svetim Ocem i 1994. godine. Tada smo se cijelu noć vozili u starim drvenim vagonima posuđenim iz susjedne Mađarske. Putovali smo preko Podravine, jer su četnici presjekli Hrvatsku. Išli smo i u Mariju Bistricu 1998. Bili smo i u Osijeku. Imali smo namjeru da vjernici iz župa uz prugu, ideu vlakom. No u zadnji čas smo odustali, jer nam je uprava željeznice dala takav raspored vožnje da ga nikako nismo mogli prihvatiti. Trebali smo valjda biti kažnjeni, jer nas je bilo mnogo "pa se vlak ne bi mogao zaustaviti na privremenom stajalištu". Bili bismo primorani ići na glavni kolodvor u Osijek i vraćati se nazad nekoliko kilometara, a isto toliko i u povratku. Zato smo u posljednji trenutak odlučili ići autobusima ako ih gdje uspijemo dobiti, pa i osobnim automobilima. Iz naše župe imali smo na raspolaganju oko 150 osobnih automobila, desetak kombija i pet autobusa. Iz obje županske župe bilo nas je nešto više od 2000 hodočasnika. Sretni smo i ponosni što smo bili sudionici tog velebnog slavlja.

Sigurno je da se preko televizije moglo više vidjeti, ali na licu mjesta drugačije se doživljavalo. A da smo svi sjedili pred malim ekranima, koga bismo onda gledali? Ovako smo i mi bili nazočni i pokazali cijelom svijetu tko smo, koga vrednujemo i za kakve ideale živimo.

Sveti Otac Ivan Pavao II. u Osijeku je zaključio rad II. Sinode đakovačke i srijemske biskupije. Nama iz Županje to je posebno drago jer smo upravo mi najviše pridonijeli radu Sinode. U svojoj župi imali smo apsolutno najviše susreta u cijeloj biskupiji. Sa svakog smo susreta slali izvješća o čemu se na zasjedanjima razgovaralo i donosilo zaključke. To je poznato u cijeloj našoj biskupiji.

Žao mi je što se nadležni nisu usudili javno reći da je naša župa imala najviše susreta i najveći broj izvješća u Đakovo poslala. Na Sinodi se javno govorilo tko je što pridonio toj pozornici, tko je što darovao i tko je dao idejnu skicu. Sve je to bilo važno. Ali tko je najviše susreta za Sinodu ostvario "to nije bilo važno". Za nas je bilo veliko priznanje da je naš župljanin, gospodin Silvijo Benaković obavio prvo čitanje na Svetoj misi. Neka i taj podatak ide u tisak.

Zahvaljujem svim svojim župljanima koji su išli na susret sa Svetim Ocem. Hvala vjernicima koji su neumorno dolazili na sinodske susrete. Zahvalan sam i obrtničkoj školi za ustupljene prostorije u sinodskim okupljanjima. Posebno hvala suradnicima animatorima. Neka zaključci sa te Sinode urode plodovima.

(Sl. 11)

POVIJEST PISANE RIJEČI

*"Kutija slova, to nije mnogo
ali je jedino što je čovjek
do danas izumio u obranu svog ljudskog ponosa"*

(Miroslav Krleža)

Pismo je najvažniji pronalazak ljudskog duha i osnova je svakog stvaranja i napretka u svijetu. U tome se, kako vidimo, slagao i naš Krleža. Ali čujmo nešto više o povijesti pisane riječi.

Već u davnoj prošlosti kod najprimitivnijih ljudskih zajednica postojala je težnja da se na neki način zabilježe vlastita iskustva. Taj problem čovjek je rješavao na razne načine, a najjednostavniji i njsigurniji bili su razni znakovi koji su ga podsjećali što treba učiniti ili zapamtiti. Od znakova koje je čovjek počeo upotrebljavati za prenošenje poruka, smatra se čvor odnosno uzao. Tragovi znakova sjećanja pronađeni su u Aziji i Americi, poglavito u starom Peruu. Takvo pismo nazivali su *kipu* i može se reći da je to jedan od najstarijih načina zapisivanja ljudskih misli po nekom sistemu. Najveće savršenstvo u tom načinu pisanja postigli su Inke.

Povijest pisma počinje od Sumerana

Svaka povijest pisma ili priča o knjizi počinje u bogatoj ravnici Mezopotamije gdje su Sumerani razvili visoku civilizaciju. Nažalost, jedino što o njima znamo, jest da su živjeli u plodnoj dolini između rijeka Tigrisa i Eufrata. Na njihovoj kulturi napajale su se sve kasnije velike civilizacije na Srednjem istoku. Izgubivši političku samostalnost potkraj trećeg tisućljeća prije Krista, oni su nestali s povijesne pozornice. Njihovim nasljednicima, Babiloncima, Asircima i drugim narodima pripisivali su sumerska dostignuća na polju znanosti, književnosti i drugih djelatnosti. Tako je bilo sve

do 19. stoljeća kada su arheolozi otkrili gradove Sumerana, njihove sustave za navodnjavanje, ogromne hramove i tisuće glinenih pločica ispisanih slikovitim klinastim pismom. Vraćen im je primat koji se stoljećima nepravedno pripisivao drugima. Sumerani su naime prvi usavršili sustav za grafičko prikazivanje misli. Glinene pločice čuvali su u posebnim prostorijama hramova, kraljevskih palača ili škola. To su prvi začeci bibliotekarstva. Oni su knjizi namijenili ulogu koju će knjiga sačuvati do danas.

Tri tisuće znakova egipatskog pisma

Sumerani i drugi narodi na istoku za pisači matrijal najčešće su upotrebljavali glinu, jer njenoj otpornosti prema atmosferskim utjecajuma treba zahvaliti što se zna tako mnogo o kulturama tih naroda.

U povijesti knjige i poglavito pisma, posebno poglavlje ispisali su Feničani, narod koji je od 3. tisućljeća prije Krista živio uz obalni pojas današnje Sirije i Libanona. Kao praktičan narod već krajem 2. tisućljeća prije Krista stvorili su novi tip pisma, puno jednostavniji i praktičniji od klinastog, hijeroglifskog i drugih pisama što su se razvila na tom području. Bio je to alfabet s grafički vrlo jednostavnim znakovima za pisanje pojedinih glasova. Na drugoj strani, u bogatoj dolini Nila razvila se, krajem 4. tisućljeća pr. Kr. Velika egipatska civilizacija u kojoj je pismenost bila na visokoj cijeni. Pisma na kojima su pisali Egipćani bila su vrlo komplicirana i teško se učila. Hijeroglifsko pismo odnosno uklesane znakove, upotrebljavali su svećenici u magične svrhe. Pismo je bilo isključivo svojina svećenika i vladajućih krugova. Sastojalo se od 3000 znakova. Svojim dekorativnim i hijeroglifskim pismom Egipćani su ih ispisivali najčešće na kamenim ploham hramova, grobnica i drugih građevina. Najčešće upotrebljavani materijal bio je papirus. U povoljnoj, suhoj egipatskoj klimi sačuvan je velik broj papirusnih svitaka, ponajviše u grobovima i ruševinama hramova. Knjiga od papirusa imala je u Egiptu uvijek samo oblik svitka. Za pisanje se upotrebljavala stabljika neke močvarne biljke koja se, specijalno priređena, namakala u crnu ili crvenu tintu i njome se pisalo po papirusu ili nekom drugom materijalu.

U dolinama rijeka Jangce-kiang i Huang-hoa u Kini se razvila velika kultura gdje su pismenost i knjiga zauzimale vrlo visoko mjesto. Kinezi su već u 3. tisućljeću prije Krista imali pismo. U početku je to bio sustav čvorova, a onda se razvilo slikovno pismo. S vremenom su se ti znakovi pojednostavljivali, ali se do današnjih dana nisu bitno promijenili. Prije nego

su izumili papir, Kinezi su pisali na trakama bambusove trske, kostima, drvenim pločama, svili i drugim materijalima. Godine 105. prije Kristova rođenja, mandarin Tsai Lun pronašao je postupak proizvodnje papira. Za to je upotrebljavao koru drveta, stare konope, krpe i ribarske mreže. Papir se proizvodio samo u Kini do 8. stoljeća kada su Arapi otkrili tajnu proizvodnje i od tada papir započinje svoj pobjedonosni put, da bi u Europu stigao oko 1100. godine.

Svoje pismo (alfabet) Grci su preuzeli od Feničana koji su trgovali po Sredozemlju.

Etrušćani pišu po platnu

U zapadnom dijelu srednje Italije, u razdoblju od 8. do 3. stoljeća pr. Kr., Etrušćani su razvili jednu od najstarijih kultura na Sredozemlju. Prialili su grčki alfabet kojim su pisali svoje knjige i natpise nad nadgrobim spomenicima. Knjige su pisali na platnu pismom koje predstavlja prijelazni most prema latinici. Njihov alfabet preuzeli su narodi koji su živjeli na Apeninskom poluotoku u 1. st. pr. Kr., a među njima i Rimljani koji su ga kroz svoju literaturu i jezik predali zapadnoj Europi, a potom i velikom dijelu čovječanstva. *Liber linteus zagrebiensis* je knjiga sa najdužim do sada poznatim tekstom na etrurskom jeziku. Čuva se u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Početak pismenosti u našim krajevima započinje u 9. st. dolaskom braće Ćirila i Metoda koji su, na poziv moravskog kneza Rastislava, za potrebe misije među Slavenima preveli s grčkog na slavenski jezik najnužnije biblijske tekstove i obredne knjige. Njihovi učenici dolaze u naše krajeve gdje su razvili vrlo intezivnu djelatnost, a borba za narodni jezik i pismo trajat će vjekovima. Najznačajnija pisma koja su se upotrebljavala u našim krajevima jesu glagoljica, ćirilica i latinica.

Kaligrafsko pismo

U srednjem vijeku umnožavanje se obavljalo uglavnom kaligrafskim pismom, a ograničavalo se na prepisivanje crkvenih knjiga. Taj posao obavljan je u samostanima ili dvorovima vladara. Posebne, umjetnički nadarene osobe, tzv. rubrikatori, slikali su minijature, inicijale i ornamente. Umnožavanje knjiga kaligrafskim načinom razvilo se od 12. stoljeća pa dalje

do savršenstva. Mnoge tako prepisane knjige predstavljaju prava remek dijela. Prepisivanje knjiga zahtijevalo je mnogo truda i strpljenja. U mirnoj dvorani (skriptoriju), gdje nije dopirala buka i životom vezanim strogom disciplinom i pravilima reda, sjedili su redovnici i obavljali posao prepisivanja. U mnoge stare rukopise uložen je višegodišnji trud, a takav posao jedva da bi se mogao obaviti drugdje, osim u samostanima. Tako je, naprimjer, za jednu knjigu od pedeset stranica trebalo godinu i pol dana za pisanje i ukrašavanje. Za prepisivanje knjiga upotrebljavane su tekućine pripravljene u raznim bojama. Na mnogim sačuvanim starim spisima, i nakon deset stoljeća, nalazimo neobično sačuvanu jasnoću boje, što svjedoči da je u to doba bilo dobrih majstora.

Urezivanje slova u drvo ili kamen

Sve veća potreba za knjigom, a skup i spor način na koji se proizvodila, natjerala je mnoge da pokušaju pronaći jeftiniji način proizvodnje. Kinezi su izumili papir, ali su isto tako prvi znali reproducirati tekst u mnogo primjeraka pomoću utiskivanja. Tekst se urezivao u drvo ili glatki kamen tako da bi specijalnim priborom izdubili i odstranili sa površine podloška sve što nije sačinjavalo slovni znak ili crtež. Takva reljefna stranica služila je kao matrica pomoću koje se moglo izraditi veliki broj otisaka.

Epohalni Gutenbergov izum

Sve te pokušaje zasjenio je pronalazak Nijemca Johanna Gutenberga koji je svojim izumom unio pravu revoluciju u tiskanju knjiga. Svi pokušaji prije Gutenberga ostali su bez praktičnog uspjeha. Tek je njemu pošlo za rukom da iz matrice stavljene u posebno izrađeni kalup za lijevanje dobije izlivena pojedinačna olovna slova, tako izjednačena da su se mogla u svakoj kombinaciji sastavljati i tiskati. Gutenberg je pronašao i pogodnu leguru koja je slovima omogućili višekratnu upotrebu. Izradio je slagaljku za slaganje slova u redak i ormar s pretincima za slova. Konstruirao je i drvenu prešu. O tome epohalnom izumu najbolje se izrazio naš književnik Miroslav Krleža: "Kutija slova, to nije mnogo, ali je jedino što je čovjek do danas izumio u obranu svog ljudskog ponosa".

[A dense block of handwritten text in Gothic script, likely a letter or official document. The text is arranged in columns across the page. It contains numerous words and phrases, some of which are partially obscured by the ink bleed-through from the reverse side of the parchment.]

L.S.

L.S.

L.S.

Pismo glagoljicom, sa potpisom
 Nikole Šubića Zrinskog - sigetskog
 (Pisano u Sigetu, 1566. godine)

[Handwritten signature in Gothic script, likely belonging to Nikola Zrinski.]

Sl. 12 - Faksimil pisma Nikole Zrinskog – Sigetskog, na gotici

STALNI POSTAV ETNOLOŠKOGA ODJELA U ZAVIČAJNOME MUZEJU STJEPANA GRUBERA U ŽUPANJI

Uvod

Zavičajni muzej "Stjepan Gruber" u Županji nalazi se u zapadnom dijelu grada, uz lijevu obalu rijeke Save. Muzej je osnovan 1953. godine, a raspolaže s dva veća i dva manja objekta međusobno povezana muzejskim parkom. U razdoblju od osnutka do 1991. godine prema dosadašnjim podacima u Muzeju realizirana su dva stalna postave etnografske građe. Prvi je otvoren 1957. godine uz nekoliko drugih odjela i bio je funkciji do 1980. godine. U razdoblju od 1980. godine do 1983. godine Muzej je sanirao prostore da bi se novi postav svih odjela, a time i etnografskog, opet otvorio za javnost 1984. godine. Ovaj postav bio je funkciji do ljeta 1990. godine., kada se zbog opravdane sumnje u moguća ratna razaranja odmah započelo s pripremama za skidanje stalnoga muzejskoga postava. Pripremani su sanduci i ostala ambalaža za pakiranje uz intenzivni rad na popisu predložene građe za izmještaj, prema napatku Ministarstva kulture.

U ratno vrijeme, odnosno od 1991. godine sva je vrjednija muzejska građa, a time i predmeti iz bivšega postava bili sklonjeni na sigurnije mjesto. Nakon povratka građe 1997. godine, djelatnici Muzeja tek ponovno razmišljaju o novom stalnom postavu. No, kako su u ratnom razdoblju sve zgrade Muzeja pretrpjele različita oštećenja prvo se prišlo sanaciji objekta. Od 1996. do 1998. godine Muzej provodi intenzivnu sanaciju prvog najvećeg i najznačajnijega objekta Čardaka, a potom i Agencije. Ostala dva manja objekta samo su djelomično sanirani tj. izvršeni su manji popravci na krovovima.

U prostornom smislu, za uređenje stalnoga postava stvoreni su dobri uvjeti tek nakon 1998. godine kada su muzejska zdanja Čardak i Agencija, ujedno i spomenici kulture, temeljito obnovljena velikom potporom

Ministarstva kulture, Vukovarsko-srijemske županije i grada Županje. Ipak, u tom desetljeću, a to je naglasio i ravnatelj u uvodnom referatu prigodom svečanosti otvaranja novoga postava, bili smo svjedoci brojnih upita o uređenju stalnoga postava u našem Muzeju, pojedinačnih upita građana ili, pak, škola s područja županjske Posavine, ali i šire. Također je rekao kako je ta činjenica sigurna potvrda opravdanosti postojanja stalnoga postava i bitna odrednica postojanja i statusa Muzeja. No, nije potrebno naglašavati da je nedostatak novca bio jedini čimbenik koji nas je, u tom smislu, sputavao.

O stručnim i drugim pripremama za stalni postav etnološkog odjela

Muzej je tijekom 1998., 1999. i 2000. godine uradio sve pripremne poslove (oformljena je stručna ekipa u sastavu dipl. etn. J. Juzbašić, dr. sc. I. Jelić iz S. Broda, prof. M. G. Ivanković iz Osijeka, dr. sc. B. Marijan), napravljen je sinopsis i izbor predmeta za stalni postav svih zbirki, načinjen je idejni projekt na stručnoj, prostornoj i likovnoj razini, itd. Dakako, zbog opće gospodarske situacije nije bilo ni lako niti moguće odjednom ostvariti uređenje stalnoga postava svih zbirka. Tako smo u početnoj fazi prioritet dali stalnome postavu etnologije, kako zbog obilne građe koju posjeduje Muzej tako i zbog bogatstva tradicijske kulture na području županjske Posavine. Tijekom druge polovice 2000. godine izrađen je kompletan izvedbeni projekt "Stalni postav – etnologija" u zgradi Agencije. Autori su dipl. etn. J. Juzbašić za stručni dio te doc. mr. sc. M. Beusan, profesor na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, za prostorno i likovno rješenje. Stalni postav etnološkoga odjela u Zavičajnome muzeju "Stjepan Gruber" u Županji prema nevedenom prostornom rasporedu smjestio se u zgradi Agencije. Taj objekt u prizemlju ima dvije prostorije, jednu veću (56,60 m²) i jednu manju (16,60 m²). One su međusobno povezane otvaranjem pregradnoga zida pa je posjetiteljima omogućeno kružno kretanje pri razgledanju postava (vidi Plan br. I).

U potkrovlju iste zgrade (40,50 m²) stalni postav obuhvaća prezentaciju starih zanata. (vidi Plan br. II).

Važno je naglasiti kako se u prioritetne zadatke koji su učinjeni tijekom 2000. godine ubrajaju i poslovi oko konzervacije i restauracije muzejske građe. Tako je u Etnološkom odjelu restauriran značajan broj predmeta. Taj posao uglavnom su obavili kvalificirani konzervatori i restauratori iz Osijeka, Varaždina i Zagreba. Ostali dio predmeta koji je ušao u stalni postav preventivno je zaštićen (čišćenje i tretiranje različitim zaštitnim sredstvima) učinjen je pod nadzorom kustosa u našem Muzeju. Uglavnom se radilo na zaštiti drvenih i metalnih predmeta te tekstilnim predmetima narodne nošnje.

Stručna konzervacija (uz djelomičnu restauraciju) izvršena je na 132 predmeta u kombinaciji drva i metala, zatim na 50 predmeta od drva. S druge strane, preventivna zaštita učinjena je na 150 tekstilnih predmeta od bijeloga platna, zatim 70 predmeta od vune, svile ili kože posebno je obrađeno, a najoštećeniji su stručno restaurirani.

Zatim je uslijedila realizacije Izvedbenoga projekta. Odabrani su izvođači radova koji su koncem 2000. godine i završili sav ugovoreni posao. Početkom 2001. godine započeli su radovi na postavljanju eksponata, pripremljeni su materijali za poanoe, legende, tiskovine i pozivnice za otvorenje.

O koncepciji stalnog postava etnološkog odjela

Primarne teme u koncepciji Etnološkoga postava su razvrstane prema godišnjim dobima (običajima kroz godinu), ali i prema životnim običajima (od rođenja do smrti). Unutar tih tema predočeni su mnogobrojni etnološki predmeti koje su starosjedioci, hrvatsko stanovništvo katoličke vjeroispovijesti – Šokci s područja županijske Posavine koristili pri obavljanju svakodnevnih ili povremenih poslova u domaćinstvu. Postavom je uglavnom obuhvaćeno vremensko razdoblje od sredine 19. do polovice 20. stoljeća, s tim da je nekoliko izloženih predmeta rekonstruirano u novije vrijeme prema originalnim predmetima na terenu ili prema fotografijama iz tog razdoblja.

U prvoj izložbenoj dvorani postavljeni su odjeljci u nizu duž zajedničke pristupne zone. To su zapravo odjeljci u kojima su inscenirana četiri godišnja doba. Zidne lagane pregrade obrađene su foto motivima uz korištenje scenografskih rekonstrukcija fragmenata ruralnog ambijenta. Svaki odjeljak zasebna je cjelina.

U prvom je inscenacija proljetnog običaja U *Cvitnicu Jelo*, u drugom je Podnevni žetveni ručak u polju, treći prikazuje jesensku scenu Pečenje rakije u seoskom dvorištu i peti Badnju večer s prikazom obiteljskog objeda u sobi. Između posljednje dvije inscenacije smješten je jedan manji odjeljak tj. interijer Ostave – *špajza*.

U manjoj prostoriji odvija se prezentacija druge tematske cjeline - Životni običaji (običaji koje prate život čovjeka). Dakle, slijedi prezentacija najmlađe životne dobi, djece od rođenja do polaska u školu (odjeća, igračke, dječje pokućstvo i sl). Fotografije prikazuju dječje igre i djecu u običajima. Doba mladenaštva i društveni život na selu prezentiran je uglavnom fotografijama koje prikazuju različite oblike druženja i zabava. Jedan od najznačajnijih događaja u životu čovjeka svakako je svadba. Izložen je

svadbeni par u tradicijskoj odjeći s određenim uresima (lutka mladenke – *mlada* s vijencem na glavi i mladenac – *mladoženja* sa uresima na šeširu – *kapi*). Potom je izložen tj. rekonstruiran samo jedan detalja iz vrlo zanimljiva svadbenog običaja – *ispraćaj kuma*. Lutka odjevena u *kuma* sjedi na posebno urešenoj stolici. U svadbenom običaju “u živo” kuma i stolicu iza ponoći nose sudionici svadbe do njegove kuće. U unutrašnjosti vitrine izložena je urešena palica starješine – *deba*, dijelovi namještaja i različiti tekstilni predmeti koje mladenka nosi u novi dom. Temom o pogrebnim običajima (dijelovi žalobne odjeće, fotografije pogreba, drvenih rezbarenih križeva i drugih predmetima), završavamo temu o životnim običajima.

Osobito značenje pridajemo izlošcima iz fundusa Etnološke zbirke izrađenima u kućnoj radinosti koji su izdvojeni u zasebnu cjelinu pod nazivom Rukotvorstvo. Podijelili smo ga na nekoliko tematskih cjelina. Ponajprije je to tekstilno rukotvorstvo gdje se izlažu originalni odjevni, uporabni i uresni predmeti te različita pomagala i naprave za njihovu izradu. Umijeće šaranja plodova tikve – *šarane tikvice* izlažemo kao specifičnu vrstu kućne radinosti u županjskoj Posavini.

U potkrovlju izložbenoga prostora temu tradicijskog rukotvorstva nastavljamo s prikazom zanata. Putem fotografija prikazuju se dijelovi ili faze u izradi različitih zanatskih ili poluzantskih proizvoda. Uz rekonstrukciju nekoliko zanatskih radionica izloženi su različiti alati i pomagala kojima zanatlije izrađuju novi ili popravljaju već rabljeni predmet.

O svečanosti otvorenja

U Zavičajnom muzeju Stjepana Grubera u Županji 23. 02. 2001. godine otvoren je STALNI POSTAV ETNOLOŠKOG ODJELA. Svečano otvorenje stalnoga postava upriličeno je prigodom kulturno- zabavne manifestacije “Šokačko sijelo”. Stalni postav otvorila je Pročelnica za prosvjetu kulturu, šport i informiranje Vukovarsko-srijemske županije Zdenka Buljan a goste je pozdravio i gradonačelnik grada Županje Antun Malbašić. Tom prigodom Muzej se zahvalio na finacijskoj poptori Ministarstvu kulture, zatim Vukovarsko-srijemskoj županiji i gradu a posebno smo se zahvalili docentu Mariu Beusan na vrlo uspješnom prostornom i likovno rješenju, Zahvalili smo se, također, svima koji su sudjelovali u radu na stalnome postavu, Zvonimiru Tanockom iz Vinkovaca koji je izvršio sva terenska snimanja, prof. Damiru Klasičeku iz Osijeka, prof. Zdenki Lehner iz Zagreba i Mariji Senčić iz Turističke zajednice grada Vinkovaca te Zlatku Barišiću i Franji Andraševiću iz Županje na korištenju njihove fotodokumentacije,

restauratorima Branimiru Šimeku iz Varaždina, Miroslavu Benakoviću iz Osijeka i Dori Kušan iz Zagreba, zatim gospođama Sanji Krištofić koja je izradila katalog i printane materijale, Gordani Barbieri i Mariji Kristić-Lukač iz Zagreba koje su oblikovale lutke prema originalnim portretima te Blaženki Špoljar iz Županje koja je uredila frizure. Isto tako zahvaljujemo gospođi Evi Lucić koja je pripremila, očistila i oprala narodnu nošnju te pripomogla pri oblačenju lutaka, zatim snašama Marici Jovanovac i Mari Stojanović iz Gradišta, Kati Vuković iz Babine Grede, Lizi i Anici Jemrić iz Bošnjaka, poduzetnicima i poduzećima iz Županje: Ivanu Špurgi, Slavku Benkoviću, Ivi Lovriću i Slavku Paripoviću.

Na svečanosti otvorenja gore spomenuti o stručnom dijelu izvedbe stalnoga postava govorili su recenzentica dr. sc. Manda Svirac, a prostornu i likovnu koncepciju predstavio je doc. mr sc. Mario Beusan. Svečanost otvorenja prigodnim programom uveličali su članovi KUD-a "Branimir" iz Bošnjaka.

Autorici stalnoga postava Janji Juzbašić i svim djelatnicima Muzeja pristigle su mnogobrojne čestitke kolega muzelaca iz cijele Hrvatske, a posebno ističemo čestitku koje je pristigla iz Ministrastva kulture RH koju je uputila pomoćnica ministra mr.sc. Branka Šulc (vidi Prilog br. 1.) Izuzetno radosni trenuci svečanosti otvorenja bili su prilikom čestitanja muzelaca koji su prisustvovali otvorenju od kojih navodimo predstvanike Etnografskog muzeja u Zagrebu, Muzeja Slavonije u Osijeku, Gradskog muzeja u Vinkovcima, Vukovaru, Iloku, Muzeja Đakovštine u Đakovu i drugima.

OBILJEŽENA 140. OBLJETNICA GRADSKE KNIŽNICE I ČITAONICE ŽUPANJA

U nazočnosti velikog broja građana Županje i gostiju iz Zagreba, Osijeka, Vinkovaca, Vukovara, Iloka i ostalih mjesta diljem Lijepe naše, simboličnim rezanjem vrpce Ivan Bačoka – Ivila, najstariji knjižničar, otvorio je prostorije obnovljene i suvremeno opremljene Gradske knjižnice i čitaonice Županja, kojoj je pripala čast da uz svoj 140. jubilej (1861. – 2001.) prva u Republici Hrvatskoj obilježi *Mjesec hrvatske knjige*, 15. listopada 2001. godine.

Nazočnima ispred ustanove – jubilarca obratili su se mr. sc. Branka Šulc, ministrica kulture u Vladi RH, Davorka Bastić, predsjednica Programskog i organizacijskog odbora "Mjeseca hrvatske knjige 2001.", zatim Nikola Šafer, župan vukovarsko-srijemski, Ljubica Brdarić, gradonačelnica Županje i Marijan Listz ispred "Braće hrvatskog zmaja" iz Zagreba. Njihovim čestitkama jubilarcu pridružili su se i mnogi drugi.

O prijedrenom putu Gradske knjižnice i čitaonice Županja, dugom 140 godina, govorio je Jurica Buljan, ravnatelj Gradske knjižnice Županja, jedne od najstarijih ustanova u Republici Hrvatskoj kada je riječ o knjižnicama i čitaonicama.

Nakon svečanosti na otvorenom, u amfiteatru županijske Gimnazije bilo je predstavljanje nove knjige *Odněkud dolaze sanjari*, književnika Stjepana Tomaša iz Osijeka. Zanimljiva izlaganja o tome djelu pratio je veliki broj slušatelja koji su ispunili amfiteatar.

Središte gradića na Savi, na dan otvorenja Gradske knjižnice i čitaonice ličilo je na sajam knjiga sa štandovima nekoliko nakladnika, a na kraju lijepe svečanosti u županijskom kinu "Mladost" članovi Teatra "Žar ptica" iz Zagreba izveli su predstavu "Najljepši planet".

Gradska knjižnica i čitaonica Županja na dan obilježavanja svog jubileja raspolagala je sa 45.000 naslova!

Članovi narodne čitaonice u Županji g. 1861.

Novaković, nadporučnik

Perakić, trgovac

Minacki, major

Brunschmid M., trgovac

Hoffer, kot. liječnik

Margetić, solarski činovnik

Eleš, prijammik

Benaković, poštar

Maršić, učitelj

Karić, kapetan

Kerečki, solarski činovnik

Tomašić. pl., nadporučnik

Lochert, gostioničar

Hell, šumar

Sl. 13 - Faksimil prve spomenice i ploče

(Sl. 14)

MATRIX CROATICA 1842. – 2002. HRVATSKO PROLJEĆE 1971. – 2001.

Nastajanje nacija u današnjem smislu riječi započelo je s Francuskom buržoaskom revolucijom 1789. i nastavilo se kroz cijelo 19. stoljeće. I Hrvati su započeli svoj trijumfalni pohod za povrat hrvatske državnosti 1842. kad je u Zagrebu utemeljena Matica ilirska na čelu s Ljudevitom Gajem i ostalim Ilircima. Povjerenici Matice ubrzo se šire diljem Hrvatske pa ih tako već u 19. stoljeću imamo u Vrbanji, Županji i Bošnjacima. Krvavi izbori 1897. u Bošnjacima samo dokazuju nacionalnu osvještenost kao posljedicu Matičine nazočnosti. Kulturno umjetnička društva već na početku 20. st. niču kao gljive poslije kiše: Tomislav u Županji, Branimir u Bošnjacima i dr. Kroz tiskovine Matice podiže se kulturna i nacionalna svijest pučanstva. U cjelokupnoj 160-godišnjoj povijesti Matice najznačajniji – presudni događaj bilo je Hrvatsko proljeće 1971. čiju smo 30. obljetnicu obilježili prošle godine.

Zapravo, hrvatski nacionalni pokret počeo je s Deklaracijom o položaju i nazivu hrvatskog književnog jezika 1967. Među potpisnicima deklaracije bile su sve kulturne institucije Zagreba i Zadra predvođene članovima Matice. Krenulo se sa zahtjevom ravnopravnosti svih jezika u Jugoslaviji, a nastavilo s traženjem čistih računa s Beogradom.

Godine 1971., diljem cijele Hrvatske, održavali su se politički skupovi; cijela Hrvatska je bila u zanosu, tražen je povratak deviza od turizma koje su odlazile na Kalemegdan, raspisan je zajam za autocestu Zagreb – Split, a bilo je i prijedloga da Hrvatska postane članicom Ujedinjenih naroda. Hrvatski unitaristi protivili su se jačanju republika i 1. prosinca 1971. održana je sjednica u Karađorđevu na kojoj je Tito osudio pokret "maspokovaca" u Hrvatskoj te su vođe Mika Tripalo i Savka Dapčević Kučar podnijeli ostavke, a ugledni članovi Matice dobili su zatvorske kazne: Vlado Gotovac, Šime Đodan, Franjo Tuđman, Hrvoje Šošić, Vlatko Pavletić, Marko Veselica, Jozo Ivičević, Dražen Budiša, Ante Paradžik, Zvonimir Čičak i dr. Ukupno je na sudu završilo oko dvije tisuće hrvatskih rodoljuba. Mnogima su oduzeta

građanska prava, radna mjesta i mogućnost školovanja, a sve to samo zato što su bili ludo zaljubljeni u samostalnu i neovisnu hrvatsku državu.

Rad Matice nakon 1971. bio je zabranjen, no njezino članstvo prešlo je u ilegalu; rad članova Matice bio je inkorporiran u Društvo prijatelja muzeja, Šokačko sijelo pa i športske klubove. Iako pokret u ono vrijeme nije uspio, dio zahtjeva iz 1971. pretočen je u Ustav bivše SFRJ koji je donesen 1974. Temeljem tog Ustava 1991. Badinterova komisija donosi presudu da se bivša Jugoslavija raspala. Na taj način i Hrvatsko proljeće odigralo je presudnu ulogu kao jedan od bitnih događaja u kontekstu povijesne borbe Hrvata za nacionalnom državom. I stoga slavodobitno možemo reći: da nije bilo Matice, ne bi bilo ni Krocije!

Iz povijesti Matice hrvatske

O POVJERENIŠTVU MATICE HRVATSKE ŽUPANJA 1898. GODINE

Znamo da Matica hrvatska djeluje u na prostoru županijske Posavine, od druge polovice 19. stoljeća. Zanimalo nas je, međutim, tko su bili nositelji djelovanja te najstarije kulturološke institucije. U traganju za podacima o njima, opet nam je pomogao slučaj, taj vječni pratilac u životu čovjeka.

U ruke nam je dospjela knjižica vel. 14x19 cm, sa 200-tinjak stranica, otisnutih u tiskari K. Albrechta u Zagrebu 1899. godine. Riječ je o Izvještaju Matice hrvatske za upravnu godinu 1898. Na 186. stranici, u drugoj alineji, piše:

"Županja. Povjerenik: Bruncmid Viktor, trgovac. Uz njega su i utemeljitelji: Poljak Vjekoslav, odvjetnik u Bošnjacih. Učiona pučka. Vrkljan Mato, kot. pristav. – Utem, koji uplaćuje: Učiona pučka u Gradištu. – Prinostnici: Babić Mato, upravitelj kot. oblasti. Babić Vatroslav, knjigovođa. Barlović dr. Karlo, kot. liečnik. Bušić Andrija, kovač. Čilić Niko, trgovac. Čitaonica. Dakić Adam, učitelj. Divišek Ivan, obć. liečnik u Rajevuselu.. Društvo dobrovoljno vatrogasno. Falić vitez Luka, župnik, Gesner Srećko, obć. blagajnik. Hager Fran Ksav., kapelan u Gradištu. Jagodić Gjuro, župnik u Rajevuselu. Kuzminović Mirko, gruntovničar u Bošnjacih. Pavić Karlo, svećenik. Strepečki Mato, umirov. lugar u Rajevuselu. Šipuš Gjuro, učitelj. Tomašić Franjo, obć. bilježnik u Gradištu. Učiona pučka u Podgajcih. Učiona pučka u Rajevuselu. Učiona pučka u Štitaru. Ukupno 26 članova".

Tako piše u "Izvještaju", objavljenom u rečenoj knjižici prije 105 godina. Uočili smo tri stvari. Rajevo Selo je u to vrijeme bilo "jače" od ostalih mjesta, kad je riječ o kulturnom životu. "Gruntovničar u Bošnjacih" podsjeća nas da je u tome mjestu bilo sjedište Kraljevskog kotarskog suda – sve do preseljenja u Županju 1911. godine. I najzad, između prezimena i imena jednog od članova MH napisana je riječ *vitez*. Iza tog počasnog zvanja vjerojatno je postojalo neko visoko odličje vladara (cara) tadašnje Austro-Ugarske monarhije.

Istražujući tu okolnost, saznali smo da je tu počast imao rečeni Luka Falić, župnik Crkve Mučeništva sv. Ivana Krstitelja u Županji. Iz kazivanja (propovijedi) prečasnog Ivana Varoščića, župnika i dekana županjskog dekanata, više puta smo čuli za zasluge svećenika Falića. Jedna od njih je i postavljanje oltara Presvetog Srca Isusova 1901. godine.

Na kraju rečenog "Izveštaja" piše: *Pri zaključku ovoga imenika – koncem listopada g. 1899. – broji Matica hrvatska za upravnu godinu 1898. ukupno svih članova: jedanaest tisuća i osamdeset i četiri (11. 084).*

Tu, za povijest Matice hrvatske u županjskoj Posavini dragocjenu knjižicu pronašli smo između nekoliko knjiga, sačuvanih od nekadašnje knjižnice Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Županji. I to je dio naše kulturne baštine!

IZVJEŠTAJ

MATICE HRVATSKE

ZA UPRAVNU GODINU

❧ 1898. ❧

U ZAGREBU 1899:
IZDANJE „MATICE HRVATSKE“.
TISAK K. ALBRECHTA (GOS. WITTASER).

Sl. 15 - Faksimil Izveštaja MH iz 1898. g.

Uz 125. obljetnicu Hrvatskog Crvenog križa (1878. – 2003.)

U BOŠNJACIMA I ŽUPANJI CRVENI KRIŽ OD 1914. GODINE

Bolnička zgrada još postoji – pripremaju svečanost za jubilej

U godini obilježavanja 125. obljetnice djelovanja Crvenog križa na tlu Hrvatske (1878. – 2003.), u nizu podataka evo i priloga iz Gradskog društva Crvenog križa Županja (obuhvaća sedam općinskih i osam mjesnih društava – od Babine Grede do Strošinaca). Crveni križ na prostoru županjske Posavine odnosno biv. Kotara Županja djeluje već 89 godina. O tome postoje pismeni dokazi, ali pođimo redom.

Članovi Općinskog poglavarstva u Bošnjacima, velikom slavonskom mjestu, na poticaj bilježnika Šimuna Dautovića, 1. kolovoza 1914. odlučise se na osnivanje humanitarne asocijacije s ciljem pružanja organizirane pomoći ranjenim pripadnicima vojnih postrojbi Austro-Ugarske monarhije. Nedugo iza toga, Crveni križ počeo je djelovati i u Županji, sjedištu istoimenog kotara (13. 08. 1914.). I upravo aktivnost članova Crvenog križa potakla je otvaranje Vojne bolnice u jednokatnoj zgradi Trivijalke (Građanske) škole u Županji. Taj objekat izgrađen je za potrebe školstva 1875. godine. U njemu se danas nalaze Gradska knjižnica i Hrvatski radio Županja.

U toj zgradi, od rujna 1914. liječili su se austrougarski vojnici – ranjeni domobrani, sudionici bitaka na srpskom ratištu kod Bijeljine, gradića bosanske Posavine – prijeko rijeke Save, nasuprot naseljima županjske Posavine. Tih dana živo se sjeća 95-godišnja Ana Svirčević, r. Šokičić, trenutačno najstarija žiteljka Županje: "Pošla sam u prvi razred pučke škole, dok je trajao rat i još mi je u pameti kako su tadašnje Županjke parale (rasijecale) ponjave s kreveta, lužile ih (prokuhavale u pepelu) i peglale, a potom darovale doktorima", rekla nam je starica začuđujućeg pamćenja.

Zapisana su imena dobročinitelja

Na humanitarnom putu dugom 89 godina mnogo toga je zabilježeno, a nositelji aktivnosti Crvenog križa bili su ljudi s osjećajima dobrote i požrtvovanja. Zapisana su i njihova imena: u Babinoj Gredi Ilija Gregorović, u Bošnjacima Stjepan Marijanović, u Cerni Kaja Čipin, u Drenovcima Anica Jurić, u Gradištu Ivan Kadić, u Gunji Stjepan Bogutovac, u Posavskim Podgajcima Drago Matijević, u Račinovcima Rajko Šestić, u Rajevu Selu Cecilija Harhaj, u Soljanima Zvonko Capjak, u Strošincima Adela Novoselac, u Štitaru Vladimir Hrček i Antun Filipović, u Vrbanji Stjepan Čosić te u Županji Jakob Horvatović, Zvonko Ivić, Ivan Katona, Martin Knežević, Josip Nol, Andrija Pekar, Štefica Rajković, Mirko Sić, Pavo Šajer, Matej Šokčević i drugi dobri ljudi koji su se prema osobama u nevolji odnosili samarićanski i s jobovskom strpljivošću.

Kad se govori o Gradskom društvu Crvenog križa Županja, uvijek se spomene i Odmaralište GD Crvenog križa Županja u Rogoznici na moru, kod Šibenika. U toj oazi mira mnogi su bili na oporavku, a tisuće *osnovaca* iz županjskog kraja naučilo je plivati.

U dosadašnjih 30 akcija "Solidarnost na djelu" zabilježeni su divni primjeri dobrote u pružanju prve pomoći osobama u stanju socijalno-zaštitne potrebe.

Županja je otvorila srce za izbjegle i prognane

Nebrojeni su topli obroci iz kuhinje Gradskog društva Crvenog križa Županja, a prihvati izbjeglica i prognanika tijekom Domovinskog rata priča je za sebe. Čamcima, skelama, šleperima pa i koritima, rijeku Savu između Orašja i Županje prešle su tisuće nevoljnika kojima je Crveni križ Županja svestrano pomogao u hrani i smještaju. Tragedija izbjeglica iz Bosne počela je na Veliki petak, 6. travnja 1992. Masi izbjeglica pridružilo se i mnoštvo prognanika iz Iloka i drugih okupiranih mjesta hrvatskog Podunavlja (Vukovarci su već stigli do Županje). Sve do 12. listopada 1995., tijekom 1261 dana opće opasnosti, aktivisti Crvenog križa nosili su se sa problemima oko zbrinjavanja onih koji su se obraćali Crvenom križu. Mnogima je Županja u tim danima egzodusa bila spasonosna i prolazna postaja iz koje su ih Županjci upućivali prema sjevernom dijelu Lijepe naše. Prema podacima Crvenog križa i ostalih izvora (evidencija), kroz Županju je u rečenim danima prošlo približno 200.000 ljudi!

Prevelik je to teret bio za malu Županju u kojoj i danas, u 2003. godini, živi gotovo 1000 izbjeglica i prognanika koji ovise o pomoći GD Crvenog križa Županja. Ta je acocijacija nesebično pomagala građanima svih nacionalnosti, koje inače nitko nije tjerao s njihovih ognjišta.

Volonteri bez naknade za rad

Požrtvozni dragovoljci, koje nazivaju volonterima, bili su doista neumorni u djelovanju bez naknade. Plakete i Zahvalnice bile su im jedina nagrada za nesebično zalaganje, a zgradu GD CK Županja s pravom nazivaju *Kuća dobrote*, a mogli bi je nazvati i Kućom zdravlja, jer se u njoj okupljaju i dragovoljni darivatelji krvi. Predsjednik Savjeta DDK Jakob Horvatić, učitelj iz Županje, rekorder je za 103 puta darovanu krv.

Prvi dan Međunarodnog tjedna Crvenog križa, 8. svibnja 2003. ostat će građanima Županje u dugom sjećanju: u amfiteatru županjske Gimnazije okupilo se blizu 200 posjetitelja burno pozdravljajući promociju knjige posvećene 125. obljetnici Crvenog križa. Bilo je to predstavljanje jedinstvene publikacije *S herkulom zlatna srca* (Marijan Matijević, "Junak iz Like") Riječ je o dobrotvoru koji je tijekom pedesetak godina prihode sa svojih priredbi darovao Crvenom križu.

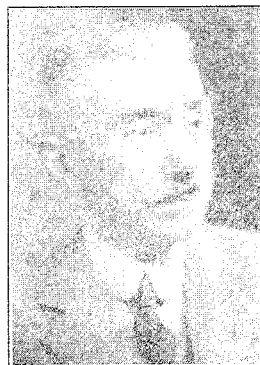
Vatrogasci, također humanisti, imaju svoj slogan: "*Vatru gasi, brata spasi*", a Crveni križ mogao bi svoje geslo napisati na mnogo načina. Za ovaj prilog dovoljno je samo: "Hvala Crvenom križu!"

(Sl. 16)

POVIJEST GLAZBENE KULTURE U ŽUPANJI

Županja može nositi epitet "kolijevka glazbe" sa punim pravom koje možemo potkrijepiti nizom podataka i dokumenata!

Od samog početka XIX. stoljeće pa do današnjih dana u Županji se rodilo ili živjelo nekoliko skladatelja: Srećko (Felix) Albini, rođen 10. prosinca 1869. godine u ulici Veliki kraj u kući koja je danas u vlasništvu obitelji Čupić. Djetinjstvo je proveo u avliji svoje rodne kuće; igrajući se sa vršnjacima iz šokačkih obitelji, gacajući vodu po kanalu ili trčeći širokim drumom po toploj prašini. Čitati i pisati uči od roditelja majke marije rođene pl. Albini i poočima Adalfa Schwatza?!

Srećko-Felix Albini

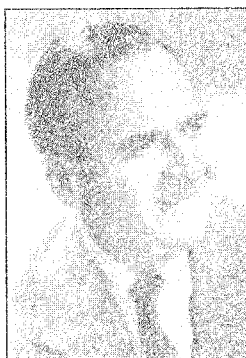
Mali Felix sa deset godina života odlazi na školovanje u Graz, ali na Trgovačku akademiju iako je želio da postane glazbenik. U svojim memoraima podcrtao je riječ tambura, čiji je zvuk čuo i upoznao u blizini svog doma. Nedvojbeno je da je taj sklad utjecao na forimiranje glazbene osobnosti malog Srećka. U Grazu ipak polazi privatno glazbenu školu kod prof. Wilhelma Mayera. Ovaj poznati austrijski pedagog reče jednom zgodom: "Felix, ti si djetė slavonske ravnice gdje je glazba duboka tradicija"!

Glazbeni opus S. Albinia je poznat i o njemu više jednom drugom prilikom. No ovom prilikom nešto više zanimljivosti o njegov najpoznatijem djelu, opereti "Barun Trenk". Nastala je 1908. godine u Beču gdje je živio jedno vrijeme sa svojom obitelji. Udaljenost od rodnog kraja i malih prijatelja pojačala je želju da napiše djelo koje će u libretu oživjeti njegove "slavonske motive" a kroz lijepe arije i zborove! Tako nastaje "prva šokačka opereta" B. Trenk. To je opera puna osjećajnih melodija koje su bile odraz veselog duha somog autora, melodija koje su ponakad imale opernu formu. "Barun Trenk"

se izvodio u Pragu, Beču, Londonu, Munchenu, Grazu, Budimpešti, New Yorku, Sydneyu.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata ova opereta se izvodi u Italiji ali uz neke preinake na koje se autor Albini bunio ali je ipak pristao na kraju da se to učini. Radnja operete se smiješta na dvor ruske carice Katarine II. A Tren postaje kozak. No nešto nije moglo biti skriveno, a to je slavonsko šokačko kolo koje dominira glazbenom podlogom. Ovim činjenicama i podacima trebamo se s punim pravom dičiti jer je naša slavonska glazba plijenila pozornost profinjene glazbene publike širom svijeta!

Istaknuto mjesto u ovom povijesnom pregledu skladatelja rođenih u Županji ima Mladen Pozajić. Skladatelj, dirigent – zborovođa, rođen 6. ožujka 1905. godine u ulici koja danas nosi njegovo ime. Roditelji su rano otkrili kod malog Mladena skolosnost i talentiranost za glazbu. Njegov otac inače jedno vrijeme dirigent zbora "Tomislav" - Županja koje ove godine slavi 100. godina postojanja, često ga je vodio na pokuse tog istog zbora ili na "himbersaft" kod birtaša "Mikološa" gdje su ponekad svirali tamburaši. "To je moja glazba", reče tada Mladen. Od 1923. studirao je glazbu u Zagrebu, Beču i Parizu. Najvažnije Pozajićevo mjesto u njegovom umjetničkom opusu ima dirigentska djelatnost. Sa svojim zborom iz Zagreba nastupa po Njemačkoj, Francuskoj, Švicarskoj, Poljskoj... gdje je izvođena klasična zbarska literatura ali i pokoje dijelo inspirirano slavonskom melodikom: "Prosidba", "Dunje ranke", "Čežnja za dikom". M. Pozajić se dopisivao u nekoliko navrata sa ocem ovog teksta govoreći da mu je žao što nije ostao u svom rodnom mjestu uz Savu, slušajući široku pjesmu mladih šokaca, cilik "farkašice", tulenje "damsida" na vodi. M. Pozajić umire u Sarajevu gdje je boravio jedno vrijeme radeći kao profesor i dirigent.

Mladen Pozajić

U istoj obitelji Pozajić rodila se 25. studenog 1907. u Županji Melita Pozajić – kasnije udana Lorković. Talentirana kao i brat Mladen odlazi na studije na Muzičku akademiju u Zagreb i Pariz. Postala je svjetski poznata pijanistica nastupajući više od 20-tak zemalja. Od 1960. radi kao pedagog u Kairu! Njen brat Mladen je jednom zgodom rekao da je sedtra Meli voljela često zapjevati uz klavir pokoju pjesmu sa širokih slavonskih ledina i utvaja. Voljela je svoj rodni kraj no život često ne ispunjava želje tako da nije imala prilike boraviti u

Melita Lorković

svojem šoru u tada maloj Županji. Nekako u isto vrijeme u Županji se rodio 17. svibnja 1909. u ulici Zlatodol: Ivan (Ivo) Degrel. Izrazito glazbeno talentiran, samouk, svirao orgulje u županjskoj crkvi. Ovo muziciranje je bilo odmah zapaženo i mladić pun volje odlazi u Zagreb na studije prava ali i privatno kod poznatog glazbenog pedagoga majestra Matza. Kao vrsni orguljaš muzicira često pri tom učeći mlade talent toj umjetnosti. Dirigent je u više zborova u Zagrebu izvodeći dakako i nekoliko slavonskih skladbi. Oko 1940. odlazi u SAD gdje nastavlja svoj umjetnički rad. Poznato je prema informacijama da je jedno vrijeme boravio i u Južnoj Americi gdje je i preminuo.

Godine 1919. (9. prosinca), rodila se Tea Brun Schmidt. Zarana pokazuje svoju muzikalnost te kao i mnogi prethodnici na studij konzervatorija u Zagreb gdje postaje glazbeni pedagog i suranik sa "Jadran – filmom". Svirajući orgulje i klavir često nastupa u svojem poskolovanju u Hrvatskoj ali i izvan nje. Do zadnjih dana života surađuje i dalje živo sa JF interesirajući se za glazbeni život u njenoj Slavoniji kontaktirajući sa prijateljicama iz škole i nekim obiteljima, prijateljima njene obitelji Brun Schmidt.

Tea Brun Schmidt

Povijest glazbene kulture u Županji ne bi bila potpuna ako ne spomene dvojicu etnomelografa. U Bainoj Gredi se rodio 26. 11. 1818. Mijat Stojanović, učitelj, pisac, kroničar svog vremena. U Županji je boravio od 1846. i na našem terenu bilježio pjesme i opisivao plesove i običaje: "Slike iz života hrvatskog naroda u Slavoniji i Srijemu".

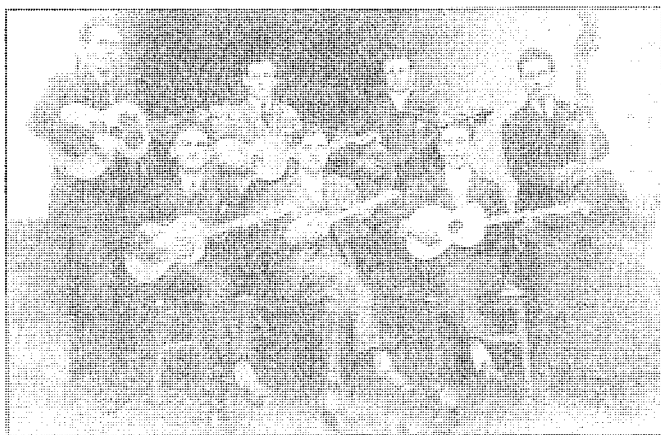
Kao vrsni veterinar u Županji je jedno vrijeme boravio i Marko Kadić rođen 23. 7. 1900. u Gradištu. pored svog plemenitog posla neumorno se bavio etnografijom. Najviše ga zaokupljaju pjesme o konjima i volovima (deseterci), a predano opisuje običaje, građevinarstvo, nepoznate riječi po selima u Slavoniji. Umro je u Vinkovcima 1988. Etnološki radovi M. Stojanovića i M. Kadića imaju veliku vrijednost jer su po zanimanje neglazbenici ali su svojim ametrskim zanimanjem za etn-glazbu u Slavoniji učvrstili temelje povijesti hrvatske etnomelografije. U glazbeni milje u Županji utkane su godine djelovanja H. Č. P. G. D –a

Marko Oršolić

"Tomislav" - Županja osnovano davne 1903. Ovo mješovito pjevačko društvo nastupa najviše u Županji ali i gotovo u svim okolnim mjestima pa i u Zagrebu, Karlovcu, Crikvenici, Vinkovci. Pjevači zbora Tomislav u svojem repertuaru

pjevaju mnogobrojne koncertne pjesme sve tri glazbene forme uz naglasak na pučkim – šokačkim melodijama koje su uvijek nadahnuto izvodili! Ovom prilikom treba spomenuti i neke od zborovođa: Antun Cimaš, Dragutin Pozajić (veterinar), A. Škrinjarić, Marko Oršolić. Skladno pjevanje i vedrina izražaja prilikom izvedbe plijenila je pozornost publike ma gdje da su nastupali. Velika je šteta da nije nastavljena ova tradicija zbornog pjevanja danas u okviru folkolornog društva Tomislav. Inače zorno pjevanje u Županji danas više nego uspješno promiče mješoviti zbor KUD-a "Kristal –Sladorana" koji pod stručnim rukovođenjem gđe. Suzane Juzbašić bilježi velike uspjehe u prezentaciji zbarske literature a nastupajući na radiju, televiziji i svim poznatim folklornim priredbama. Treba ovom prilikom istaći da i ovaj zbor njeguje koncertnu i obrađenu pjesmu iz naših ravničarskih prostora. Od zborovođa koji će ostati u trajnom sjećanju starijih mještana a mlađim dati do znanja da je Cvjetko Romić rođen u Petrovaradinu 28. 3. 1877. godine došao u Županju 1908. godine odmah se uključivši u rad u pjevačkom društvu Tomislav. Njegovo ime treba zasigurno trajno zapamtiti.

Tamburaški sastav Županja, 1935. god.

Da je Županja grad glazbe potvrđuje i podatak da je u DVD-a Županja osnovana davne 1887. godine limena glazba koja evo muzicira punih 11 godina. Iako je opisan rad ovog puhačkog orkestra, nezaobilazno je spomenuti dva kapelnika ove glazbe: Marko Oršolić (1903. – 1992) kapelnik gotovo 40 godina, Smail Gagić koji više od 25 godina vrlo uspješno uvježbava i modernizira muziciranje ovog puhačkog orkestra. Nažalost, limena glazba više nije član DVD-a nego egistira kao Gradska limena glazba.

Cvjetko Romić

Folklor kao veliko bogatstvo ovog kraja u Županji promiču od 1971. godine KUD "Tomislav" koji uz KUD "Kristal – Sladorana" Županja te KUD "Josip Kozarac" prigradskog naselja Štitar. U našem mjestu je također djelovalo nekoliko folklornih društava koji više ne postoje: Posavina, Đuro Daković, Polet i Šokadija koji su svakako utjecali na stvaranje pjevača i plesača za današnja tri društva koja kvalitetno prezentiraju naše tradicijsko nasljeđe.

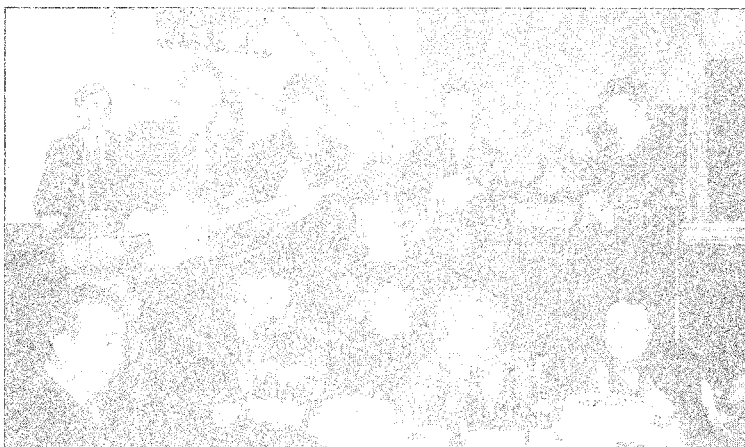

TS KUD-a "Kristal" Županja

TS "Kristali" Županja

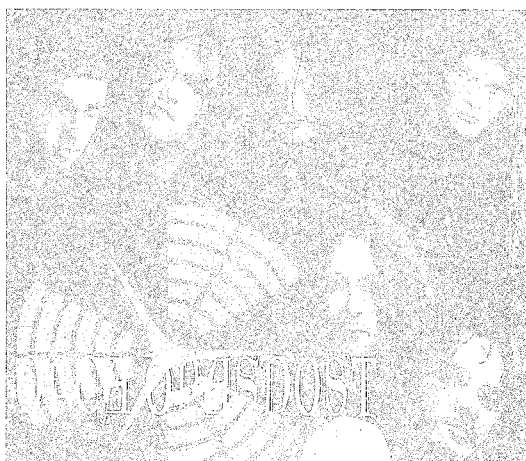
Naša i vaša Županja je 1964. godine dala i prvi VIS na području Slavonije i Baranje. Ovaj sastav ("električari") koji je dobio ime "Lotosi" koji više od 40 godina muzicira (sa manjim prekidima) a koji će 2004. proslaviti tu veliki obljetnicu krajem lipnja. Ovaj sastav možda u presudnom razdoblju utvrđuje tradiciji rock glazbe na području županjskog kraja. Bile su to 60- te godine kada se u Hrvatskoj pribijala tzv. električarska glazba. Krajem 1962. godine grupa gimnazijalaca sluša radio Luxnebug, kupuje singlice ispod pulta, pravi gitare i pojačala i svira skladbe "The Shadowsa", "The Beatlesa", Preslya, i ostalih tada poznatih pjevača i sastava. U prvom sastavu sviraju Drago Mikolčić, Mladen Bischoff, Stanislav Oršolić, Željko Žarković, a tu su sa njima Adam Pezer, Ilija Galović, Kuzma Lončarević. U povijesti zabavne glazbe u Hrvatskoj pojava ovakvog sastava iz male sredine ima veliku kulturno vrijednost jer je rame uz rame "sa Visovima" iz velikih gradova. Tradiciju rock vremena jedno vrijeme nadopunjuju grupe: As-Tim, Corony, Drugi korak, Kocka šećera, u Gradištu Makovi, u Bošnjacima "4L". Danas nastavljaju vrlo uspješno ovu tradiciju momci iz sastava "Opća opasnost" i još neki mlađi neafirmirani bendovi čije vrijeme zasigurno dolazi. Danas je mega-zvijezda estrade i naša Indira Vladić poznata kao Colonija, a tu je i fokalni solista Pero Galić.

VIS "Lotosi" Županja, 1967. god.

TS "Contra" Županja

Opća opoznost

Šima Jovanovac

Županja kao izraziti tamburaški kraj u posljednjih 15 godina daje vrsne skladatelje nove komponirane tamburaške glazbe: K. S. Bogutovac, K. Oršolić, A. Nikolić, J. Maričić, D. Bačić, M. Vestić, Ž. Krezo, B. Tkalac, I. Nikolić, Z. Kovačić, Z. Čurić, S. Oršolić. Ovdje svakao treba spomenuti i gradiškog kant autora Šimu Jovanovca, Stanka Šarića i Viktoriju Kulišić, nezaobilazne vedete estrade. Uz veliki broj tamburaških sastava ovaj tamburaški milje je potpun. O njima više u monografiji 125 godina tamburaške glazbe u Županji koja će izaći 2004. godine.

TS "NHT"

Vrijedno je spomena istaknuti da je davna prethodnica ovim pjevačima bio Viktor Sedely, rođen 28. 6. 1894. u Županji. Operni pjevač, glazbeni pedagog koji je pjevao u Beču te učio mlade talente pjevanju i glumi. Gotovo 100 godina kasnije u Županji pojava talentirane pijanistice Marine Matolić i pijanistice i pedagoga Lidije Nikolić potvrđuje zaključak da je Županja grad glazbene umjetnosti.

Za sam kraj koga još spomenuti? Možda veliki broj tamburaških sastava, instrumentalista (samićara) ili koreografa folklorne glazbe i plesa: M. Kopic, S. Šokičić, V. Filipović. I. Janjić, S. Oršolić, M. Sušac, M. Juzbašić i niz

drugih glazbenika koji će jednog dana svakao biti spomenuti u nekakvim drugim zapisima.

OVI PODACI SVAKAKO NE OSTAVLJAJU RAVNODUŽNIM ČITATELJA OVOG PRESJEKA POVIJESTI GLAZBE U ŽUPANJI I OKO NJE. CIJALA HRVATSKA I KULTURNA JAVNAOST TREBA DA SAZNA ZA SVE OVO I DA VRIJEDNO VALORIZIRA UMJETNOST GLAZBENE KULTURE U ŽUPANJI I NJENOG KRAJA.

U IME SVIH ŽUPANJACA SVIMA OD SRCA HVALA.

U SUSRET 125 OBLJETNICI ROĐENJA "JUNAKA IZ LIKE" (10. 01. 1878. – 10. 01. 2003.)

Idući u susret obljetnici Marijana Matijevića, proslavljenog "Junaka iz Like" (rođen u Gračacu, Lika, 10. 01. 1878), ove retke posvećujemo uspomeni na Herkula sa zlatnim srcem.

Na već požutjelim i rijetko sačuvanim dopisnicama, koje je Marijan Matijević dijelio posjetiteljima svojih priredbi, ispod njegove slike pisalo je "*... junak iz Like, rođen 10. 01. 1878. u Gračacu, najjači čovjek na svijetu, kome nema ravna u hrvanju i ostalim športskim atrakcijama, daje priredbe u korist postradalih krajeva*".

Rođen pod moćnim Velebitom, još kao dječak pošao je u svijet, jer što mu rođena gruda nije mogla pružiti, potražio je u stranim zemljama. Nikada nije zaboravio da je sin kršne Like. Njegova omiljena izreka bila je: "Ja se rodih gdje rđa sija, a junaci niču!". Bio je pojam neshvatljive snage. Ono što je činio svojom tjelesnom snagom zadivio je sve koji su gledali njegove nastupe, čuli govoriti ili čitati o njima.

Najjači čovjek na svijetu – građanin Županje

Mlađe generacija u gradiću na Savi vjerojatno ne znaju da je Marijan Matijević bio građanin Županje! I danas postoji kuća u ulici Vladimira Nazora 49 (Gačanci) u kojoj je živjela obitelj našeg junaka. Nakon što se oženio Irenom Kon iz Orašja (BiH), naš Marijan je kupio prizemnicu u kojoj je savio svoje obiteljsko gnijezdo iz kojeg je poteklo osmero djece. Nažalost, nikog više nema u toj kući.

Marijan je sahranjen na županjskom groblju krajem prosinca 1951. godine. Njegovi sugrađani, Županjci, donekle mu se odužiše podizanjem spomenika. Ali vratimo se na početne staze Matijevićevog životnog puta.

Povijest hrvatskog Krotina vrlo je zanimljiva. Sin siromašnog Ličanina, član brojne obitelji, Marijan nije ni slutio da će jednoga dana postati slavan. Na poslu, gdje god se nalazio – u tunelima, rudnicima, na prugama – Matijević je uvijek bio najsnažniji radnik. Mogao je raditi za šestoricu. Kada je zamijećena njegova fenomenalna snaga, za njega je počelo novo razdoblje života. Napustio je mračna okna i svoju snagu počeo pokazivati zadivljenim gledateljima na četiri kontinenta (izuzev Australije gdje nije dospio). Ubrzo je postao popularan, jer je činio ono što nitko do njega nije mogao. Tako je počeo život našeg Likote.

Bez premca u hrvanju

Vidjevši da bi se od toga čovjeka s vremenom mogao dobiti dobar atleta, neki od menadžera dali su se na posao pa su ga "zavrbovali". Od tada počinje Marijanov put po Europi, Americi, Africi i Aziji.

Njegovo prvo hrvanje datira iz vremena dok je bio radnik na kanalu "Cara Vilima" kod Berlina. Na nagovor svojih zemljaka, u jednom cirkusu prihvatio je izazov atlete Huga Webwera koji do tada nije znao za poraz. Evo što je o tome za svoga života kazivao sam Matijević: *Svoje vještine Weber je izvodio pred podivljalom publikom i pitao ima li koga u gledalištu tko bi se usudio pohrvati s njim. Pogledao sam oko sebe, ali se nitko ne miče sa svoga mjesta. Tada me skupina mojih Ličana poče nagovarati da je javim na taj izazov. Dugo sam se nećkao, a sunarodnjaci još više navališe nagovarati me da izađem pred izazivača. Tada ja skidoh kapu i gornji dio odjeće te se uputih između redova gledatelja do površine podija, a gledatelji počеше dobacivati šale na moj račun. Uhvatio sam se u koštac s Weberom i nakon nekoliko minuta pomislim u sebi: "Ma može li to biti da me ovaj žutokljunac pobijedi?! U sedmoj minuti sam ga stegao i bacio na pod da mu je pjena udarila na usta. Pri izlazu iz cirkuske šatre dočekao me velik broj novinara sa bilježnicama i blicevima.*

Slomio lisice na rukama

Međutim, nije to kraj priče, jer se Marijanov prvi nastup završio zatvorom. Naime, na izlasku iz cirkusa, njega je dočekala njemačka policija i stavila mu lisice na ruke. Matijević nije shvatio o čemu se radi i tražio je da ga oslobode. Policajci su se samo lukavo smješkali. Ja sam onda jednim trzajem ruku raskinuo lanac, a policajci se zagledaše ne progovorivši ni jednu riječ!

Kao atleta i profesionalni hrvač Marijan na svim nastupima, putujući po svijetu, nije imao premca. Pobijedio je najpoznatije hrvače svog vremena: Tiberija, Nikolova, Josefa i sve druge koji su mu pokušali osporiti nadmoć. Međutim, više nego hrvač, Matijević se proslavio svojim atrakcijama u lomljenju željeza, razbijanju kamena, debelih dasaka i drugih stvari. Prstima je derao "špil" sa 52 karte, a bocu piva ili drugog pića nikada mu nije otvorio konobar, jer kada je trebalo, Marijan je bocama jednim stiskom prstiju odstranjivao grlo – kao vrapcu glavu, kako je sam govorio. Matijević je sve to radio bez ikakvog napora, pa se činilo da može i više od toga.

"Drugi Herkul" i "Moderni Samson"

Godine 1904. u Carigradu, iz ruku sultana Abdul Hamida V., primio je orden velike turske zvijezde za osvojeno prvenstvo svijeta u hrvanju i drugim teškoatletskim igrama. (To divno izrađeno odličje od zlata, srebra i rubina, čuva autor ovog priloga). Tri godine kasnije sudjelovao je na Svesokolskom sletu u Rijeci. Za protivnike je dobio petoricu čuvenih talijanskih hrvača: Ettore, Tiberija, Attilija, zatim Cortilia i Fernanda Divarija. Pobijedio ih je sve odreda.

Saznavši za sjajne pobjede Marijana Matijevića, u Clevelandu (SAD) dočekao ga je estonski atleta Komaros, nadaleko poznat po svojoj snazi. Borba je trajala oko 17 minuta, a novine su poslije toga na naslovnim stranicama objavile senzacionalnu vijest o pobjedi Hrvata nazivajući ga Drugim Herkulom i Modernim Samsonom.

Za Marijanovog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama, klub "Atleticon Comision" u Chichagu pozvao je Matijevića u svoje prostorije kako bi se ispitala njegova snaga. Kada su se brojni stručnjaci uvjerali u njegovu snagu, naši zemljaci darovaše mu zlatni križ na zlatnom lancu sa natpisom: "Worlds strongest man" (Najjačem čovjeku na svijetu), a na drugoj strani: "Za uspomenu Marijanu Matijeviću, Chichago 1912". To priznanje čuvala je do svoje smrti Zdenka Matijević, kćerka Junaka iz Like.

Savijao željezo kao pruće

Ni vojnikovanje čuvenog Likote nije prošlo nezapaženo. Slomivši nekoliko pušaka za vrijeme "egzercira", začuđeni zapovjednik regimente upita ga može li savijati željezne krevete. Pitanje nije ni dorekao, a kreveti se

počeše savijati u rukama Marijana Matijevića kao da su pruća! Tada pukovnik von Luksandro dreknu: "Genug, genug!" (Dosta, dosta). Kovači i mehaničari imali su vražjeg posla dok su sve to poispravljali. Međutim, sve to u vojsci stvaralo mu je neprilike, pa je najzad proglašen "nesposobnim". I ne samo zbog toga, jer je je Matijević, div – čovjek uzimao kiklopske obroke – jeo je za četvoricu!

Uz svoju neobičnu snagu Marijan je inače bio miran i tih. Nikada se ni sa kim nije svađao, a nervoza mu je bila nepoznata pa je odista poslovice "Zdrav duh u zdravom tijelu" u njemu našla punu potvrdu.

U 73. godini gurao vagone

I u svojoj 73. godini života, nekoliko mjeseci pred smrt Marijan je pokazivao svoju snagu. Jednom zgodom, u proljeće 1951., kada u Županji nije bilo ranžirne lokomotive, na molbu željezničara, odgurao je natovarene vagone!

Katkad je znao slomiti i konjsku potkovu. Kada su ga upitali da li je u stanju još nešto učiniti svojim mišicama, on bi, smješkajući se, govorio: *Ne mogu više šakom zabijati čavle u dasku, ali još mogu zadržati par konja*

Dobročudni herkul

Najjači čovjek svijeta bio je inače sušta dobrota. Često je pričao šale na svoj račun. Od svojih prihoda malo je ostavljao za sebe. U mjestu gdje je živio posljednjih godina uvedena je 1948. godine električna rasvjeta, a on je u svojoj kući nije imao do smrti! Pomagao je drugima; *kapom i šakom*, – cijelog svog života: postradalima od elementarnih nesreća, ratnih strahota, djeci, invalidima, Crvenom križu – svima. Uostalom, proslavljeni *Junak iz Like* bio je veliki dobrotvor. Samo od proljeća 1945., pa do svoje smrti 1951., dao je nešto više od milijun tadašnjih dinara – kao pomoć humanitarnim asocijacijama, postradalim krajevima i drugima.

Pokojni Marijan Matijević bio je nositelj brojnih odličja. Da spomenemo samo neka: 16 zemalja dalo mu je priznanje u vidu 27 medalja. Posebno mu je bilo drago odličje koje su mu uručili naši iseljenici u New Yorku 1927. godine: na licu zlatne medalje piše: "Sinu kršne Like", a na naličju: "Majke junaka na peru i maču". Na širokim prsima nosio je Matijević 40-tak raznovrsnih odlikovanja.

Ne smijemo ga zaboraviti

Ovim prilogom prisjećamo se čovjeka koji je nekada svojom snagom oduševljavao gledatelje gotovo cijeloga svijeta. A njegov štap, željezna poluga teška blizu 11 kilograma, nalazi se u Gradskom muzeju Vinkovaca. I ta uspomena jedna je od nijemih svjedoka neobične snage sina kršne Like. Već pola stoljeća nema ga među nama, ali uspomena na Herkula sa zlatnim srcem još živi. Na njega nas podsjećaju njegova dobra djela, njegov ponos i priznanja dobijena na četiri kontinenta.

Drugi Herkul i Moderni Samson - Marijan Matijević kao da je živio samo za dva cilja: da proslavi svoj zavičaj i da mu pomogne svim svojim snagama – mišicama i srcem

DO SADA NEPOBIBEDENI - NAJJAČI ČOVJEK NA SVIJETU!

MARIJAN MATIJEVIĆ

„JUNAK IZ LIKE“

koji je do sada proputovao cijeli svijet i bio ljubavni naših narednih, viteških, sportskih i kulturnih vrhova, daje

VELIKU PRIREDBU

u korist postrađalim krajevima

„JUNAK IZ LIKE“ odlikovan je srebroštitom. Angli Harneta (1914) i američki predsjednik Franklin D. Roosevelt (1938) su mu dali svoje najviše odličje. U rujnu 1911 g. na Kopačkom planu postavio je najtežu polugu, čija je težina 11 kilograma. Učestvovao u Olimpijskim igrama u Londonu 1928. god. i na drugoj olimpijadi u Berlinu 1936. god. Učestvovao u raznim drugim natjecanjima i osvajači.

MATIJEVIĆ JE KAO DOBROTVOR do sada darovao na stotine hiljada dinara u razne dobrotvorne svrhe.

Učestvovao u raznim izložbama i na drugim natjecanjima. Učestvovao u raznim izložbama i na drugim natjecanjima. Učestvovao u raznim izložbama i na drugim natjecanjima.

Uz koje cene:

1 mesto	din.
II mesto	din.
Deca	din.

POČETAK U

SATI UVEČE

Sl. 18 - Plakat iz 1947. g. prestik: Foto "Fokus"

LJUBAV, RAT I VJERA

Ljubav, rat i vjera, ti vječni motori ljudskog života, nositelji su naše radosti, tuge i smirenja. Bez obzira što smo najviše zaokupljeni sami sobom, život tiho prolazi i vara vrijeme što leti. Na sreću, kršćanstvo uvijek bdije, vjera je uvijek tu pored nas, ona nas tješi, ali i poučava o ljubavi, poštenju, patnji. Da, o ljudskoj patnji. Živa je i traje. Daje smisao, ali nanosi u bol. Dođe neprimjetno i ne zna šutjeti. Tako je bilo oduvijek, a tako se dogodilo i devedesetih.

Slom i raspad SFRJ, opredjeljenje Hrvata za slobodu i demokraciju, prvi slobodni izbori u svibnju 1990. godine, konstituiranje Hrvatskog državnog sabora, međunarodno priznanje moderne države Hrvatske, označavaju u svakom pogledu jedno novo i slavno poglavlje naše cjelokupne povijesti. Nažalost, sve je to povezano i s teškim zbivanjima koje jednim imenom nazivamo Domovinski rat 1991. – 1995. god.

Županji su se od prvog dana agresije uključili u obranu prostora smještenog na tromeđi Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine s površinom 815 km², preko 100 kilometara granice na Savi, te tridesetak kilometara kopnene granice sa Srbijom.

Početna organizacija faze obrane započinje 17. kolovoza 1990. godine i traje do 25. listopada 1991. godine, dana ustroja 131. brigade HV Županja. Dakako, tu treba spomenuti maglovitu noć 25. listopada 1990. godine, kada su 920 odvažnih mladića primili "noćnu pošiljku" (kalašnjikove) i stali uz svoju Hrvatsku.

To je bio nukleus obrane ovog prostora, koji je, kasnije se pokazalo, odigrao vrlo značajnu ulogu u branjenju ovog dijela Slavonije.

131. brigada HV Županja bila je jedna od prvih koja je izašla na granicu Republike Hrvatske i očuvala je sve do kraja. Kroz brigadu je prošlo 8000 branitelja.

U aktivnoj obrani županjske Posavine sudjelovali su: pričuvni i djelatni sastav MUP-a, Zbor narodne garde, odredi Narodne zaštite, 131. brigada HV Županja, Domobranska bojna Županja, 83. samostalna gardijska bojna HV

Županja. U pojedinim teškim trenucima na ovaj prostor dolazile su u ispomoć i druge postrojbe HV, posebice one koje su imale tehnička sredstva za topničku i protuoklopnu borbu.

Pod općom opasnošću ovaj kraj je bio izložen 1 263 dana (od 27. travnja 1992. do 12. listopada 1995. godine).

Ne bi bilo 15. siječnja 1992. godine i dana međunarodnog priznanja Hrvatske da nije bilo, između ostalog, velike hrabrosti, ponosa i volje hrvatskog čovjeka u sudbonosnoj 1990. i 1991. godini. Te su godine bile najteže. U svakom smislu: političkom, psihološkom, logističkom i sigurnosnom. Stoga, na trenutak, prisjetimo se dva datuma i dva mjesta: 2. svibnja 1991. godine – Borovo Selo i 22. srpnja 1991. godine – Mirkovci.

Borovo Selo je bilo jedno od glavnih žarišta srpske pobune. Četnici i jugo-vojska izazivaju incidente i zarobljavaju dvojicu hrvatskih redarstvenika. Radi uvođenja javnog reda i mira postrojbe hrvatskog MUP-a, u kojim sudjeluje i Županjac Mladen Čatić, kreću u Borovo Selo. Dočekani su u zamku podmuklog neprijatelja, te je nakon neravnopravne borbe ubijeno 12 hrvatskih redarstvenika, a 21 je ranjen. Posebno dirljiv i upečatljiv bio je sprovođ Županjca Mladena Čatića. Nikada toliko naroda na Groblju sv. Jurja, a nikad tiše i dostojanstvenije. Muk i žaljenje, zahvalnost i odlučnost da se ustraje do kraja, to su osjećaju koji su prožimali sve nazočne.

Posljednji veći neprijateljski minobacački napad iz Mirkovaca na Vinkovce zbio se 19. srpnja 1991. godine, a zatim Zbor narodne garde kreće u akciju, koja je dobro započela sve dok se nije umiješala jugo-vojska. Poslije povlačenja poginulo je 15 pripadnika ZNG-e, jedan pripadnik MUP-a, pet civila, a 30 pripadnika ZNG-e i civila je ranjeno.

Imena poginulih branitelja treba vječno pamtiti: Dražen Abramović, Vinko Dandić, Željko Jurčević, Franjo Jurčić, Tunjo Pejić, Ivan Pranjić, Mario Prusina, Marinko Šimunac, Dražen Tomšić i Nadin Rogić. Ranjeni i zarobljeni su bili Ivan Durdov i Ivan Karšaj.

Trg kralja Tomislava primio je u naručje svoje sinove, županjske vitezove. Županjci su odavali svoje štovanje u nevjerici da se takvo zlo uistinu zbililo. Bol je progovarala, a duše i tijela se klanjali. Ne ponovilo se!

Često se kaže da nije važno koliko čovjek dugo, već koliko pošteno živi. Poznata je maksima: Tko je spasio život, spasio je sve. Znamo, sve je to istina. Ipak, duboko u sebi osjećamo i kazujemo: *prerano su otišli*. Oni nisu vodili rat radi rata. Živjeli su po svojim uvjerenjima. Hrvatsku domovinu su ljubili na poseban način: tiho, samozatajno, ali odlučno i sa žarom. Vječna im hvala i slava!

Zajedno sa postrojbama MUP-a iz županjskog kraja u Domovinskom ratu poginulo je 98 branitelja, 26 proglašeno je nestalim, a ranjenih i oboljelih 217. O samim žrtvama rata ponajbolje govore njihova djela. Ona su velika i sveta.

Povijest ratovanja od najstarijih vremena pa sve do danas nepobitno je dokazala, a to se očitovalo i u našem Domovinskom ratu, odlučujući je utjecaj čovjeka. Veliki humani slavonski potencijal iskazao je još jednu vrijednost: nužnu dozu militantnosti koja nas je, evo, hvala Bogu, sačuvala. Kao što su i ranije generacije otklanjale sve strahote u borbi za Dom i Domovinu, od Branimira i Tomislava preko Zrinskih i Frankopana pa do Starčevića i Radića, tako su i Županjci i žitelji županjske Posavine, stvarajući vojsku u vrlo važnom povijesnom trenutku, obranili sebe i hrvatstvo.

Vojno se dušobrižništvo počelo razvijati sa počecima rata i to na različite načine skrbi za vojnike, prognanike i stradalnike rata. U županjskom kraju svi su svećenici sudjelovali u vanjskim i unutarnjim činima vojnog dušobrižništva, a posebice treba istaknuti velečasne Ivana Varoščića, Pavu Vukovca i Marka Đidaru. Uspjeli su povezati Bogoljublje, Čovjekoljublje i Domoljublje u jedinstveni svjetonazor, što je bilo prijeko potrebno u ratu.

U znak duboke zahvalnosti prema žrtvama Domovinskog rata, neka i ovo bude mali prilog u borbi protiv njihova zaborava. Kao što duša žeda za Bogom jakim i živim, tako mi želimo da se Domovinski rat ukorijeni u memoriju hrvatskog naroda kao svetinja i stalna vrijednost, za vijeke vjekova.

KULTURA PROSTORA I TURIZAM

Sve što je ljudsko društvo proizvelo u materijalnom i duhovnom smislu na prostoru naše Vukovarsko-srijemske županije, treba, naravno, biti sačuvano, ali i promovirano. Strateški resurs slavonskog turizma treba postati i ostati očuvani visokovrijedni prostor, koji će dugoročno sve više dobiti na značaju.

Atraktivnost prirode i krajobraza, te gospodarska sprega s poljoprivredom (zdrava hrana, specifična ponuda – proizvod), lov, izletnički i rekreacijski sadržaji trebali bi postati neodoljiva, ali istodobno i profitabilna zbilja. Pojmu prostora možemo prići i razmotriti ga u više njegovih oblika.

Da bi se uopće moglo doći što bezbrižnije do naše županije, potencijalni turisti, svakako gledaju ovaj naš prostor i kvalitetu prometnog sustava (cestovnog, željezničkog, zračnog i dr.). To je vrlo važna činjenica, koja u velikoj mjeri privlači ili odbija početnu zainteresiranost turista. Turistička zajednica naše županije, Turistički uredi kao i svi mi, koji smo došli do spoznaje o važnosti prometa i prostora, moramo kroz razne načine djelovanja u jedinicama lokalne samouprave pa sve do Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, utjecati na izradi i realizaciji onih dijelova prostora koji imaju ogromnu kulturološku vrijednost i turističku perspektivu.

Turizam bi se trebao razvijati na prostorima zaštićene cjeline (obala, gradovi) te bi se u tim dijelovima trebalo izvršiti potrebne intervencije u prostornim planovima kako bi se omogućili visoki standardi korištenja i uređenja zemljišta. Potrebna je državna pomoć u smislu stimuliranja policentričnog razvoja, te korištenju, zaštiti i obnovi velikih specifičnih dijelova državnog teritorija (ratom zahvaćena područja, granična područja, ruralni prostor). Kultura prostora kao povijesna dimenzija, naravno, zaslužuje posebnu pozornost. Stoga je potrebno uključiti sve povjesničare i sve druge kadrove, entuzijaste koji poznaju ovaj naš kulturni prostor (zadaca turističkih ureda), kao i sve one kojima ova naša predivna Slavonija predstavlja i znači strast, ljubav i smisao. Te bi ljude trebalo organizirati, po mogućnosti i stimulirati, te na taj način pokušati nadoknaditi nedostatak turističkih vodiča

bez kojih nema transparentnog i svakodnevnog turizma. Sam prostor i arhitektura, kao povijesna činjenica i stvarna baština, kao konkretizirana kultura ne trpi improvizacije u prezentaciji i promidžbi turističke ponude.

Izgraditi turistički identitet nije lako, jer zahtijeva između ostalog i stručni pristup potpunijoj valorizaciji turističkih potencijala, kao i samoj njezinoj zaštiti.

Kontinentalni turizam mora se maksimalno oslanjati na prirodne uvjete, šume, jezera, vodotoke, stavljajući to u turističku funkciju. Ruralnu komponentu turizma, naravno, treba njegovati jer ona ima posebice značenje u seoskoj arhitekturi (ušorena naselja, široke ulice, drvoredi kestena, oraha i lipa), a također ona predstavlja i duboko izvorište konzervativnog i moralnog života, koje mi moramo, u skladu sa tradicijom, osuvremeniti.

Ipak, držim da bi trebalo poticati razvoj malih gradova (7 – 15.000 stanovnika), kao i gradova srednjih veličina (15 – 30 000 stanovnika). Mnoga naselja u Vukovarsko-srijemskoj županiji, po broju žitelja, čak se mogu i svrstati u navedene okvire, ali smo svjesni da po infrastrukturnim sustavima zaostajemo, ali ne toliko da u bližoj perspektivi i taj problem ne možemo riješiti.

Naselja, općine i gradovi Vukovarsko-srijemske županije moraju imati svoje reprezentativne prostore, svoje simbole, svoj prepoznatljiviji identitet. Osnovni cilj u vizualnom koncipiranju naseljenog prostora treba biti čitljivost, prepoznatljivost i slikovitost njegovih pojedinih dijelova i mjesta u cjelini. Linije kretanja moraju biti jasne i moraju imati logičan početak i cilj. Moraju postojati orijentacijske točke koje će omogućiti lako prepoznavanje i kretanje kroz njega. Karakteristike pojedinih područja koje ga razlikuju od drugih treba naglašavati i potencirati. To konkretno znači, primjerice u Županji, da stari dio grada mora biti prepoznatljiv pa zaobljenim linijama i zabatima okrenutim prema ulici, a južni dio Velikog kraja po baroknim i klasicističkim objektima. Nažalost, objekti u duhu secesije i historicizma javljaju se kao pojedinačni objekti i najčešće nisu usklađeni u potezu. U kulturološkom, a to znači i u turističkom smislu, te stvari su vrlo zanimljive i takva naslijeđena kultura prostora mora se i dalje osmišljavati da se u daljnjoj gradnji ne bi narušio i uništio ambijent koji zrači iz i oko takvih objekata materijalne kulture. Drugim riječima kazano, treba težiti tomu da se ne razbija homogenost naselja, treba propaziti da se autohtoni elementi ne izgube, a da nove forme koje se stvaraju, trebaju proizaći iz prirodnih i stvorenih uvjetovanosti. Novosagrađena šetališta, pješačke zone, trgovi, restorani, javne zelene površine, sportski tereni, također treba staviti u turističku ponudu, ali dodao bih, mora se još dosta učiniti na kvaliteti ambijenta, odnosno treba ga znatno poboljšati.

Naša je županija bogata rijekama. Taj Božji dar treba još više iskoristiti tako da naselja približimo rijekama i na taj način ubrzamo razvoj turističkih aktivnosti koje se mogu osmisliti na vodi.

Uz klasične oblike turističke ponude treba razvijati i one specifične, a osobito one vezane uz znanstvene, edukativne i slične programe sa snažnom ekološkom orijentacijom.

Turizam bi trebao predstavljati jedan od važnih gospodarskih nositelja razvoja naše županije, pa je njegov ukupni razvoj, uključujući i prostorni potrebno pratiti i ocjenjivati kroz njegove direktne i indirektno učinke.

Na kraju postavljam pitanje. Vrijedi li ova prostorna ljepota bez duhovnosti? Slavonija ima svoj duh, samo ga trebamo sve više izučavati i umnažati, tako da s njim postanemo bliži u obavljanju zajedničkog posla. Čovjek nije vezan samo za prostor svog rođenja, nego i za duh koji zahtijeva svestranost. Ako to ne postignemo, onda stradavamo, jer ćemo iznevjeriti vlastita bića.

Široka duša i pjesma simboli su našeg kraja, a ta ga je pjesma davno ispjevala, poručila, označila, a u našem slučaju poziva turiste sa slikovitim i sugestivnim riječima: *Pružila se Županja kraj Save... Oj, Županjo, bečki perivoju...*

LIKOVNI TRENUTAK ŽUPANJSKOGA KRAJA

U našem je kraju moguće uočiti aktivnosti u području slikarstva, isalacija, kiparstva i umjetničke fotografije. Većina predstavnika je samouko, tek nekolicina ima odgovarajuće obrazovanje. Ova je podjela nezahvalna i u globalnom svijetu neprihvaćena, stoga je i meni lakše osloniti se na čistu likovnu percepciju, gotovo na instikt, nego na ovu klasifikaciju. Po mojem je dubokom uvjerenju za likovni izraz u prvom redu značajno vidljivo i prepoznatljivo prenošenje doživljenog, odnosno dubina i doseg unutarnjeg života autora prenijeto na motiv, te njegova lucidnost, maštovitost, likovnost djela, te tehnička spremnost autora. Nedostatak osjećaja, - a to je u umjetnosti, kao i u životu, neoprostivo i često se zlorabi, - prikriva se neumjesnim objašnjenjima i nerazumljivim klasifikacijama moderne umjetnosti. Doduše ono što smo u ovom trenutku, takav nam je i izričaj, što se ne odnosi samo na umjetnost. Nedostatak osjećaja i devijacija vrijednosti do koje je naše društvo došlo, neminovno se odražava i u svim oblastima umjetničkog izražavanja.

Prepoznatljivi su u prvom redu izričaji poetskog realizma u slikarstvu Petra Avramovića, Mirka Miroslava Bušića, Franje Golića i Zlatka Kokanovića iz Županje – pri čemu kod ove dvojice posljednjih ima naznaka nadrealizma, te Mate Abramovića i Ilije Šumanovca iz Posavskih Podgajaca. Poseban naglasak treba svakako staviti na autohtonu slavonsku naivu u slikarstvu Marice Žigmundovac iz Gradišta i Ane Verić iz Babine Grede. U Vrbanji djeluje slikar Duško Begović čije slikarstvo postaje slobodnog poteza i jačih boja, pa se tako iz njegova prijašnjeg impresionističkog stila sada sve više vidi ekspresionistički pristup motivu. U Posavskim Podgajcima djeluje i Ivica Grgić, slikar, crtač i kipar. Njegovo djelo zahtijeva poseban pristup, budući da njegove vizije u slikarskom opusu najjače prikazuju očaj i strah modernog čovjeka, dok su mu kipovi u drvetu između poetike i nadrealizma.

Posebno treba naglasiti ak. slikara i kipara Ivana Mršića iz Bošnjaka, ak. slikara Slavka Živkovića iz Županje i ak. slikara Željka Begovića iz Cerne. Njihova djela čine sukus likovnog izraza našeg kraja, prepoznatljiva su po

odabiru motiva i stilski ujednačena i obogaćuju likovni život u Županji. Posebno treba spomenuti Željka Begovića, koji je sklon eksperimentiranju i čije su instalacije znale pobuditi pozornost likovne kritike. Svako traženje vodi k otkrivanju vlastitih mogućnosti i u prekoračenje osobnih granica, što ponekad nije ni lako. Na udaru ste onih, koji se boje vašeg uspjeha, a prikrivaju svoj osobni strah. Stoga i takova traženja, kao i iskoraci u apstrakciju Slavka Živkovića, instalacije Željka Begovića ili vizionarstvo Ivica Grgića, uglavnom nisu prihvaćena, ali su velika nada i potvrda produbljenih osjećaja umjetnika koji žive u našoj blizini i koji su živi senzor svih duhovnih promjena i iskušenja kojima je čovjek danas izložen.

Osim Galerije Veliki kraj koja u svojem programu ima praćenje događanja na polju likovne umjetnosti, evidenciju na temelju odabira i izbor za doličnu prezentaciju kroz izložke ili izložbe, kao odgovarajući prostor za izložbe pokazao se i Zavičajni muzej. Njega ćemo neminovno izgubiti kada se u njega smjesti stalni muzejski postav kojemu je namijenjen.

Sve gore navedeno temelji se na mojim osobnim zapažanjima i iskustvom kojeg sam polučila kroz evidentiranje likovne pojavnosti i organizacije izložbi u Galeriji Veliki kraj. To znači da vjerojatno postoje likovni izričaji izvan dometa mojih kontakata, izvan granica moje kritičnosti i izvan moje osjetljivosti na stvoreno likovno djelo.

(Sl. 19)

STARE ŽUPANJSKE ŠOKAČKE OBITELJI KOJE SU PORED SLUŽBENOG PREZIMENA IMALE POSEBNI NAZIV KOJI SE KORISTIO PO SELU, A SVE ZBOG VELIKOG BROJA SLIČNIH PREZIMENA

- ACKINI – Kovačević, *Piškorevci*
- ADAMOVI – Spaić, *Gaćanci*
- BARUNOVIĆ - Galović, *Zlatodol*
- BEZEROVI – Vuković, *Piškorevci*
- BIDINI – Filipović, *Šantava*
- BILKINI – Kovačević, *M. mlaka*
- BLAŠKOVI – Filipović, *Šantava*
- BOŽIĆI – Filipović, *Šantava*
- BRAJKINI – Šokičić, *V. Mlaka*
- BRČKANOVI – Vučičević, *Zlatodol*
- BRNJAČIĆI – Spaić, *M. Gaćanci*
- BRZINI – Bačić, *Zlatodol*
- BUŠINI – Bušić, *Veliki kraj*
- CICOKIĆI – Juzbašić, *Zlatodol*
- CICVARIĆI – Juzbašić, *Zlatodol*
- CIKINI – Bačić, *Gaćanci*
- ČALKINI – Benaković, *Veliki kraj, Pod Savom*
- ČILIBAREVI – Filipović, *Gaćanci*
- ČILIĆI – Micolčić, *M. mlaka*
- ĆIRINI – Bušić, *Jelić sokak*
- ČIKINI – Filipović, *Šantava*
- ČOLINI – Čolić, *Veliki kraj, Zlatodol, Šantava*
- DRLJOKINI – Galović, *Piškorevci*
- DRAGONJINI – Benaković, *Zlatodol*
- DUCINI – Benaković, *Piškorevci*
- DUGALINI – Šokičić, *Piškorevci*
- ĐIPANOVI – Filipović, *Šantava*
- ĐONTINI – Spaić, *M. Mlaka*
- ĐUKINI – Bušić, *Gaćanci*
- FERDIĆI – Galović, *Šantava*
- FILJKINI – Galović, *kod vaktarnice*
- FIROVI – Bobalić, *Gaćanci*
- FUKSINI – Benaković, *Piškorevci*
- FUTINI – Vučičević, *Zlatodol*
- GARDIJANOVI – Matijević, *Fabrički sokak*
- GIGINI – Bušić, *V. Mlaka*
- GRGIĆI – Ognjanović, *Gaćanci*
- GRGUROVI – Bačić, *Piškorevci*
- GENGEŠOVI – Filipović, *Šantava*
- GULINI – Balentović
- IVANIŠEVI – Nikolić, *Veliki kraj*
- IVIĆI – Galović, *Šantava*
- IŽAKOVI – Spaić, *Mrtvački sokak*
- JELIĆI – Bušić, *Jelić sokak*
- JERKIĆI – Filipović, *Šantava*
- JERKOVIĆI – Bačić, *Piškorevci, Mlaka*

- JOKINI – Miličić, *Piškorevci*
- JOZEPOVI – Juzbašić, *Veliki kraj*
- JOŠČINI – Benaković, *Fabrični sokak*
- KARAMANOVI – Bušić, *Pod Savom*
- KAVGINI – Baotić, *Zlatodol*
- KEFAŠEVI – Bačić, *Veliki kraj*
- KETUŠEVI – Galović, *Mandalos*
- KLADINI – Galović, *Mandalos*
- KLJONINI – Galović, *Mlaka*
- KOVAČEVI – Filipović, *Gaćanci*
- KRIGLIĆI – Filipović, *Zlatodol*
- KULIĆI – Đulvat, *Gaćanci*
- LEŠINI – Lešić, *Gaćanci*
- LICITEROVI – Galović
- LIPINI – Benaković, *Piškorevci*
- LOJKINI – Bušić, *Gaćanci*
- LOVRIĆI – Matijević, *Veliki kraj*
- LUKRINI – Filipović, *Gaćanci*
- MACONJINI – Šokičić, *Piškorevci*
- MAČKOVIĆ – Balentović, *Mlaka*
- MAGANOVI – Bačić, *Veliki kraj*
- MARANČIĆEVI – Miličić, *Mlaka*
- MATANOVI – Filipović, *Gaćanci*
- MAŠINI – Galović – Balentović, *Gaćanci*
- MEDINI – Bušić, *Gaćanci*
- MIKOLINI – Bušić, *Gaćanci*
- MIŠKOVI – Juzbašić, *Miškov sokak*
- MIŽINI – Miličić, *Mlaka*
- MLAKIĆI – Galović, *Mlaka*
- MUŠMULINI – Balentović, *Kolodvorska*
- NAKINI – Galović, *Zlatodol*
- OBOČAROVI – Balentović, *Veliki kraj*
- PAPUŠKINI – Galović, *Gaćanci*
- PAVIĆI – Galović, *Veliki kraj*
- PAVINI – Filipović, *Šantava*
- PECINI – Verković, *Bušić sokak*
- PETRINI – Oršolić, *Šantava*
- PILIPOVI – Bušić, *Gaćanci*
- PIPICINI – Galović, *V. mlaka*
- PRACINI – Pavičević, *Savska*
- PRANJKOVI – Nikolić, *Mlaka, Zlatodol*
- PRELINI – Benaković, *Mlaka*
- PUZDERANOVI – Kovačević, *Zlatodol*
- RADEVI – Galović, *Jelić sokak*
- RAFINI – Galović, *Zlatodol*
- RARINI – Nikolić, *Šantava*
- RAPEŠINI – Juzbašić, *Miškov sokak*
- REPAŠEVI – Tomašić, *Gaćanci*
- REŠINI – Kovačević, *Bok*
- ROKINI – Benaković, *Veliki kraj*
- RODINOVI – Balentović, *Veliki kraj*
- SALKINI – Spaić, *Gaćanci*
- SERVANOVI – Galović, *Bušić sokak*
- SINĐINI – Balentović, *pod Savom*
- SKAKOVI – Šokičić, *Piškorevci*
- STAJKINI – Vujković, *Gaćanci*
- STANIĆI – Oršolić, *Šantava*
- SONKINI – Kobašević, *Piškorevci*
- STOJANOVIĆI – Nikolić, *Zlatodol*
- ŠAKIĆI – Filipović, *Ciganski kraj*
- ŠČEPANIĆEVI – Bačići, *Veliki kraj*
- ŠČEVIĆI – Filipović, *Ciganski kraj*
- ŠILJKINI – Spaić, *Mlaka*
- ŠIŠINI – Svirčević, *Piškorevci*
- ŠOKIČINI – Balentović, *Pod Savom*
- ŠULJINI – Vučičević, *Zlatodol*
- UVALINI – Nikolić, *Veliki kraj*
- VALJETOVI – Vujković, *Gaćanci*
- VASINI – Juzbašić, *Zlatodol*
- VUGANOVI – Nikolić, *Ciganski kraj*
- TOJGINI – Kobašević, *Šantava*
- TUBANOVI – Bušić, *Gaćanci*
- TULPINI – Vučičević, *Zlatodol*
- ZEČEVI – Galović, *Veliki kraj*
- ZGODINOVI – Galović, *Gaćanci*

Prezimana u Županji koja nisu imala poseban nadimak

- BALENTOVIĆ, Veliki kraj
- BUŠIĆ, Gaćanci
- DRETVIĆ, Mlaka, Kolodvorska,
- ČOLIĆ, Veliki kraj, Zlatodol, Šantava
- HORVATOVIĆ, *Fabrička ulica*
- JUZBAŠIĆ, *Veliki kraj*
- KOKANOVIĆ, *Veliki kraj*
- LONČAREVIĆ, *Veliki kraj*
- ORŠOLIĆ, *Mlaka, Fabrički sokak*
- PEIĆ, *Pod Savom*
- PILIĆ, *Gaćanci*
- SPAIĆ, *Gaćanci*
- SVIRČEVIĆ, *Pod Savom, Piškorevci*
- TADIĆ, *Mlaka*
- VUJKOVIĆ, *Gaćanci*
- KOBAŠEVIĆ, *Piškorevci*
- RELJANOVIĆ, *Mlaka*
- LUIĆ
- GALOVIĆ, *Šantava*
- FILIPOVIĆ, *Piškorevci*
- KOVAČ, *Mlaka*
- KUNČIĆ
- KOS
- MESIĆ
- VUKIĆ
- DOLUŠIĆ

Prezimana u Županji koja su imali nadimak po obrtu kojim se bavio netko u obitelji

- DRUMAROVI – Verković, *Gaćanci*
- FIŠEROVI, Kobašević, *Pod Savom*
- KLESAROVI, Golubičić, *Zlatodol*
- LICITEROVI, Galović, *Miškov sokak*
- MOLEROVI, Nemet, *Mlaka*
- SODAROVI, Damjanović
- ZVONAREVI, Tomašić, *Gaćanci*
- SARAČEVI, Gašpar

Prezimana u Županji oko 1750. godine: Abrijanović, Babogredac, Brkić, Domaćinović, Kavedžija, Kovandžić, Marinčić, Marinković, Pavičević, Starčević, Starkljević, Svirac, Vičević, Vinković, Živković.

Prezimana koja su imala nadimak vezan za žensko ime iz iste obitelji: Maricin – Benaković, *Gaćanci*, Maroševi – Živković, *Mlaka*, Ricin – Reljanović, *Miškov sokak*, Ruškin – Spaić, *Mlaka*...

Njemačka, engleska i židovska prezimena u Županji

Doseljavanje njemačkih, engleskih i židovskih obitelji u Županju započelo je intenzivno oko 1850. godine. Većinom su to bili trgovci, zanatlije, gostioničari ili vojnici. Bio je marljiv i pošten svijet koji se lagano uklopio među šokački narod županijskog atara. Pokazalo se da je ovaj strani svijet štovao šokački kraj, misleći i razmišljajući *županjski* ali držeći i do svojih vjerskih, kulturnih i nacionalnih uvjerenja. Sva navedena prezimena su ispisana prema njemačkom obliku pisanja koja sam pronalazio u raznim dokumentima, registrima pohranjenim u arhivu u Osijeku. Vjerojatno radi lakšeg pisanja i pamćenja izražavala bi se fonetski što su neke obitelji to željele, neke od nekog oblika straha, a neke i prisilno! Razgovarajući na terenu s nekim od ovih obitelji, uglavnom se svi slažu sa ovim objašnjenjem. U slučaju da neki od ovih obitelji ne dijeli ovo mišljenje, autor moli za razumijevanje, jer i ovaki podaci imaju svoje mjesto u Zborniku i zasigurno mogu biti dragocjeni materijal odnosno dokument za druge istraživače. Moja je daljnja obveza da i sam u bliskoj budućnosti dopunim sve ove zapise.

U popisu židovskih prezimena moguće su manje netočnosti, kao i u popisu njemačkih prezimena. Poneki od autorovih sugovornika, kao što sam i sam, mišljenja je da su neka prezimena svrstana obratno jer su članovi tih obitelji krili svoje podrijetlo iz teško objašnjivih razloga. Još i danas dio njemačkog življa boravi u našoj sredini što se ne može reći za židovske i engleske, jer su neke nestale, raseljene ili otišle "truhom za kruhom". Poneki potomci obitelji Weinberger, Neulander, Schwarz i još neke, žive i rade po svijetu (Izrael).

Njemačka prezimena

- ALLOSMAN – Oraška stanica (birtaš)
- BASLLER – Veliki kraj
- BECK – Šantava
- BEISCHROTH – Mandalos
- BERGER – Bušić sokak (adv.)
- BIGLER – Inženjer u Tvornici tanina
- BINDER – Tvornica tanina
- BIRGMAYER – Gačanci, stolar
- BIRKETH – Tvornica tanina
- BISCHOFF – Veliki krak (činovnik)
- BLATT – Ervenica, Kolodvorska
- BLUMENSCHNEIDER – Veliki kraj (pekar)
- BONERTH – Piškorevci, Panje (krojač)
- BRANSTÄTER – Šantava
- BRÜCHTA – Kraljević čošak (trgovac)
- BRUCKNER – Pod Savom (birtaš)

- BRUNSCHMID – Veliki kraj (trgovac)
- EBNER – Žandarski sokak (stolar)
- ESSERT – Miškov sokak
- FATH- Šantava (brijač)
- FILLIPS – Piškorevci (šuster)
- FUCKS – Veliki kraj (inženjer)
- FURY – Kolodvorska (farbar)
- FÜRSTH – Tvornica tanina
- GAHL – Željeznička stanica
- GESNER – ?
- GRAFF - Mlaka
- GREF - ?
- GRUBER – Ervenica (učitelj)
- GRÜNER – Željeznička stanica
- GULD - ?
- GUTH – Veliki kraj (brijač)
- HAMBINGER - ?
- HENGELL – Kolodvorska (birtaš), naslijedio Weinberg.
- HENN – Dolušić, Svirčev sokak
- HERMANN - Šantava
- HESSELY – Veliki kraj (trgovac, sodar)
- HOFFER – Veliki kraj (kod vatr. doma) po zanimanju primałja
- JAKOB – Veliki kraj (poštar)
- JEGELL – Mlaka (tiskar)
- JING – Kolodvarska, Mlaka
- JUNGWIRTH – Željeznička stanica
- KELLER – Tvornica tanina
- KISTT – Veliki kraj (šuster)
- KMOCH – Jelić sokak (ribar)
- KNAPICH – Mlaka (mlinar)
- KNIESSEL – Bećenice (majstor)
- KRAILACH – Pod Savom (mehaničar)
- KUBESCH – Kolodvorska (Tvornica tanina)
- KUNST – službenik
- KUNSTECK -
- LANDENBERGER – Veliki kraj (krojač)
- LANDHAUSER . Veliki kraj (trgovac)
- LEFFLER – brijač kod hotela
- LEVINGER - Šečerana
- LIEBKOVITZ – Tvornica tanina (dokt.)
- LOCHERT – Veliki kraj (hotelijer)
- MAYER – Zlatodol, Manjalos (mesar)
- MONTEL – Mlaka (mesar)
- MÖ?LZER – (mehaničar)
- MUCHA – Leina bara
- NEMETZ – Pod Savom , Mlaka (fotograf, krojač) .
- OBRST – Piškorevci (trgovac)
- PACHERT – Piškorevci (stolar)
- PULFFER -- (majstor, mehaničar)
- POLGAR – (majstor)
- RICHTER – Veliki kraj, (trgovac)
- RIEDLER – Agencija na Savi
- ROCK – Mlaka, Piškorevci
- ROTH – (zapis sa spomenika na grobu)
- RUPP – (zapis sa spomenika)
- SEDELY – Ervenica (glazbenik)
- SETZ - ?
- SCHAYER – Piškorevci (majstor)
- SCHLATT – Šečerana (majstor)
- SCHNEIDER - Mlaka
- SCHLESSINGER – N.K. Graničar
- SHIEBEL – Pod Savom
- SCHMIDT - ?
- SCHULINDER – (moler)
- STIMETZ – Veliki kraj (brijač)
- SCHURGOth – (šuster)
- SCHWAGELL – Veliki kraj
- SCHWARZ – Veliki kraj (trgovac, advokat)
- SPIEGEL - ?

- STARCK - ? Leina bara
- TAPLL - ?
- TASCH – Kraljević čošak (krojač)
- TEUBEL – Mlaka (šnajder)
- TROLL – (majstor)
- WERNER – Veliki kraj (šuster)
- WESTERMAYER – Pod Savom (fišer)
- WIEDERMAN – Željeznička stanica (birtaš)
- WOLLNER – Veliki kraj (trgovac)
- WRESLL – Veliki kraj (satar)
- ZORMANN – Veliki kraj (mesar)
- ZUFFA – Tvornica buradi

Češko-Slovačka prezimena:

- HLADEK – Veliki kraj (perjar)
- HOLMIK
- LAPIKAŠ
- MACKO – Piškorevci, Mlaka (staklar, šuster)
- PŠIBIL
- HREHOR

Mađarska prezimena:

- BALKO – Jelić sokak
- GAŠPAR – Zlatodol (remenar)
- MOLNAR – Veliki kraj (stolar)
- SEKUR – Gačanci (zabavni park)
- ŠINKA - Piškorevci
- VARNUS - Gačanci
- OSUŠKO – Veliki kraj
- VAŠ – Mlaka, Piškorevci (trgovac)
- LENGJEL - Piškorevci
- BEZEREDY
- SILAGJI – Kod želj. stanice
- FARKAŠ - Šećerana
- VAŠAHELJI – Šećerana

Ova prezimena svrstana prema naslovu zasigurno nisu potpuno precizno detektirana ali su kao zbirni upis, daljnji rad i polazna točka za još potpunije evidentiranje. Također je evidentno da nisu sva ovakva prezimena upisana, što ću zasigurno učiniti u jednom od narednih Zbornika. Ovaj rad je vrlo kompliciran u izvedbi, a uz to potpunog volonterskog ozračja. Kao autor smatram da je ovo trebalo učiniti jer je vrijeme za ovakav zapis. Sve sugestije i informacije su dobro došle i hvala unaprijed.

Prezimena u Županji stranog podrijetla

ŠTOK, HUBER, NOL, NIKOLLOSSO, SIARTO?, VINKERUTTI – talijansko podrijetlo zadnje tri navedene obitelji, OPREŠNIK, NAHOD, ROBNIK...

Engleska prezimena: Osobe ovih prezimena su uglavnom radile u Tvornici tanina: BIRKETT Williams, HEPBURN Frenk Williams, HEPBURN Fred (suvlasnik Tvornice tanina, oženio Šokicu Katarinu Horvatović), HIRSH L.L. LAFONE Alfred, LOW M.W. MILER Charles, David Gumning (sahranjen na županjskom groblju), FOSTER Martymore, RANKE Josef

Židovska prezimena:

HIRSCHFELD Bela – trgovac, živio u kući gdje je danas obitelj Čupić
KOHN Adolf, zgrada polj. apot. na Mlaci

KRAUSS – liječnik, stanovao u kući koja je vlasništvo Čupićevih,

NEULANDER Jakoby, trgovac, zgrada pol. stranaka (sinovi: Fritz, Oskar, Leopold.)

POLLAK – trgovac, živio u kući nasuprot crkvenog dvora (Đemal)

SCHENN – mesar

TEICHNER Adolf – trgovac, perjar, otkupljivač starih tkanina, vlasnik kuna "Danica" koje se nalazilo u dvorištu veterinarske stanice

WEINBERGER Joseff – hotelijer, trgovac (veći dio obitelji sahranjen na županjskom groblju)

SCHWARZ Adolf – trgovac, kuća obitelji Čupić

Skladatelj Felix, Srećko Albini, vjerojatno ima židovsko prezime jer je nosio prezime svoje majke Marije Albini. Zanimljiv je podatak (dokumentirano) da je očuh S. Albinija bio Schwarz Adolf čiji je bratić bio David Schwarz – izumitelj zeppelin.

Zanimljivi nadimci Županjaca koji su živjeli neobičnim životom:

LOVRA DUNDO – Filipović (Šantava)

PERICA TAMBURICA – Petar Bačić, Grgutov, Mlaka

ROKA KUSO – Roko Balentović, Panje

MIKA BRONZA – Antun Vučićević, Zlatodol

MARIJAN TULPANAC – Marijan Verković, Gačanci

JOLE LUKRIN – Josip Filipović

U posljednjih 40 godina bilo je još zanimljivih nadimaka doseljenika u Županju.

Nazivi ulica, raskrižja i nekih lokacija u Županji, koje su koristili starosjedioci:

Ulice: VELIKI KRAJ, MALA MLAKA, VELIKA MLAKA, GAĆANCI, PIŠKOREVCI, ŠANTAVA, PANJE, MANĐALOS, ERVENICA, BEĆENICA, KOLODVORSKA – ZLATODOL.

Sokaci: BUŠIĆ, JELIĆ, MIŠKOV, DOLUŠIĆ, FABRIŠKI, CRKVENI, CIGANSKI, MRTVAČKI, ŽANDARSKI, ROŠIN, SOKAČIĆ.

Uglovi ulica, čoškovi: KRALJEVIĆ (kod semafora na izlazu iz Ulice bana Jelačića u Veliki kraj), BUŠIĆ (križanje Ul. Vladimira Nazora i Bana Jelačića), MESIĆ (suprotno od gore navedenog), SELJAČKE ZADRUGE (kod polj. apoteke na Mlaki), SVIRČEVIĆ (križanje Ulice Veliki kraj i Mladena Pozaića), BANICIN (križenje ulica Gajeve i Gundulićeve), CUCKIN (križanje ulica Braće Radić i Gundulićeve), GRGIĆ (križanje ulica Vladimira Nazora i Baruna Trenka)

Nazivi nekih lokacija u Županji:

Pod Savom (zapadni dio Ulice Veliki kraj)

Kod vaktarnice (uređaj na nekadašnjoj pruzi za Orašje na sjeveru Gajeve ulice)

Livadska vratnica (prolaz u Ulici Stjepana Grubera prema Savi i livadama)

Agencija (zgrada Muzeja na Savi)

Tvornica tanina (kod Ribljeg restorana) (kod Restorana "Sava") - danas Ćirino Selo (nastamba drvenih kuća na području sjevera Županje preko auto – ceste)

Bošnjačka stanica (željeznička stanica kod Disco bara Fan)

Oraška štacija (zgrada kod prve carine na Savi)

Ciglana (Tvornica cigle na Savi kod Poloja)

Čardak (današnji Muzej)

Pecara (križanje cesta prema Bošnjacima i BiH)

Leina bara (kod kupališta)

Babine rupe (sjeverno uz auto – put)

Županjski Vjerovi

Rastoka

Sječine

Vukovar (dio Šantave)

Prezimana liječnika koji su radili u Županji od 1890:

KRAUSS
LIBKOVITZ
MARKOVIĆ
PAVIČIĆ
ROIĆ
MATASOVIĆ
VERTOT
JANKOVIĆ

Veći dio ovih liječnika je radio u zgradi tzv zdravstvene stanice (zgrada kod hrasta u Ulici bana Jelačića)

Prezimana u Županji koja ne pripadaju starosjedilačkom življu ali su značajni sociološki dio stare Županje (ostala prezimana koja nisu ovdje upisana, bit će evidentirana u Zborniku broj 12.):

BIKIĆ, KOVAČ, JURIĆ, ŠIMUNOVIĆ, CRNEK, ĐURIĆ, ZLATARIĆ, KADOVIĆ, KRANJEC, ŽIVKOVIĆ, BABIĆ, KONČIĆ, MRAOVIĆ, POLJAK, ŽALAC, MIHIĆ, AVRAMOVIĆ, VINKOVIĆ, PASTUOVIĆ, ŽARKOVIĆ, BUBNJAR, ŠARIĆ, KOCIJANČIĆ, DUGINA...

Prezimana u Županji koja nemaju nadimka:

GALOVIĆ (Velika mlaka), GALOVIĆ (Baricini), FILIPOVIĆ (Kapetančić, Velika mlaka), RAKETIĆ, RIČKO, IVANKOVAC, LUČIĆ, BALETIĆ ANDRAŠIĆ, ANDRAŠEVIĆ, TOMIĆ, ŠARČEVIĆ, TKALAC, FRANIĆ, ŠAREC, BERAČ...

Županja se naseljava novim obiteljima iza 1920. godine nakon Prvog svjetskog rata. Poslije Drugog svjetskog rata je nešto intenzivnije doseljavanje (kolonizacija). Nove obitelji dolaze iz Dalmacije, Like, Zagorja, Bosne... Desetak obitelji između dva svjetska rata je bilo romskog podrijetla (živjeli su na Mlaki, kod Žandarske bašće ili gdje im je bilo drago prema nomadskom obliku življenja). Po gradnji tvornica šećera i mlijeka na rad dolaze mnoge obitelji izgrađujući naselje uz tvornicu, željezničku stanicu, rubne dijelove grada. Može se sa sigurnošću reći da su se gotovo svi uklopili u šokačku sredinu, zadržavajući dakako svoju kulturno-sociološku posebnost. Posljednjih tridesetak godina, a intenzivnije od 1990. godine iz susjedne

države BiH, doseljava se velik broj osoba donoseći svoju kulturu govora, kuhinje, običaja, folklor, glazbenih opredjeljenja, lepezu kontrasta šokačkoj sredini. Među nama je u posljednjih pedesetak godina i veći broj obitelji drugih vjera koji nesmetano iskazuju svoj identitet.

Županja – kako to gordo zvuči nama Šokcima! To je mjesto za sreću i blagostanje (nekad bilo, a možda jednom opet bude). Županja je kolo-naokolo, opasana zlatnom hrastovom granom, sportskim duhom i glazbenom jekavicom.

Štujmo to svi u ovom poznatom selu i gradu!

Obljetnice

ZA SVOJ DOM

(*Sedamdeset godina prošlo je od smrti Srećka Albinija (1869. – 1933.)*)

Na visokoj prizemnici u Županji nalazi se ploča s urezanim slovima: "U ovoj kući rodio se Srećko Albini, hrvatski skladatelj i ravnatelj Zagrebačke opere, 1869. – 1933.", i to je sve – za sada, jer članovi Ogranka Matice hrvatske u gradiću na Savi snivaju o postavljanju spomen-popsrja velikanu glazbe, koji je operom *Maričon* i operetama *Barun Trenk*, *Nabob* i *Madame Troubadour* proslavio svoj hrvatsko-slavonski zavičaj diljem Europe i cijeloga svijeta.

Kao ravnatelj rečene Opere djelovao je od 1909. do 1919. godine. U tome vremenu, uz rečena djela skladao je još i uvertiru *Tomislav, prvi hrvatski kralj*, zatim kantatu *Četiri godišnja doba*, balet *Na Plitvička jezera* i dr. Uglažbio je i nekoliko popijevki. Kao direktor i dirigent učinio je mnogo za ugled hrvatskih skladatelja i izveo niz djela B. Berse, J. Hatzea, V. Novaka, B. Širole, V. Berse, F. Lhotke... Bio je jedan od utemeljitelja Društva prijatelja kazališta.

Sin graničarskog časnika u vrijeme Vojne krajine (Granice), Srećko Albini, prožet osjećajem časti i domoljublja, ponesen zvucima frula i tamburica, umjesto vojničkom posvetio se glazbenom pozivu. Smatrao je da će na glazbenom polju više pridonijeti svojoj Domovini. Imao je pravo: glazbenim djelima učinio je za svoj dom i rod više nego svi tadašnji generali zajedno!

*U toliko raznih krajeva i zemalja gdje je moja opereta bila prikazivana, publika je rekla svoj amen. Nije to samo vanjska forma, koju sam svojim skromnim umijećem znao dati ovome djelu. Bila ona dobra ili loša, klasična ili zastarjela, iz nje govori slavenska duša koja je u melodijama uvijek jednako progovorila i govorila Nijemcima i Englezima i tolikim drugim narodima s jedne i druge strane Velike vode, te je svuda bila susretana simpatijama - riječi su Srećka Albinija o njegovoj glasovitoj operi *Barun Trenk*.*

Sl. 19 - Srećko Albini – Publika je rekla svoj amen

TOMISLAV POC I LIKOVNO STVARALAŠTVO

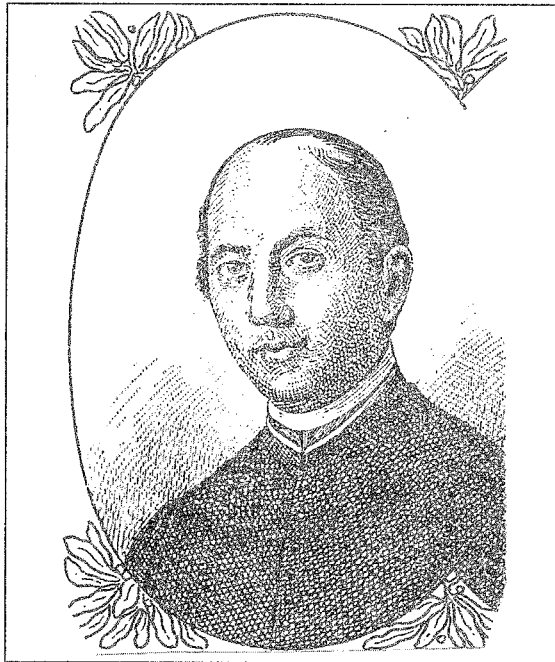
Tomislav Poc, nastavnik crtanja, likovnog odgoja i likovne kulture rodio se u imućnoj obitelji u Vinkovcima, nižu Gimnaziju završio je u Brčkom, a umjetničke škole, srednju i VPŠ u Sarajevu. Likovno i glazbeno nadaren posvetio se školskom pozivu. Najveći dio svog radnog vijeka proveo je u Osnovnoj školi Ivana Kozarca u Županji (1961. – 1990.). Kao vrhunski pedagog likovnog stvaralaštva odgojio je brojne generacija Županjaca.

Poseban kuriozitet – specijalnost Tomislava Poca bilo je njegovo umjetničko pisanje. Tisuće spomenica, zahvalnica i plaketa krase domove brojnih ljudi diljem Hrvatske. Ipak Spomenica OŠ Ivana Kozarca u Županji pisani je raritet koji ne posjeduje niti jedna druga škola u našoj državi. U knjizi su zabilježeni svi važniji događaji u životu škole i našeg grada, a pisani su tzv. uncijalom i oslikani minijaturnim crtežima klovićevske provenijencije.

Ova spomenica ostaje kao memento na jednog plemenitog i nadarenog Hrvata koji je toliko želio slobodnu Hrvatsku. Njemu na spomen, a nama svima na diku.

(Sl. 20)

MARTIN BENAKOVIĆ – župnik

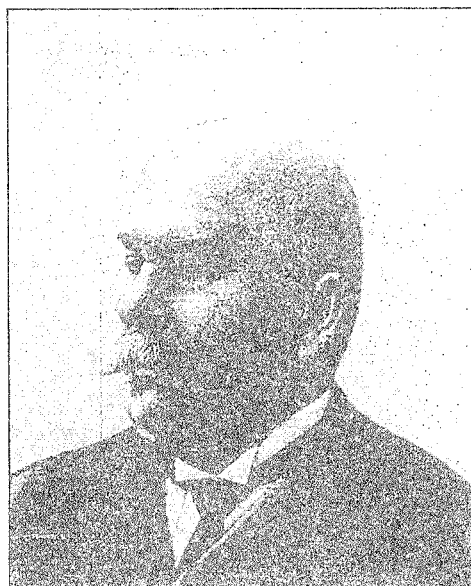
*Martin Benaković,
župnik daljski*

Rodio se u Županji 1790., a umro 1873. u Aljmašu. Došao je oko 1830. u mjesto Dalj gdje je bio svećenik. Godine 1852. biva umirovljen, odlazi tada u Osijek gdje kupuje manju kućicu. Baveći se gospodarstvom stekao je lijepi imetak. Oporučno je ostavio različitih zapisa od kojih valja spomenuti onaj od 300 forinti djeci u Županji, da se kamatama nabave platna za siromašne školske djevojčice. Ova slika (crtež) je najstarija o nekom Županjcu!

Inače, Martin Banaković je iz obitelji koja je živjela u kući koja se i danas nalazi u Ulici veliki kraj uz crkvu.

Prema saznanju, velečasni Benaković potječe iz stare obitelji po selu zvani Čalkini.

IVAN MARTINOVIĆ – učitelj

Ivan Martinović

Rodio se u Štitaru, 1. siječnja 1848., a umro u Zagrebu 1927. Poznata je i priznata osoba zbog svog predanog pedagoškog rada.

Godine 1912. izdaje: *Povijesne crtice o školstvu brodske pukovnije i brodskog okružja*. Godine 1919. piše svoj najbolji rad: *Životopis Mijata Stojanovića*. Pripadao je kolu osnivača svih učiteljskih institucija. U ovom prilogu posebnu pažnju će izazvati svjedodžba M. Martinovića sa III. godine učiteljskog službovanja u Petrinji.

(Podaci preuzeti iz knjige Antuna Cuvaja: "Povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije, treća knjiga)

Nro 7.

Z e u g n i s.

Herr Martinović Johann aus Štitar in der Mltr. Grenze gebürtig, 24 Jahre alt, römisch-kathol. Religion, subventionierter Lehramtszögling des III. Jahrganges an der k. k. Lehrerbildungs-Anstalt zu Petrinja erhält hierdurch für das Schuljahr 1871/2 ein Zeugnis der ersten Classe mit Vorzug.

Sittliches Verhalten vollkommen gemäss.

Leistungen in den einzelnen Unterrichts-Gegenständen:

Religionslehre	sehr gut
Somatologie	—
Psychologie	—
Logik	—
Unterrichtslehre	sehr gut
Geschichte der Erziehung und des Unterrichtes	sehr gut
Kroatische } Literatur	sehr gut
Sprache } Mündl. u. schriftlicher Ausdruck	sehr gut
Deutsche } Literatur	sehr gut
Sprache } Mündl. u. schriftlicher Ausdruck	sehr gut
Geographie und Verfassungskunde	sehr gut
Geschichte	sehr gut
Arithmetik, Algebra und Buchhaltung	sehr gut
Geometrie	—
Naturlehre	sehr gut
Naturgeschichte	sehr gut
Landwirthschaftslehre	sehr gut
Zeichnen	gut
Schönschreiben	—
Gesang	sehr gut
Violinspiel	genügend
Orgel- und Klavierspiel	gut
Turnen	gut
Zahl der versäumten Unterrichtsstunden	—

K. k. Lehrerbildungsanstalt in Petrinja am 20. Juli 1872.

St. Kučas m. p.
Katechet
Gretsch m. p.
Capellm.

Pechan Ant. m. p.
A. Lorenz m. p.
Josef Glaser m. p.
W. Skop m. p.

J. Welko m. p., Director.

PALJENJU UGARSKOG BARJAKA 1895. NA JELAČIĆ PLACU U ZAGREBU, NAZOČNA SU BILA DVA ŽUPANJCA

Ivan (Ivo) Dobransky, rođen u Županji 1874., po zanimanju pravnik, zaposlen u Zagrebu. Ivo je bio sin višeg službenika zaposlenog u tvornici tanina u izgradnji. Zajedno sa 53 zatvorenika, uglavnom pravnika, studenata prava i ostale gospode, Ivan Dobransky je osuđen na izdržavanje strogog zatvora od tri mjeseca te gubljenja statusa zaposlenika u struci.

Optužba je glasila:

Optuženik, I.D. je dne. 16. XI. 1895. između 11 i 12 sati na Jelačićevom trgu zajedno sa inim, spalio barjak ugarske /trobojnica/ uz poklike "Abcug Madžari"! Na taj je način htio da zavede građane države jedne protiv drugih! Kako je ovaj neprijateljski postupak suprotan javnom redu i miru, kažnjen je po 30 302 K. Z.

Prema nekim ozbiljnim usmenim iskazima starijih Županjki, u ovom incidentu u Zagrebu bio je još jedan rođeni Županjac Josip (Lovrić) Matijević, rođen 12. XI. 1872. Studirao je pravo u Zagrebu, bio je među osobama koje su zapalile barjak ali slučajno je izbjegao uhićenje pobjegavši u predvorje jedne kuće. Kako ga kolege nisu odale, izbjegao je sudski proces, ali nakon godinu dana ipak je bio osuđen jer je otkriveno da je bio nazočan paljenju zastave. Osuđen je tako što je izgubio pravo na studij i protjeraj je u Gorski kotar.

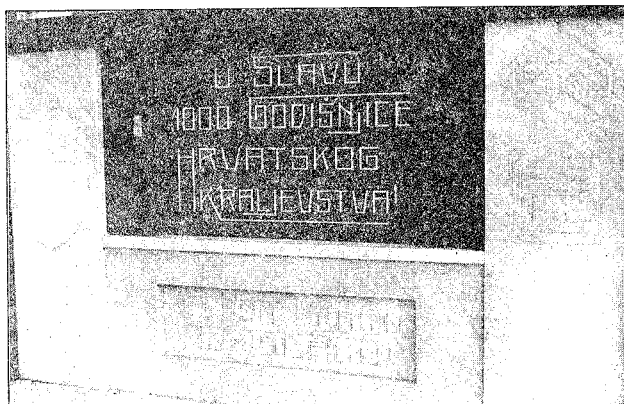
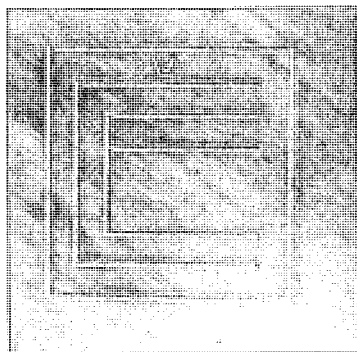

Na ovoj slici iz 1900. sjede s lijeva Ivo Dobransky i Josip Matijević. Kako kaže priča na koju se pozivam, obojica su bili strastveni lovci po nepreglednim šumama županjskog atara. Također je poznato da su obojica odrasli zajedno sa Srećkom Albinijem jer su bili u susjedstvu u ulici Veliki kraj. Zajedno su kao djeca ganjali jata gusaka po prašini, pravili "topiče" od blata i pri tom slušali Čehe kako sviraju trumbete u vatrogasnom tornju, a nerijetko krišom pratili svirku tamburaša – Roma u "topovskim šupama" (danas je to radionica Čazmatransa).

ZNAČENJE INICIJALA E.Č. NA SPOMENIKU KRALJA TOMISLAVA U CENTRU ŽUPANJE PODIGNUTOM 1925.

Autor nacрта za izradu spomenika je bio Eugen Čeligoj (Čeligoi), inače suprug najmlađe sestre Aleksandre (Sandre) Milašinić, gospođe za advokata Poljaka čija je kuća danas bivša Županjska banka. Autor E. Čeligoj je kasnije odselio u Brazil. Spomenuta uklesana slova se nalaze na prednjoj strani spomenika. Spomenik je nekada bio postavljen nekoliko metara prema cesti koja vodi prema Strossmayerovoj ulici. Toje lokacija ispod čeonog prozora zgrade gradskog poglavarstva. Širenjem cesta, premješten je na današnju lokaciju (sredinom sedamdesetih godina 20. st.).

Kako je dugo taj spomenik bio devastiran i neuređen, tijekom 1990. godine na inicijativu članova Matice hrvatske – ogranak Županja, izrađena je kopija spomenika koja je otkrivena 29. kolovoza 1996. U unutrašnjosti ovog spomenika pohranjena je mesingana patrona u kojoj se nalazi tekst:

Izradu spomenika financiralo je Gradsko poglavarstvo i Matica hrvatske – Županja. Kada prema nacrtu budu postavljeni originalni lanci od bronce, bit će to ponos grada i njenih žitelja!

MATICA HRVATSKA ~ MATRIK CROATICA
GRAD ŽUPANIJA
29. VII. 1996.

PRIOPREĆENJE HRVATSKOM PUČANSTVU GRADA ŽUPANIJE
HRVATICE I HRVATI !

Tijekom 1994. godine članovi MH, koji su tada još djelovali u tajnosti, donose odluku o obnavljanju spomen obilježja kralju Tomislavu podignutih 1925. godine. Na poziv Matičara, za obnavljanje simbola hrvatskosti, javilo se nekoliko zainteresiranih i kad su bile obavljene sve pripreme za početak radova, bukvalno je domovinski rat.

Nakon završetka strastiopog rata, Gradsko poglavarsvo grada Županije uključuje se u ovu akciju, tako da financira izradu novog spomenika koji je kopija prvobitnog spomen - zdanja što ga je napravio zub plemena. Ovim činom, opjanku Matice hrvatske u Županiji te hvala vječnog podnosa županijskog poglavarskva, hrvatska kultura je u svojoj samostalnoj oblici dobila mali ali vrijedan kamenčić u mozaku što ga zove nacionalni identitet s "alegom hrvatskih veličana".

UVIJEK NA ZADATKU PROMIŠLJENJE KULTURE LIJEPJE NIŠE DOMOVINE, Matica hrvatska grada Županije nastavlja svoj plemeniti i jedini put, put ka vječnoj Hrvatskoj.

Molimo da one osobe koje budu čitale ovaj zapis iz 50 ili 100 godina, znaju vrijednost ove naprave te da se sjebe onih koji su sebe ugradili u ovu našu divnu domovinu. Hvala vjerna, hvala svima!

PREDSEDNIŠTVO MATICE HRVATSKE ŽUPANIJA:

1. Dubravka Tkalac, dipl. ing. M. A. Rejković 3
2. Stanišlav Oršalić, nast. i etnolog, Mlaka 48 S. Oršalić
3. Mirka Serčević, nast. i publicist, Osječka 29, 1h. Jagan
4. Martin Verbović, dipl. ing. Gašćanac 41. dužbeniković
5. Stjepan Tomić, novinar, Veliki Koj 46. 21h. 1h. 1h. 1h.
6. Miličkap Marković, profesor, Triglavski 13
7. Arban Šumanovac, sociolog, Osijski.

Spomenici prirode u županjskom kraju

HRAST SE "STO GODINA RAĐA, STO GODINA ŽIVI, STO GODINA UMIRE"

*(Ostaci slavonske prašume – Najstarija stablašica na Zemlji
– Stogodišnje platane)*

Za stablo hrasta, kojega su za svoje brodove koristili još stari Rimljani, a na hrastovim trupcima počiva i Venecija, kažu da se "sto godina rađa, sto godina živi i sto godina umire". Riječ je od iskona najpoznatijem i najčvršćem drvetu, poglavito na slavonskom tlu. Ima ga tri vrste: ariš, cer i lužnjak. Za ovaj potonji kažu da je najkvalitetniji kada se govori o brodogradnji. Zna se i za ostatke slavonske prašume. Vidimo ih u sačuvanim primjercima stabala hrasta: devet divova u šumskom rezervatu "Radiševo" kod Drenovaca. Pisali smo i o najdebljem hrastu na zemljištu "Dubrave" u neposrednoj blizini Županje (*Maconjin hrast*). To je samonikli, usamljeni, 250 godina stari orijaš prsnog promjera 2,10 m i visine 28 metara, sa ogromnom krošnjom, vidljivom i na tri kilometra! Uvjerili smo se (i snimili ga) da ga raširenim rukama ne mogu "obgrliti" ni četiri čovjeka!

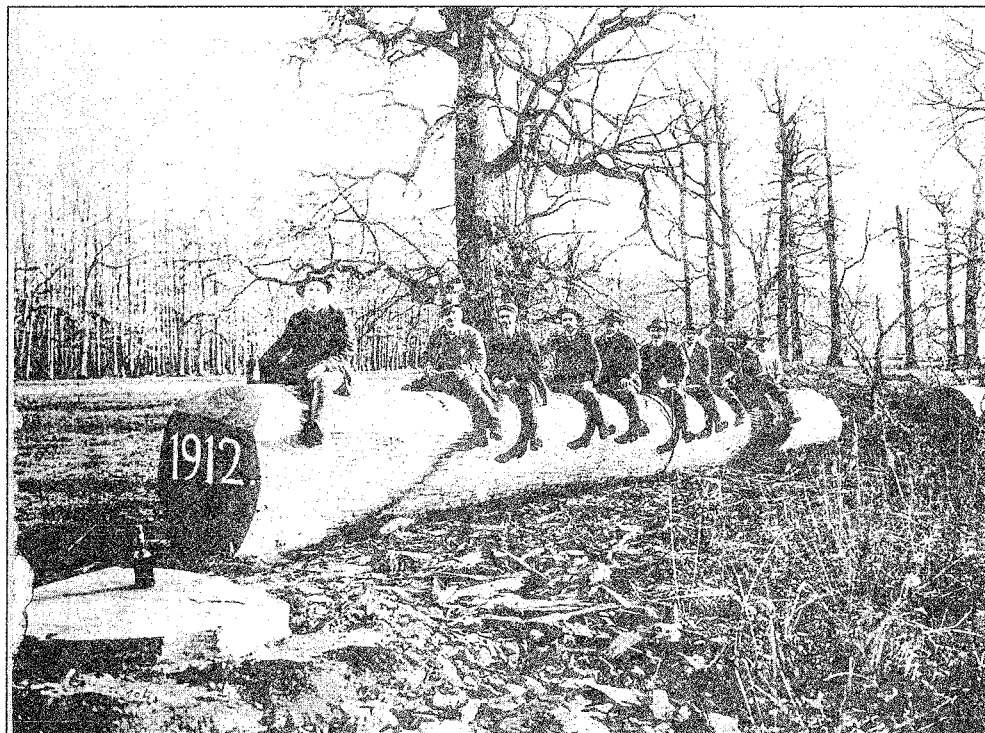
Gingho biloba najstarija je stablašica na našoj planeti Zemlja, a jedini primjerak postoji upravo u Bošnjacima! Prije Prvog svjetskog rata jedan mornar je u to mjesto donio sjeme i navodno ga zasadio ispred kuće nedaleko od Crkve sv. Martina biskupa.

Najdeblji javor Slavonije stoji ispred župnog ureda, uz Crkvu sv. Lovre u Babinoj Gredi. Ispred zgrade Gradskog poglavarstva Županja nalazi se niz platana starijih od sto godina.

Na županjskom groblju "Karaševo" od nekadašnje aleje ostala su još samo tri stabla za naše podneblje neobičnog raslinja, Sophore japonice – japanske žalosne vrbe. Ne znamo im porijeklo, ali po kvrgavim granama doista su fenomen među raslinjem, poglavito krošnje nalik kišobranu odnosno

suncobranu, sa gustim lišćem i plavim cvjetovima u svibnju. Ima još toga zanimljivog i značajnog iz biljnog svijeta u županjskom kraju. Riječ je o spomenicima prirode među koje svakako spadaju i najdeblje, prastare lipe, starije od one u Stubičkim toplicama. Prastara lipa između Babine Grede i Cerne deblja je od Gupčeve! Postoje još tri vrlo stare na gradskom groblju kod Županje.

Toliko o spomenicima prirode koji zaslužuju našu brigu i pažnju – da ih sačuvamo za svoja pokoljenja. Ovo je naš prilog u tim nastojanjima.

Sl. 21 - Oboreni div-hrast u šumi "Rastovo" kod Drenovaca, 1912. g.

Od života životu

AFORIZMI

Značenje riječi aforizam objašnjavamo kao sažete misli. U ovom prilogu razmatramo ju u smislu bogatstva, ljudskog raspoloženja i ljudskih osobina. U razmišljanju svega toga nameće nam se čovjek, biće nastanjeno na planeti koju nazivamo Zemlja. Često pišu o čovjeku u materijalnom smislu života. Međutim, život bi bio jadan bez one druge, duhovne strane. Ovaj puta nismo "razvrstali" izreke: ispisali smo ih tumbе i naglavačke kakav je inače život današnjeg čovjeka, kao i vrijeme u kojem živi. Bošnjak bi rekao: *Jah, takav je vakat našega insana.*

- X Čovjek se plaši vremena, a vrijeme se boji piramida!
- Y Čovjek zna za strahove, radosti, žalosti i nade.
- X Na tuđim primjerima čovjek može učiti, ali i griješiti.
- Y Što čovjek ima više tajni – život mu je manje podnošljiv.
- X Za čovjeka su oči i lice isto što i naslov za knjigu.
- Y Pakao je život čovjeka koji mrzi.
- X Čovjekovo srce je ocean: nigdje nema bura kao u njemu!
- Y Do krupnih djela čovjek može samo preko malih.
- X Na putu prema uspjehu čovjek se treba naoružati voljom!
- Y Čovjekove misli su kao voće: što su zrelije to su ljepše.

Zašto deset aforizama na ovom mjestu? Da se podsjetimo na Deset zapovjedi Božjih kojih se, nažalost, ne drži svaki čovjek. Da ih se pridržava, život bi mu svakako bio lakši i ljepši.

Zbog čega predznaci "X" (iks) i "Y" (ipsilon)? Zato što se život čovjeka sastoji od nepoznanica koje matematičari tako pišu.

Nastavak slijedi, jer valja i dalje živjeti, zar ne?

ŽUPANJSKO IZNENAĐENJE ZA OTTA VON HABSBURGA

Za trodnevnog posjeta Vukovarsko-srijemskoj županiji, predsjednik Paneuropske unije, nadvojvoda Otto von Habsburg boravio je i u Županji – kao gost "Šokačkog sijela Županja 2003.". Uvaženom gostu i njegovoj supruzi nadvojvotkinji Regini dobrodošlicu su izrazili prof. Ljubica Brdarić, gradonačelnica Županje i prof. Nikola Šafer, župan vukovarsko-srijemski. Izrazima oduševljenja pozdravili su ih i ostali sudionici "Šokačkog sijela".

Nadvojvoda je, kao i njegovi domaćini, bio odjeven u izvornu slavonsku narodnu nošnju s "otarkom" preko grudiju. Neposredno pred početak folklorne večeri, Županjci su predsjednika Paneuropske unije iznenadili neočekivanim poklonom: darovali su mu kolor-sliku veličine 37 x 29 cm. Autor, nažalost, nije poznat, a nastala je uoči Prvog svjetskog rata i prikazuje članove uže carske obitelji (bez carice Elizabete koja je ranije smrtno stradala). Na slici su jedan car, jedan princ, sedam nadvojvoda i pet nadvojvotkinja. Među njima je i nadvojvoda Otto, tada osmogodišnjak (stoji s lijeve strane cara i kralja Franje Josipa I.)

Uz tu sliku Županjci su visokom Habsburgu predali i fotokopije članaka objavljenih u "Vjesniku": *Povijest domobranstva i Shematizam c. i k. sveukupne vojne sile.*

Nadvojvoda i nadvojvotkinja bili su iznenađeni i predočenim vojničkim odličjima: zlatnom kolajnom *Signum laudis* sa likom cara Karla, posljednjeg Austrougarskog monarha i oca Otta von Habsburga te spomen – medaljom kovanom 1873. u povodu jubileja, 25 godina vladanja cara Franje Josipa I. (1848. – 1916.). Vladao je sve do svoje smrti 1916. odnosno 68 godina. Osobitost tog prvog odličja je i u tome što se iznad medalje nalaze i stilizirane vladarske krune – austrijska i mađarska (ovom drugom, kako povijest kazuje, okrunjen je sv. Stjepan, prvi mađarski kralj).

Treće iznenađenje za visoke goste bila je kolor-snimka austrijske i mađarske zastave sa još 23 barjaka tadašnjih pokrajina bivše carevine. Taj jedinstveni snimak u koloru objavljen je nedavno u "Nedjeljnom vjesniku"

kao prilog reportaži o 155. obljetnici hrvatske trobojnice koju je utemeljio ban Josip grof Jelačić.

Sve te uspomene i bogatstvo kulturne baštine viđene u četvrtak 27. veljače 2003. dojmili su se nadvojvodskog bračnog para, utoliko više što su doživljene u gradiću županjske Posavine, svojevremeno u sastavu Vojne krajine (Granice) odnosno Austro-Ugarske monarhije. Na to doba podsjeća nas i pjesma o starim graničarima koji su granicu na Savi čuvali "u svom ruhu i o svom kruhu" - punih 126 godina!

(Sl. 22)

PJESNIČKO STVARALAŠTVO U ŽUPANJI

Većina županjskih pisaca izražava se stihom, a poneki prozom. Stihovi su najčešće posvećeni Slavoniji odnosno njenim običajima. Najstariji među županjskim piscima jeste Đuka Galović. Njegovi su stihovi i uglazbljeni. Raduje i pojava mlađeg naraštaja liričara.

Po abecednom redu prezimena iznosimo njihova imena, a pjesme u ovom Zborniku samo su dio literalnog stvaralaštva rečenih pjesnika. To su: Josip Bačić – Savski, Tomislav Dugeč, Mirjana Franić, Đuka Galović, Katrin Gnjidić, Pavle Jelović, Ivica Oršolić, Zvonimir Stjepanović i Ivica Šimić.

Svojim pjesničkim izražavanjem oni pridonose čuvanju običaja i tradicije kulturne baštine svoga zavičaja.

VRATIT BI SE HTIO

Vratit bi se htio tebi, draga bako pokraj Save,
gdje su dani vedri, blagi, mjesečeve noći plave,
gdje duboka teče Sava pokraj kuće tvoje bijele,
gdje djetinjstvo moje osta, igrajuć se dane cijele...

Svud miriši, svuda bruji, u šljiviku cvrkut ptica,
a u staji našla gnijezdo lanjska naša lastavica.
Letio sam i skakao sa ograda i sa grana,
padobran sam napravio od djedova kišobrana.

Nisam dao nikom mira, a volio sve sam jako.
Kad bi netko tužan bio, sa njime sam i sam plako.
Široka su polja bila, a još šire moje oko.
Nebrojeno puta Savu preplivo sam na duboko.

Dosta, dosta, neću više, to su bako, uspomene.
Nego, spremi dosta jaja, jednog dana eto mene.
Pričat ću ti kada dođem što svijet misli i što radi.
Pozdravljena ostaj, bako, i poživi u toj nadi.

(1982)

SLAVONIJO MATI

Ti si moja druga mati.
Uvijek ću te tako zvati.
Plodnu grudnu tvoju,
s ljubavlju ću prevrtati.

Volim proljeća ti medna, cvjetna.
Mirisne livade i cvjetne voćnjake,
zelene ti šume, gradove i sela,
seoske sokake.

Volim tvoja topla ljeta
i bogate žetve,
za kruh svagdanji nam,
plod jesenske sjetve.

Volim bogate jeseni tvoje.
Majku kad zimnicu sprema,
pečenje rakije
i slavonske svinjokolje.

Volim tvoju bijelu zimu:
Šokce i Šokice, na Šokačkom sijelu.
Stol bogati i na njemu,
meso sušeno na dimu.

Volim ta vesela lica,
u slavonskom kolu
i narodnoj nošnji s dukatima.
Sve uz pratnju tamburica.

Volim, tebe Slavonijo, mati.
Čuvat ću te, njegovati.
Nikome te neću dati.
Slavonijo, mati.

POVRATAK

Crn se oblak na obzoru slaže
povrh šume, sjeverno od grada.
Vjetar silan krošnje uzbibao
donoseći studen sa zapad.

U polja se uvukao nemir
kao drhtaj molbenoga krika:
zar će opet, po krivici kojoj
postat žrtvom slijepog gromovnika?!

Jošte mirom ne smiri se drhtaj
nit uminu studen – vjetra pjesma,
slijepe zmiје liznuše sa svoda
slomiše se u bijesu nebesa.

Što se buniš polje nesijano
ledom, ledom tebe zasijati treba
jerbo onaj kome dušu daješ
šturo sjeme baca ti u njedra!

Što se buniš ti livado cvjetna,
otkada te govedo ne pase?!
Zapaliti cvijeće tvoje treba,
drač i trnje nek po tebi raste!

A ti kruško, ti jabuko stara
kada su vam grane potkresali;
vjetar divalj skresat će ih na mah
kad vam k nebu korijenje izvali!!!

I ti grade, što si zamuknuo?
Zar te pjesma lišća s grane plaši
il' čokčanje leda po prozoru;
ma, zar kiša što ti pločnik kvasi?!

Munja bljesnu, k'o furija bijesna
sve zaslijepi, zanijemi u trenu
a gromovnik kanda jošte bješnje
riknu spustiv oblake na zemlju.

Nekad, davno bijah povjetarac
dahom svojim zibah polja zlata
donoseći miris cvjetnih polja
do ulice mog Županjeg Blata.

Blata nesta, nestaju i šume
cvjetna polja sve manja i manja;
od mog doma, moje postojbine
preostade samo, grad Županja.

Porušiše sve mi orijaše
među kojim gubio sam daha
i sad ko sam, slijep gromovnik
vjerno čedo ili sijač straha?!

Đuka Galović

Ništa lipše ni milije nema

Ništa lipše i milije nema
kad se bećar u svatove sprema.

Mama vadi šarene ponjavce,
a dado mi uređuje vrance.

Grivu plete i kopita glanca
i ovako upućuje vranca.

Kad se momci uticali budu,
pazi dobro da ne slomiš rudu.

Do po noći strpi se i šuti
od po noći kući se uputi.

Put poznaješ i našu ćupriju,
a ja ću ti otvoriti kapiju.

Nek se Mata keru i bećari,
a ti mirno odmaraj u štali.

Katrin Gnjidić

METAMORFOZA

Kao njiva si
u ljetno predvečerje –
teška i mirna

i sve je manje radosti
nakon tvojih ravnovjesja,
ni za tugu ne znaš više.

Kao riječ
mrtvorodena
pred sudbinom stojiš.

Ali, osveta je tvoja:
s jeseni tmasti oblaci
već izdaleka slave
tvoj kobni zagrljaj.

BEZ SVOJEG SVODA

Čovjek bez svojeg svoda,
Bez braće i bez roda
Svuda bezvoljno hoda,
On nigdje nema goda,
Niti veseleg ploda.

A kadgod igdje istupi,
Netko ga s nečim lupi,
Vrata mu zalupi.
Njega uz podsmjeh tupi,
Ponižavaju glupi.

Čovjek bez svojih ljudi
Sanja o rodnoj grudi.
Dok čim se probudi,
Za njom plače i žudi,
Žarko joj ljubav nudi.

I svakog, Bože, dana
Prteći podneblja strana
S oblacima natkrivana,
Bolima ispisana,
On živi – bez plana.

SA TAMBURROM SE RAĐA I UMIRE

Slušam rezonancije divne melodije,
slušam tambure moje Slavonije!
Tijelo mi se sa crnicom spaja
dok svirac na tamburi note nabraja.

U tihoj noći i zvijezde su sjajnije
kad se zvuk tambure ravnicom razlije.
To su zvuci od davnina znani
iz naroda, ljubavlju i srcem izatkani.

Nuz tamburu se rađa, radi i umire,
nuz tamburu se i rđave duše smire.
Uz nju se rađaju ljubavi nove
ona nas u kolo zove.

Uvijek smo bili dobri tamburaši,
svirat nas naučili stari naši.
Slavonija će mi moja suzu otrati
kad me tambura na vječni počinak otprati.

ZARĐALI LEMEŠ

Zgrabit ću zarđali lemeš preko plota
pa neka lijenost svoju glavu smota.
Zemljo plemenita, ti slavonska ravni,
pazi da nam dani ne postanu jadni.

Orat se treba, sijat i klasje brati,
ovo ledeno vrijeme žudi stati.
Dušu ću plačnu pored brazde poleći
nek' njiva čuje kako patim moleći.

Kruh se svagdanji izmotikati mora
čistoćom srca, znojenjem vrelih polja.
Trud će čuvati jekom zrelog zova
naše priče, zlatno žito ispod krova.

ZNAŠ LI?

Znaš li
Od čega mi se kosa diže?
Kad vidim kako čovjek
pred čovjekom gmiže.

Znaš li
od čega mi zastane dah?
Kad vidim kako nekog satiru u prah
jer se njegov Bog zove il' ne zove Alah.

Znaš li
što gledat' ne mogu?
Kad vidim kako netko
kao na slonovskoj stazi,
da do cilja dođe,
preko mrtvih gazi.

I za gljive se može reći da su Božji dar

O GLJIVARSKOJ UDRUZI "BRIJEST"

(*Od ideje do realizacije – Ne šutirajte gljive nogom – Hrana i lijek*)

Naš grad Županja može se pohvaliti da jedini u Slavoniji i Baranji ima gljivarsko društvo – udругu, koje su na utemeljiteljskoj skupštini, prije 16 godina nazvali *Brijest*. Tada i danas jedno je od ukupno pet sličnih asocijacija u Republici Hrvatskoj. Zašto baš *Brijest*? Tomu su dva razloga: prvi je da su naši preci, dok je brijestova bilo u šumi, brali i jeli samo "bristovaču" (bukovaču), a drugi je za sjećanje na brijestove kojih, nažalost, više nema.

Znajući za vrijednost gljiva kao hrane (i lijeka!), ljudi su, u nedostatku bukovača, tragali za drugim vrstama gljiva i pri tome, zbog neraspoznavanja jestivih od otrovnih, često puta skupo plaćali svoje neznanje. Uostalom, kod sakupljanja gljiva treba imati sreće i spretnosti – da ih se nađe u prirodi i uoči razlika. Otuda i gljivarski pozdrav *Sretno – spretno!*

Jedan Županjac, ljubitelj prirode, po struci svoga posla, imao je prigoda upoznati se s ljudima koji su poznavali gljive i razmišljao: "Zašto i mi ne bismo imali gljivarsko društvo, tim prije što imamo veće šumske površine nego Zagrebačka i Varaždinska županija zajedno?!" Taj naš sugrađanin nije imao mira. Svoju ideju o osnivanju gljivarskog udruženja iznosio je prijateljima i poznanicima. Rezultat tih razgovora bio je sastanak Inicijativnog odbora za osnivanje Gljivarskog društva u Županji, održan u prostorijama HPT Županja 30. siječnja 1986. Idejni začetnik i prvi predsjednik GD *Brijest* bio je Mato Jemrić – Čukuranov, djelatnik TKC Vukovar. Prihvaćajući Jemrićevu ideju, članovi Inicijativnog odbora sazvali su Osnivačku skupštinu, koja je održana u zgradi Šumarije Županja, 27. travnja 1986. godine.

Od ideje do realizacije

Na sjednici Skupštine našli su se gotovo svi pozvani. I zbog autora buduće *Spomen – knjige* (monografije) ovdje donosimo imena sudionika koji

su dali svoj glas za osnivanje GD Brijest. U zapisniku sa toga skupa spomenuti su ovim redom. Mato Jemrić, Petar Soha, Vladimir Žigić, Magdalena Arnold, Milan Šojić, Martin Pilić, Ivan Oršolić, Branko Klajić, Mijo Juzbašić, Mato Juzbašić, Jure Barukčić, Ivan Ambruš, Albert Ambruš, Željko Žarković, Bosiljko Lozić, Josip Stojanović kbr 27, Josip Stojanović kbr 106 (iz Gradišta), Ivan Zovak, Josip Bilić (Županja), Mihovil Magdić (Cerna), Stjepan Tomić i Franjo Golić (Županja).

Zapisničar Magdić zabilježio je: "Ilija Gregorović, opravdano odsutan", a Skupštini je prisustvovao i Branko Tušek, tajnik OK SSRNH.

Na tome skupu izabrani su: Upravni odbor od devet članova – Mato Jemrić za predsjednika, Petar Soha za zamjenika predsjednika i Mihovil Magdić za tajnika, a za članove UO Milan Šojić, Ivan Klarić, Josip Korof, Branko Klajić, Martin Eržić i Ilija Gregorović. Nadzorni odbor – Stjepan Tomić, predsjednik, Josip Bilić i Juro Barukčić, članovi. Za predsjednika stručne komisije izabran je Petar Soha. Istovremeno je odlučeno da se naknadno izaberu članovi dviju Sekcija – Uzgajivača i Sakupljača.

Na osnovi Odluke o osnivanju udruženja građana Glijivarskog društva *Brijest* Županja, koju je u ime osnivača potpisao Mato Jemrić, predsjednik Društva, Općinski sekretarijat za unutrašnje poslove Županja, svojim Rješenjem 03/2-UP/1-213/1-86. od 25. svibnja 1986. odobrio je upis GD *Brijest* u Registar udruženja građana. Pod rednim brojem 157. u spomenutom registru piše da je sjedište GD *Brijest* u Županji i da djeluje na području općine Županja. Međutim, veliko zanimanje za članstvo u tome društvu pridonijelo je da su općinsku granicu "preskočili" članovi iz susjedne BiH i drugih mjesta u Republici Hrvatskoj, udaljenim od Županje kao što su Zagreb, Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, Požega i druga sjedišta Lijepe naše, a zanimanje za članstvo pokazuju i ljubitelji iz hrvatskog Podunavlja, poglavito iz gradova Vukovara i Iloka.

Šumar na čelu glijivarskog društva

Na redovnoj, Godišnjoj skupštini GD Brijest, održanoj u zgradi Šumarije Županja 18. travnja 1988. glijivari su izabrali novo vodstvo: za predsjednika Ivana Zovka, diplomiranog inženjera šumarstva, za njegovog zamjenika Peru Sohu, prosvjetnog savjetnika, a dužnost tajnika povjerena je Ivanu Benakoviću, inženjeru poljoprivrede, dok su poslovi rizničara povjereni Anici Svirčević, internoj kontrolorki Županijske banke. Sastav ostalih članova Uprave ostao je uglavnom isti.

Ta nova uprava uspješno je vodila gljivarsku asocijaciju do 1990. godine i iza sebe je ostavila zapažene rezultate djelovanja, a bilo je značajno i to da se na čelu Gljivarskog društva Brijest našao i šumar po struci. To je bio drugi po redu predsjednik Gljivarskog društva. Svoju dužnost predao je drugima, jer je na demokratskim izborima izabran za predsjednika tadašnje Skupštine općine Županja koja je okupljala 16 mjesta županjske Posavine. Uz šumara Zovka u upravi se našao još jedan šumar – Ilija Gregorović, dipl. ing., koji je i kao upravitelj Šumarije Županja nesebično pomagao svojim kolegama gljivarima i pružao značajnu potporu prvom, drugom i trećem (sadašnjem) predsjedniku GD Brijest.

"Zahvalni smo za potporu i razumijevanje"

Prva adresa ili sjedište Gljivarskog društva Brijest, zahvaljujući prvom tajniku Mihovilu Magdiću, bio je Dječji vrtić "Maslačak", a potom Šumarija Županja. Uz te dvije institucije gljivari rado spominju i Hrvatski radio Županja zbog besplatnih promidžbenih usluga. Kod svega toga ne možemo zaboraviti HPT koja je, posredstvom prvog predsjednika, često puta bila mjesto sastajanja gljivara, a u kutu jedne od najljepših poštanskih zgrada nalazila se i dokumentacija GD Brijest.

Čelnici Gljivarskog društva Brijest na svakoj – izbornoj ili redovitoj skupštini kažu: "Zahvalni smo svima za potporu i razumijevanje". Uostalom, bez pomoći svojih prijatelja teško bi mogli uspješno djelovati, jer svojih sredstava nisu imali – osim članarine. U spomen – knjizi upisuje se dobrota svih koji pomažu jedinstvenoj asocijaciji kao što je gljivarska, kada je riječ o mjestima iz kojih potječu članovi.

Svi programi rada Gljivarskog društva Brijest Županja priča su za sebe – zbog ciljeva i zadaća koje su gljivari stavljali pred sebe. Ono što je zacrtano to je i ostvareno. Da spomenemo samo ovaj primjer iz Programa rada GD Brijest od 1. siječnja 1987. godine: "Sekcije za branje i raspoznavanje gljiva u prirodi organizirat će dva puta – u proljeće i jesen – zajednički izlazak članova radi sakupljanja i utvrđivanja vrste gljiva kao prirodnog izvora hrane".

Gljivarski trolist Benakovića

Koncem 1990. godine vodstvo Gljivarskog društva Brijest preuzimaju Ivan Benaković, predsjednik i Silvijo Benaković, tajnik – otac i sin, koji te dužnosti obavljaju i danas. Nije pretjerano reći da se broj članova GD

"Brijest" naglo povećao upravo u proteklih nekoliko godina. Među nešto više od 400 članova nalazi se i mali Ivan Benaković, predsjednikov unuk.

Iz izvješća o djelovanju Brijesta, kojeg je podnio predsjednik Benaković 30 lipnja 1998., manje upućeni gljivari i ostali prijatelji prirode mogli su više saznati o mikologiji i gljivarstvu uopće. Šteta što taj dokument nije tiskan kao separat, jer bi mogao poslužiti kao podsjetnik što treba znati o gljivarstvu uopće.

Na kraju ovog priloga donosimo imena sadašnje uprave GD Brijest Županja: Ivan Benaković, predsjednik, Ilija Gregorović i Mijo Juzbašić, dopredsjednici i Silvio Benaković, tajnik. Uz njih su i ostali članovi Izvršnog odbora: Mato Jemrić, Mato Juzbašić, Jakob Marijanović, Jakob Horvatović, Franjo Lotar, Josip Bilić, Vladimir Katona, Drago Jozić, Ivan Zovak, Gabrijel Galović, Mirko Erceg, Stjepan Tomić, Zvonko Pejić i Mato Balentović.

Ovaj prilog završavam gljivarskim pozdravom: Sretno – Spretno!

(Sl. 23)

NA GROBLJU I OKO NJEGA

Uvod

"Prirodno je umrijeti, kao što je prirodno biti rođen" - rekao je svojedobno mislilac Bacon. Tome se može dodati da većina ljudi posljedni počinak nalazi među umrlim precima i sugrađanima. Po tomu su groblja bivši gradovi i sela, bivše epohe. Razmišljajući o groblju, prisjećamo se i riječi Francesca D. Guerazzia, talijanskog književnika: "Kad me napadnu misli pune taštine ili kad mi duh smuti zavist, uputim se prema maloj uzvišici gdje se nalazi groblje moga grada". Povijest župe u Županji i gradnja sadašnjeg Božjeg hrama, posvećenog Mučeništvu sv. Ivana Krstitelja, prigodno je prikazana pisanom riječju i slikama, ali nikada nešto slično nije učinjeno o županjskom groblju, u narodu nazvanom "Karaševo" (oko 2000 metara "zračne linije" od Crkve do groblja, na južnoj strani iza Županje). Tu nepravdu ispravljamo ovim prilogom, na čast Crkve jubilarca i za spomen na one koji su za svoga života hodili našom Županjom.

"Karaševo" je, ustvari, "Topolovac"

U potrazi za podacima o groblju, saznali smo da je "Karaševo" ustvari "Topolovac". Tako piše na zemljišnoj karti koja se čuva i koristi u Područnom uredu za katastar – Ispostava Županja. Riječ je o katastarskoj čestici broj 2852 sa površinom od 2 ha, 40 ari i 91 m², odnosno 4 kj. i 298 čhv. Kao dokaz dokaz za to prilažemo kopiju kat. plana, sa ucrtanim položajem kapelice (crkvice) okrenute u smjeru Istoka i Juga.

Sjećanja starih Županjaca

Drugi trag u našem istraživanju bila su kazivanja naših starih Županjaca, iz nekadašnjih "pravoužitničkih familija". Prvi naš sugovornik bila je

92-godišnja Ana Svirčević, rođ. Šokičić. Sugrađani je nazivaju "baka Ana", a rođaci strinom ili tetkom – kako kome pripada po srodstvu.

Pošla sam u prvi razred pučke škole dok je još trajao rat (1917. godine u zgradi građenoj 1875. Sada su u njoj Gradska knjižnica i Hrvatski radio Županja, nap. S.T.). Od 3. razreda, 1920. godine nova država uvela je ćiriliću. Kao i drugi "škularci" išla sam sa učiteljima na izlet – do Save, koja je poplavama stvarala bare. Sjećam se dvije: Malo i Veliko Karaševo. U njima su se kupale i krave. Tih bara sjeća se i Antun – Tuna Filipović Đipanov (75 godina). On je mišljenja da su bare dobile naziv po ribama karasima koje su bacnjevima hvatali. Po tome taj naziv ostade i za groblje.

Groblje kao uzvisina

"Mrtvace se nije zakapalo u vodu", rekoše nam sugovornici. Tada su se za groblje birali viši tereni, pa tako učiniše i članovi nekadašnjeg Općinskog poglavarstva Županja. Nadmorska visina županjskog groblja je 83, 87 metara, a samo 300-tinjak m dalje, gdje su nekada bile bare, tlo je niže za gotovo dva metra! (81,88 m). Groblje *Karaševo* kao i druga posljednja ljudska počivališta, sve više se "popunjava". Susretljivošću g. Pave Naplačića, referenta za pogrebne usluge poduzeća "Komunalac" d. o. o. Županja, došli smo i do podataka da u rečenom groblju trenutačno (do 21. 03. 2002.) ima 2859 grobnih mjesta. Među pokopanima se nalazi i sedam svećenika sahranjenih ovim redom: Antun Čović (1875.), "prisjednik duhovnog stola i župnik županski", Stjepan Srkulj (1896.), "arhiđakon Gor. Srijema", Stanko Šarić (1943.), "kateheta", mons. Marijan Galović (1950.), "župnik i dekan", Ambrozije Benković (1970.), "svećenik vrhbosanske nadbiskupije", Ferdo Wagner (1977.), "župnik županjski i gunjanski" i Antun Bačić (1988.), "župnik bošnjački".

Čamcem do groblja

Sve do drugog povisivanja savskog nasipa (1929.), pokojnike su, osobito za većih kiša (poplava), vozili čamcem do povišenog, grobljanskog zemljišta. Na županjskom groblju nalazimo i umjetnički ukrašenih grobnica, kao što je ona obitelji Prpić. Iznad nje se nalazi "žalosni anđeo", umjetničko djelo u kamenu iz 1935. godine (oštećen od četničke granate). Autor toga djela je Rudolf Švigel – Lešić (Županja 1911. – Vodnjan 1975.). Saznali smo da je posmrtno ostatke toga umjetnika iz Istre u Zagreb prenijela njegova kćerka. Kao da i za njega nije bilo mjesta na "Karaševu". I za tim, prerano preminulim

čovjekom Županjci mogu žaliti, utoliko više što je iza sebe ostavio umjetnička ostvarenja kao što su poprsje nadbiskupa Alojzija Stepinca, izrađeno 1935., brončana plaketa Vlatka Mačeka i druga netragom nestala djela. Gdje su? Treba ih tražiti jer ih je stvarao sin naše Županje!

Tko su prvi pokojnici na "Karaševu"?

Na to pitanje ne možemo sada odgovoriti, ali ćemo i dalje istraživati da ih otmemo zaboravu. Umjesto odgovora iznijet ćemo, za povijest naše župe svakako zanimljiv podatak. Prvu kanonsku vizitaciju u Županji obavio je biskup Franjo Nesselrod 1729., dakle prije 273 godine. Dvadeset i šest godina kasnije na Groblju Karaševu nalazila se Kapela sv. Jurja. Tada je (1755. g.) Županja imala 136 bračnih parova sa 708 duša.

Grobovi poznatijih Županjaca

Na Groblju sv. Jurja (Karaševu) nalaze se počivališta i poznatijih Županjaca, koji su na svoj način, diljem svijeta, proslavili Županju. Nakon višegodišnjeg stvaralaštva vratili su se da bi našli svoj vječni mir u zemlji koju nisu zaboravili: To su: Ferdo Juzbašić – Selim, autor pjesama prožetih nostalgijom za životom "pravoužitnika", Ferdo Bačić, pjesnik, Marijan Matijević, Junak iz Like, Stjepan Gruber, utemeljitelj Zavičajnog muzeja, Martin Robotić, pedagog, pisac i slikar, Vladoje Brunschmidt, političar, Johan Bačoka, industrijalac sa prvim automobilom u Županji 1908. godine, Cvjetko Romić, učitelj i prvi predsjednik Hrvatskog pjevačkog – tamburaškog društva Tomislav utemeljenog 1903. godine, Ilija Lešić – Bartolov, pisac pripovjedaka iz života stare Šokadije, Karlo Bušić – Jelić, autor zapisa o Svojoj Županji, Ivan Herman, akademski slikar i Ivo Balentović, književnik. To nisu svi Županjci koji zaslužuju da se njihova imena ispišu zlatnim slovima na spomen – ploči. Njima treba dodati Srečka Albinija, Melitu Lorković, Mladena Pozajića, Davida Švarca, Krunoslava Tkalca, Julija Petrinovića, Štefaniju Gut, Ivana Spajića, Ljubu Benaković, Vatroslava Babića, Viktora Sedelya, Marka Oršolića i druge.

(Sl. 24)

KAZALO

Proslov - - - - -	5
Riječ glavnog urednika- - - - -	7
Bilješka uz 11. Županjski zbornik- - - - -	9
Stjepan Tomić: Županja nekad i sad - - - - -	11
Boško Marijan: Pretpovijesno arheološko nalazište kod Županje - - - -	13
Ivan Varoščić: Uz 200. obljetnicu Crkve Mučeništva sv. Ivana Krstitelja u Županji - - - - -	23
Ivan Varoščić: Sveti Otac papa Ivan Pavao II. po treći puta u Hrvatskoj -	26
Stjepan Tomić: Povijest pisane riječi - - - - -	29
Janja Juzbašić: Stalni postav etnološkog odjela u Zavičajnom muzeju "Stjepan Gruber" Županja - - - - -	34
Stjepan Tomić: Obilježena 140. obljetnica Gradske knjižnice - - - - -	39
Mirko Šarčević: Matrix Croatica 1842. – 2002. – Hrvatsko proljeće 1971. – 2002 - - - - -	41
Stjepan Tomić: O povjereništvu Matice hrvatske u Županji 1898. - - - -	43
Stjepan Tomić: Uz 125. obljetnicu hrvatskog Crvenog križa- - - - -	45
Stanislav Oršolić: Povijest glazbene kulture u Županji - - - - -	48
Stjepan Tomić: Herkul sa zlatnim srcem - - - - -	56
Zvonimir Stjepanović: Ljubav, rat i vjera- - - - -	61
Zvonimir Stjepanović: Kultura prostora i turizam- - - - -	64
Magdalena Lončarević: Likovni trenutak županjskog kraja - - - - -	67
Stanislav Oršolić: Stare županjske Šokačke obitelji - - - - -	69
Stjepan Tomić: Za svoj dom i rod - - - - -	79
Mirko Šarčević: Tomislav Poc i likovno stvaralaštvo - - - - -	81
Stanislav Oršolić: Martin Benaković, župnik - - - - -	82
Stanislav Oršolić: Ivan Martinović, učitelj - - - - -	83
Stanislav Oršolić: Paljenju ugarskog barjaka 1895. na Jelačić placu u Zagrebu, nazočna su bila dva Županjca - - - - -	85

Stanislav Oršolić: Značenje inicijala E, Č na spomeniku kralja Tomislava u Županji - - - - -	87
Stjepan Tomić: Spomenici prirode - - - - -	89
Stjepan Tomić: Aforizmi - - - - -	91
Stjepan Tomić: Županjsko iznenađenje za Otta von Habsburga - - - - -	92
Ivica Oršolić: Pjesničko stvaralaštvo u Županji - - - - -	94
Josip Bačić Savski, Vratit bi se htio - - - - -	86
Tomislav Dugeč, Slavonijo mati - - - - -	87
Mirjana Franić, Povratnik - - - - -	88
Đuka Galović, Ništa lipše ni milije nema - - - - -	89
Katrín Gnjiđić, Metamorfoza - - - - -	90
Pavle Jelović, Bez svojega svoda - - - - -	91
Ivica Oršolić, Sa tamburom se rađa i umire - - - - -	92
Zvonimir Stjepanović, Zarđali lemeš - - - - -	93
Ivica Šimić, Znaš li? - - - - -	94
Stjepan Tomić: O gljivarskoj udruzi "Brijest" - - - - -	104
Stjepan Tomić: Na groblju i oko njega - - - - -	108
Kazalo - - - - -	111

Sl. 3 - Dubovo - Košno - pogled iz zraka

Sl. 4 - Ostaci jamskoga objekta tijekom istraživanja

Sl. 5 - Ostatci naseobinske arhitekture

Sl. 6 - Ostatci velikog jarka

Sl. 7 - Ostatci keramičke posude

*Sl. 10
Crkva mučeništva sv.
Ivana Krstitelja
(Župa I. Županja) u
danima posjete Svetog
Oca Hrvatskoj,
7. lipnja 2003.
Snimio: S. Tomić*

*Sl. 11 - Zora sviće, golub ispraća i kolona vozila s hodočasnica ide
na hodočašće u Osijek, 7. lipnja 2003. (Snimio: S. Tomić)*

*Sl. 14
Pomoćnica ministra
kulture RH, mr. Branka
Šulc, otvara svečanost uz
obilježavanje 140.
obljetnice Gradske
knjižnice u Županji
(Snimio: Stjepan Tomić)*

Sl. 16 - Dragovoljni darovatelji krvi na okupu

Sl. 19 - Zlatko Kokanović: "Oko deset sati" (ulje na staklu)

Sl. 20 - Umjetnički crtež Tomislava Poca

Sl. 22 - Nadvojvoda Otto von Habsburg na "Šokačkom sijelu", Županja 2003. g.

sl. 23 - Detalj sa izložbe gljiva

*Rudolf Švigel - Lešić: "Usnuli anđeo"
(na županjskom groblju)*

